

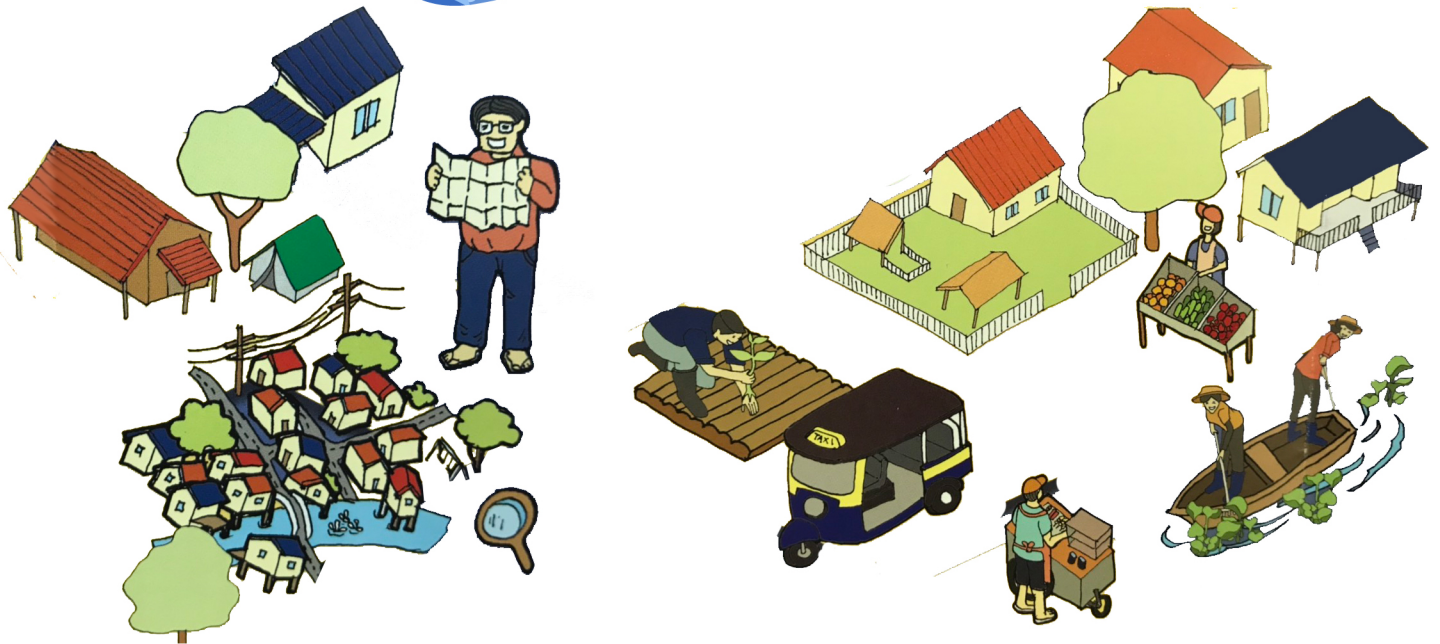
**Collective Housing
World Habitat Day
Thailand 2019**

บ้านมั่นคง

บ้านโดยชุมชน ทุกคนร่วมกันสร้าง

Collective Housing

มหกรรมงานวันที่อยู่อาศัยโลก ประจำปี 2562

World Habitat Day 2019

บ้านมั่นคง

บ้านโดยชุมชน ทุกคนร่วมกันสร้าง

Collective Housing

มหกรรมงานวันที่อยู่อาศัยโลก ประจำปี 2562

World Habitat Day 2019

บ้านมั่นคง บ้านโดยชุมชน ทุกคนร่วมกันสร้าง

Collective Housing

พิมพ์ครั้งแรก ตุลาคม 2562

ที่ปรึกษา

นางสาวพรรณทิพย์ เพชรมาก, นายอัมพร แก้วหนู,
นางสาวเฉลิมศรี ระดากุล, นางทิพวรรณ หัวหิน,
นางสาวสุธิดา บัวสุขเกษม, นางสาวศิริมา ชื้อหา

กองบรรณาธิการ

สุวัฒน์ กิขุนทด, นางสาวกรรณิการ์ เมืองแก้ว, นางสาวพิมพ์ลอย ขจรเดชไพบูลย์,
นางสาวเรวดี อุลิต, นางสาวพาริดา ยะหรี, นางสาวณัฐนิชา อิมพันธ์,
เครือข่ายขบวนองค์กรชุมชน 5 ภาค

ภาพประกอบ

เครือข่ายขบวนองค์กรชุมชน 5 ภาค, สลัมสี่ภาค, สอช., คทช. และเครือข่ายชุมชนริมคลอง,
สำนักสื่อสารจัดการความรู้และนวัตกรรมชุมชน (พอช.)

สนับสนุนการจัดพิมพ์

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
912 ซอยนวมินทร์ 45-47 ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทรศัพท์ 0 2378 8300-8667 โทรสาร 0 2378 8487
Home page : www.codi.or.th E-mail : codi@codi.or.th

วันที่อยู่อาศัยโลก (World Habitat Day) เริ่มขึ้นในปี 2528 โดยองค์การสหประชาชาติ ได้กำหนดให้ทุกวันจันทร์แรกของเดือนตุลาคมของทุกปี เป็น “วันที่อยู่อาศัยโลก” (World Habitat Day) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประเทศต่างๆ ในโลกให้ความสนใจกับสถานการณ์การอยู่อาศัยและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ตลอดจนสิทธิพื้นฐานของการมีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม สร้างความตระหนักในความรับผิดชอบร่วมกัน ในการจัดการให้มนุษย์ทุกคนมีที่อยู่อาศัยในอนาคต เป็นการปฏิบัติกันทั่วโลก ภายใต้การแก้ปัญหาตามแผน 40/202 (วันที่ 17 ธันวาคม 2528) รวมทั้งประเทศไทย รัฐบาลได้ให้ความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย ผู้ด้อยโอกาสในสังคม ซึ่งได้กำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์ที่อยู่อาศัยแห่งชาติระยะ 20 ปี (ตั้งแต่ 2560 – 2579) และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ถือเป็นหนึ่งในหน่วยงานที่ขับเคลื่อนการทำงานด้านที่อยู่อาศัยทั้งเมืองและชนบทจำนวน 1.05 ล้านครัวเรือน ผ่านการแก้ไขปัญหาด้วยโครงการบ้านมั่นคงเมือง บ้านมั่นคงชนบท บ้านพอเพียงชนบท และศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิต

คนไร้บ้าน โดยให้ชุมชนเป็นแกนหลัก ผู้เดือดร้อนคือเจ้าของปัญหา ดำเนินการแก้ไขปัญหาทั้งเมือง โดยสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับท้องถิ่นและทุกภาคส่วน

งาน World Habitat Day ประจำปี 2562 ตรงกับวันจันทร์ที่ 7 ตุลาคม 2562 ภายใต้หัวข้อหลักในการจัดงานคือ **Frontier Technologies as an innovative tool to transform waste to wealth** การจัดการของเสียให้มีมูลค่า โดยใช้เทคโนโลยี นวัตกรรม และเพื่อให้สอดคล้องกับหัวข้อหลักในการจัดงานขององค์การสหประชาชาติ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) จึงได้ประกาศหัวข้อในการจัดงานวันที่อยู่อาศัยโลก ประจำปี 2562 คือ **Collective Housing** หมายถึง บ้านมั่นคง บ้านโดยชุมชน ทุกคนร่วมกันสร้าง จากการมีส่วนร่วมของทุกคนในการจัดการและแก้ไขปัญหาที่ดิน ที่อยู่อาศัย และทุกเรื่องในเมืองที่ครอบคลุมถึงเรื่องสิ่งแวดล้อม และการจัดการของเสีย โดยใช้เครื่องมือ นวัตกรรมที่คิดค้นโดยชุมชนท้องถิ่น

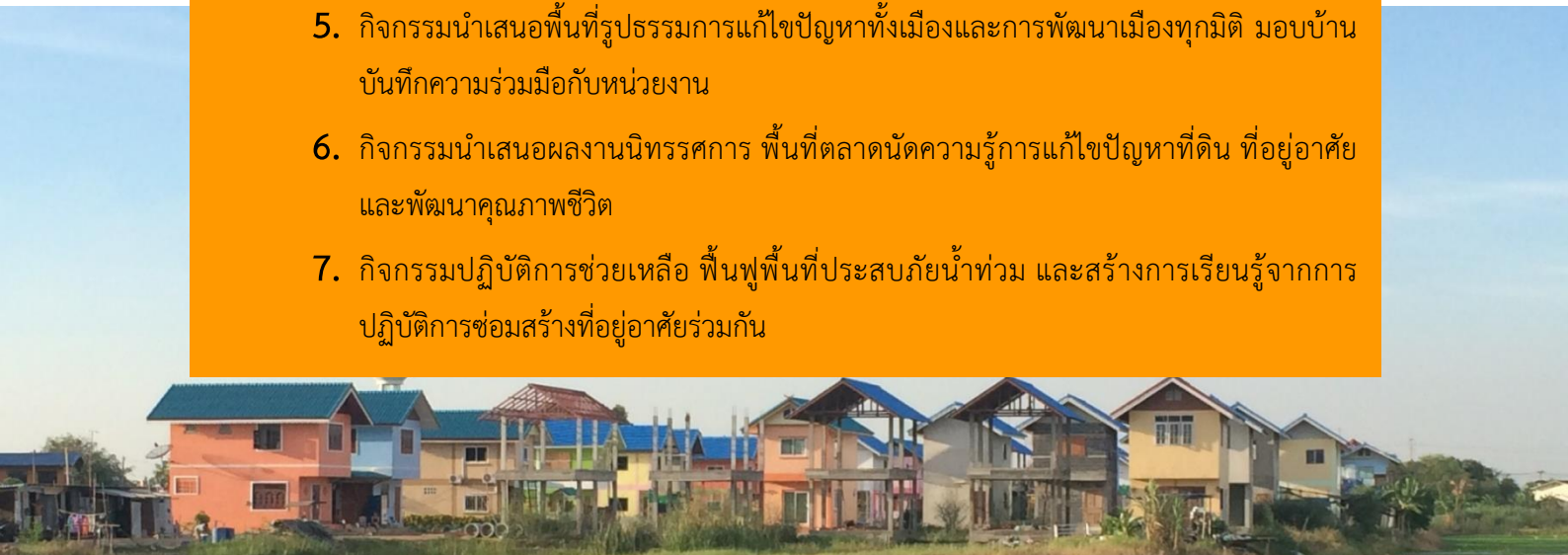

วัตถุประสงค์การจัดงาน

1. เพื่อสรุปบทเรียนการทำงานการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยทั้งเมืองและชนบท นำเสนอรูปธรรมความสำเร็จ ต่อสาธารณะที่ทุกคน/ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหา
2. เพื่อให้เกิดการฟื้นฟูขบวนการองค์กรชุมชน เครือข่ายชุมชนเมือง ให้ลุกขึ้นมาเป็นแกนหลักในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เกิดการขับเคลื่อนขบวนการอพยพจากทุกภาคส่วนให้ขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกัน และบรรลุเป้าหมายของนโยบายที่อยู่อาศัยแห่งชาติ ระยะ 20 ปี จำนวน 1.05 ล้านครัวเรือน
3. เพื่อนำเสนอนวัตกรรมการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในรูปแบบใหม่ เช่น ที่อยู่อาศัยสำหรับคนทุกวัย ที่อยู่อาศัยในแนวสูง การจัดการที่อยู่อาศัยในที่ดินราคาแพง พื้นที่ย่านอนุรักษ์ ฯลฯ
4. เพื่อเปิดพื้นที่เรียนรู้ระหว่างขบวนการองค์กรชุมชน เครือข่ายชุมชนเมือง ท้องที่ ท้องถิ่น หน่วยงานต่างๆ ทั้งระดับพื้นที่และระดับนโยบาย ให้รับรู้และเข้าใจแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินที่อยู่อาศัยที่ต้องสร้างความมั่นคง ตั้งแต่ที่ดิน ที่อยู่อาศัย และการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีในชุมชน ในเมืองของตนเอง
5. เพื่อเดินรณรงค์ประชาสัมพันธ์เนื่องในวันที่อยู่อาศัยโลก ให้สังคมได้ตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาที่ดิน ที่อยู่อาศัย และยื่นข้อเสนอต่อหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

รูปแบบการจัดกิจกรรม

1. เวทีแลกเปลี่ยนต่างประเทศเรื่องการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยโดยชุมชนท้องถิ่น “Collective Housing”
2. กิจกรรมการเดินรณรงค์ประชาสัมพันธ์ และยื่นข้อเสนอต่อหน่วยงาน เพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดินและที่อยู่อาศัย รวมทั้งสถานการณ์ของผู้เดือดร้อนที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายรัฐ
3. กิจกรรมสัมมนาฟื้นฟูเครือข่ายชุมชน เครือข่ายกองทุน
4. กิจกรรมประชาสัมพันธ์โครงการที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยต่อสาธารณะ เพื่อเป็นการสานสัมพันธ์ระหว่างคนในพื้นที่ และหน่วยงานท้องที่ ท้องถิ่น
5. กิจกรรมนำเสนอพื้นที่รูปธรรมการแก้ไขปัญหาทั้งเมืองและการพัฒนาเมืองทุกมิติ มอบบ้านบันทึกความร่วมมือกับหน่วยงาน
6. กิจกรรมนำเสนอผลงานนิทรรศการ พื้นที่ตลาดนัดความรู้การแก้ไขปัญหาที่ดิน ที่อยู่อาศัย และพัฒนาคุณภาพชีวิต
7. กิจกรรมปฏิบัติการช่วยเหลือ พื้นที่พื้นที่ประสบภัยน้ำท่วม และสร้างการเรียนรู้จากการปฏิบัติการซ่อมสร้างที่อยู่อาศัยร่วมกัน

ปฏิทินการจัดงานวันที่อยู่อาศัยโลก 2562

บ้านมั่นคง : บ้านโดยชุมชน ทุกคนร่วมกันสร้าง

Collective Housing

ส่วนงาน	สถานที่จัดงาน	วันเวลา	ประธานในพิธี	เป้าหมาย/ กิจกรรมการจัดงาน
ส่วนกลาง	พอช. กรุงเทพมหานคร	10 ต.ค.	นายจรินทร์ ลักษณวิศิษฐ์ รองนายกฯ	- เพื่อเปิดงานวันที่อยู่อาศัยโลกของประเทศไทย และแลกเปลี่ยนแนวคิดการมีส่วนร่วมของทุกคนในการจัดการและแก้ไขปัญหาที่ดิน ที่อยู่อาศัย และทุกเรื่องในเมือง (Collective Housing) โดยเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเชิงวิชาการระหว่างประเทศ และจัดพื้นที่ตลาดนัดเรียนรู้ นำเสนอ นิทรรศการ ผลงานรูปธรรม - กลุ่มเป้าหมาย 340 คน
	เมืองป็นัง ประเทศมาเลเซีย	12-17 ต.ค.		- ผู้แทนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนและขบวนการองค์กรชุมชน เข้าร่วมการแลกเปลี่ยนการแก้ไขปัญหาที่ดิน ที่อยู่อาศัยของประเทศไทย และกองทุน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ร่วมกับนานาชาติ - กลุ่มเป้าหมาย 20 คน

ส่วนงาน	สถานที่จัดงาน	วันเวลา	ประธานในพิธี	เป้าหมาย/ กิจกรรมการจัดงาน
ภาคกลาง และ ตะวันตก	จังหวัดเพชรบุรี	23-24 ต.ค.	นายศักดิ์สยาม ชิดชอบ รัฐมนตรีว่าการกระทรวง คมนาคม	● เพื่อ Kick off การแก้ไข ปัญหาที่อยู่อาศัยโดย ขบวนองค์กรชุมชน ร่วมกับท้องถิ่น หน่วยงานภาคีที่ เกี่ยวข้อง และการ ผลักดันข้อเสนอในการ แก้ไขปัญหาดินการ รถไฟฯ หยุดชะลอชุมชน ที่ถูกไล่อื้อ ● กลุ่มเป้าหมาย 1,000 คน
ภาคเหนือ	ม.ราชภัฏ จังหวัดเชียงราย	24-25 ต.ค.	พลเอกอนุพงษ์ เผ่าจินดา รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงมหาดไทย	● เพื่อเดินขบวนรณรงค์ เนื่องในวันที่อยู่อาศัยโลก ประกาศเจตนารมณ์ใน การแก้ไขปัญหาดิน ที่ อยู่อาศัยในระดับจังหวัด และยื่นข้อเสนอในระดับ นโยบาย เกิดการบูรณา การกับหน่วยงานในการ ใช้ที่ดิน และจัดการ ทรัพยากรร่วมกันในพื้นที่ ชนบท รวมทั้งเกิดการ ฟื้นฟูเครือข่ายชุมชน สร้างกองทุนเพื่อที่ดินที่ อยู่อาศัย แลกเปลี่ยน เรียนรู้ รับฟังเสียง สะท้อนของพี่น้องคนจน ● กลุ่มเป้าหมาย 1,000 คน

ส่วนงาน	สถานที่จัดงาน	วันเวลา	ประธานในพิธี	เป้าหมาย/ กิจกรรมการจัดงาน
ภาค ตะวันออก เฉียงเหนือ	เมืองบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น	27-28 ต.ค.	นายจุติ ไกรฤกษ์ รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์	• เติมนรณรงค์มหกรรมที่อยู่อาศัย • มอบบ้านมั่นคง จำนวน 300 หลัง มหกรรมซ่อมแซมบ้านที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติน้ำท่วม • เวทีเสวนาสานพลังชุมชนกับการจัดการภัยพิบัติโดยภาคประชาชน • เปิดศูนย์คนไร้บ้าน จ.ขอนแก่น • กลุ่มเป้าหมาย 300 คน
	เมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์	30-31 ต.ค.	นายไมตรี อินทุสุต ประธานกรรมการ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน	• เพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยทั้งเมืองกาฬสินธุ์ การจัดการภัยพิบัติโดยชุมชนในโครงการบ้านมั่นคงและสร้างเครือข่ายภัยพิบัติ • กลุ่มเป้าหมาย 300 คน
ภาค กรุงเทพฯ ปริมณฑล และ ตะวันออก	เมืองพุดตาลทอง จังหวัดชลบุรี	22 ต.ค.	นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ รองนายกรัฐมนตรี	• เพื่อสร้างความร่วมมือการพัฒนาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจพิเศษ (EEC) • กลุ่มเป้าหมาย 300 คน
	ปทุมธานีโมเดล จังหวัดปทุมธานี	25 ต.ค.	นายจุติ ไกรฤกษ์ รัฐมนตรีว่าการ กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์	• เพื่อสร้างวาระการพัฒนาเมืองใหม่ในรูปแบบการพัฒนาที่อยู่อาศัยแนวสูง

ส่วนงาน	สถานที่จัดงาน	วันเวลา	ประธานในพิธี	เป้าหมาย/ กิจกรรมการจัดงาน
				กิจกรรมเปิดตึก (อาคาร 1) • ยกเสาเอก (อาคาร 2,3,4) • ชมนิทรรศการ โมเดล บ้านและกองทุน และ Walk rally พลิกวิถีชีวิต สู่แนวสูงอย่างยั่งยืน) • กลุ่มเป้าหมาย 220 คน
	ส.ป.ก. เขาสก จังหวัดชลบุรี	28 ต.ค.	ร.อ.ธรรมนัส พรหมเผ่า รัฐมนตรีช่วยกระทรวง เกษตรและสหกรณ์	• เพื่อสร้างความร่วมมือ การพัฒนาที่ดิน ที่อยู่อาศัย และคุณภาพชีวิต บนที่ดิน ส.ป.ก. และ สัมมนาแลกเปลี่ยน เครือข่ายเกษตรกร ส.ป.ก. 4 ภาค • กลุ่มเป้าหมาย 500 คน
	ศาลาว่าการฯ กรุงเทพมหานคร	29 ต.ค.	นายสกลธี ภัททิยกุล รองผู้ว่าฯ กทม.	• เพื่อบันทึกความร่วมมือ กับ สำนั ก ง า น กรุงเทพมหานคร โดยให้ บทบาทของทุกเครือข่าย ชุมชนร่วมกันขับเคลื่อน การแก้ไขปัญหาที่ดิน ที่อยู่อาศัย และพัฒนา คุณภาพชีวิต Kick off การสำรวจข้อมูล 10 เขต • กลุ่มเป้าหมาย 200 คน
	ชุมชนรุ่งมณี เขตวังทองหลาง	30 ต.ค.	ผู้อำนวยการสำนักงาน ทรัพย์สินพระมหากษัตริย์	• เพื่อสร้างความร่วมมือใน การพัฒนาที่อยู่อาศัยใน

ส่วนงาน	สถานที่จัดงาน	วันเวลา	ประธานในพิธี	เป้าหมาย/ กิจกรรมการจัดงาน
	กรุงเทพมหานคร			ที่ ทรัพย์ สีนฯ จากกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาที่อยู่อาศัยในแนวสูงระหว่างชุมชนบ้านมั่นคงแห่งอื่นๆ ● กลุ่มเป้าหมาย 250 คน
	ส.ป.ก. คลองหินปูน จังหวัดสระแก้ว	1-2 พ.ย.	นายเฉลิมชัย ศรีอ่อน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	● เพื่อนำเสนอการพัฒนาและแก้ไขปัญหาโดยตำบลท้องถิ่นจัดการตนเอง ● มอบบ้านมั่นคงชนบทร่วมปลูกต้นไม้ใช้หนี้ 10,000 ต้น ● ชมการสาธิตการทำธนาคารน้ำใต้ดินนวัตกรรมเกษตรสถาบันการเงินชุมชน ● มอบใบประกาศ โล่ แก่ผู้เกี่ยวข้อง ● กลุ่มเป้าหมาย 400 คน
ภาคใต้	ชุมชนทับตะวัน เมืองแหลมสัก จังหวัดกระบี่	29-30 ต.ค.	นายวรารุณ ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	● เพื่อฟื้นฟูเครือข่ายชุมชนเมืองและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างปรากฏการณ์การทำงานซ่อมสร้างที่อยู่อาศัยและพัฒนาสาธารณูปโภค “3 วันเสร็จ 7 วันอยู่” ● กลุ่มเป้าหมาย 500 คน

ส่วนงาน	สถานที่จัดงาน	วันเวลา	ประธานในพิธี	เป้าหมาย/ กิจกรรมการจัดงาน
เครือข่าย สลัมสี่ภาค	การพัฒนาที่อยู่ อาศัยในที่ดิน รถไฟ	25 ก.ย.		● เพื่อเดินรณรงค์และติดตามการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในที่ดินรถไฟฯ พร้อมทั้งยื่นข้อเสนอให้การรถไฟฯ จังหวัดตรัง ● กลุ่มเป้าหมาย 510 คน
		15 ต.ค.		● เพื่อเดินรณรงค์การใช้ที่ดินการรถไฟฯ เพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยคนจนในพื้นที่เส้นทางรถไฟจังหวัดขอนแก่น ● กลุ่มเป้าหมาย 335 คน
		7 ต.ค.		● เพื่อเดินรณรงค์เนื่องในวันที่อยู่อาศัยสากลทั่วประเทศ ● กลุ่มเป้าหมาย 2,250 คน

หมายเหตุ : สถานที่จัดงาน และประธานในงาน บางรายการอยู่ระหว่างประสานงาน
อาจมีการเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม

แนะนำพื้นที่จัดงานวันที่อยู่อาศัยโลก

พื้นที่จัดงาน	รูปแบบการพัฒนาที่ดินที่อยู่อาศัย
จังหวัดเชียงราย	กองทุนชุมชน: เพื่อความมั่นคงในที่ดินที่อยู่อาศัยของคนจน จังหวัดเชียงราย มีรูปแบบการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัยชุมชนแออัดผ่านกลไกระดับเมืองคือ เครือข่ายเมืองบ้านมั่นคงจังหวัดเชียงราย ซึ่งเกิดจากการร่วมตัวของผู้เดือดร้อนในด้านที่อยู่อาศัยของคนจนเมืองในปี 2546 โดยมีแผนแก้ไขปัญหาทั้งเมืองบนพื้นที่ 62 ชุมชน 996 ครัวเรือน โดยสมาชิกทุกครัวเรือนหลังเข้าร่วมโครงการ จะต้องเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ หรือสหกรณ์ เพื่อสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัยและช่วยเหลือกันโดยระบบชุมชน นอกจากนี้ยังมีกองทุนสวัสดิการวันละบาท กองทุนพัฒนาที่อยู่อาศัย กองทุนฟื้นฟูภัยพิบัติ ซึ่งเป็นกองทุนที่คอยช่วยเหลือตามวัตถุประสงค์ต่างๆ ของกองทุน
เมืองบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น	การพัฒนาที่อยู่อาศัยทั้งเมือง โครงการบ้านมั่นคง จำนวน 10 โครงการ 1,042 ครัวเรือน การพัฒนาที่อยู่อาศัยอย่างเป็นระบบทั้งเมือง โดยกระบวนการของกลุ่มผู้เดือดร้อนเป็นแกนหลัก ร่วมกับเทศบาล เครือข่ายพัฒนาชุมชน สำรวจความเดือดร้อนทั้งเมืองเมื่อปี 2546 พบครัวเรือนที่มีความเดือดร้อนด้านที่ดินที่อยู่อาศัยทั้งสิ้น 1,295 ครัวเรือน ในที่ดินการรถไฟฯ ที่ดินราชพัสดุ ที่ดินวัด และกลุ่มครัวเรือนขยาย จึงดำเนินการพัฒนาจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์ในพื้นที่สิ้น จำนวน 9 กลุ่มออมทรัพย์ 1 สหกรณ์ ตามแต่ละโซนพื้นที่โครงการ อนุมัติสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยและระบบสาธารณูปโภคของชุมชน จำนวน 10 โครงการ 1,042 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 80.46 ของผู้เดือดร้อนทั้งหมด
เมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์	ฟื้นฟูเครือข่ายชุมชนเมืองเพื่อรับมือภัยพิบัติน้ำท่วม โครงการบ้านมั่นคง จำนวน 4 โครงการ 423 ครัวเรือน ในช่วงเดือนสิงหาคม 2562 ที่ผ่านมา จังหวัดกาฬสินธุ์ได้รับอิทธิพลจากพายุดาจิกิ และพายุปายุไต้ฝุ่น ทำให้เกิดมลน้ำท่วมขังในหลายพื้นที่ เชื่อนลำปาวและลำน้ำพานระดับน้ำเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง มีบ้านเรือนถูกน้ำท่วมประมาณ 450 หลังคาเรือน ซึ่งพบว่าระดับน้ำเริ่มทรงตัวเนื่องจากมีฝนตกลงมาน้อย แต่ระดับน้ำยังคงท่วมขังบ้านเรือนของชาวบ้านอยู่ สถาบันจึงออกแบบแผนงานกับชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหา พื้นฟูความเสียหายในครั้งนี้ และรับมือกับภัยพิบัติที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต โดยแบ่งเป็น 3 ช่วงระยะดำเนินการ ดังนี้ ระยะที่ 1 ระยะเผชิญเหตุ (การช่วยเหลือเร่งด่วน) ระยะที่ 2 ระยะหลังน้ำลด (การสำรวจข้อมูลความเสียหายและจัดทีมปฏิบัติการช่วยเหลือ) และระยะที่ 3 การฟื้นฟูระยะยาว (การฟื้นฟูวิถีชีวิตหลังน้ำลดลงทั้งด้านกายภาพ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิต จัดตั้งศูนย์รับมือ กองทุนแก้ไขปัญหา)

พื้นที่จัดงาน	รูปแบบการพัฒนาที่ดินที่อยู่อาศัย
กรุงเทพมหานคร	การพัฒนาที่อยู่อาศัย/ชุมชนแออัดในพื้นที่มหานคร เป้าหมาย ปี 2563 จำนวน 10 เขต 194 ชุมชน 36,815 ครัวเรือน สถาบันฯ โดยสำนักงานภาคกรุงเทพฯปริมณฑลและตะวันออก มีแผนดำเนินการพัฒนาที่อยู่อาศัยในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ภายใต้แนวคิด “คนจนกทม.มีที่อยู่อาศัยที่ดี และมั่นคงถ้วนทั่วหน้าภายในปี 2565” โดยต้องการเชื่อมโยงการทำงานให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาที่อยู่อาศัยภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างกรุงเทพมหานครและสำนักงานเขตต่างๆ ซึ่งมีพื้นที่นำร่องในการปฏิบัติการร่วมกันในปี 2563 ทั้งสิ้น จำนวน 10 เขต รับมือกับการขยายตัวของเศรษฐกิจและเมืองที่มีความเติบโตเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน/สังคม/วิถีชีวิต ฯลฯ (พื้นที่ 10 เขต ได้แก่ เขตยานนาวา 18 ชุมชน 3,192 ครัวเรือน , เขตคลองเตย 27 ชุมชน 10,520 ครัวเรือน , เขตประเวศ 6 ชุมชน 740 ครัวเรือน , เขตบางซื่อ 47 ชุมชน 6,941 ครัวเรือน , เขตบางกะปิ 8 ชุมชน 2,075 ครัวเรือน , เขตดอนเมือง 16 ชุมชน 2,731 ครัวเรือน , เขตคันนายาว 14 ชุมชน 2,641 ครัวเรือน , เขตวัฒนา 18 ชุมชน 3,304 ครัวเรือน , เขตจตุจักร 24 ชุมชน 2,348 ครัวเรือน , เขตดุสิต 16 ชุมชน 2,323 ครัวเรือน)
ที่ดินทรัพย์สินฯ เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร	การพัฒนาที่อยู่อาศัยบนที่ดินทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จำนวน 14 เขต 39 ชุมชน เครือข่ายความร่วมมือพัฒนาระหว่างชุมชนบนพื้นที่สำนักงานทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ (คพขส.) มีแผนดำเนินการฟื้นฟูและพัฒนาเครือข่ายที่อยู่อาศัยบนที่ดินทรัพย์สินพระมหากษัตริย์ พร้อมทั้งพัฒนารูปธรรมการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีศักยภาพและมูลค่าสูงขึ้น เพื่อรองรับพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเมือง โดยเชื่อมโยงและสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาที่อยู่อาศัยภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ทั้งยังเป็นการทำงานร่วมกับกรุงเทพมหานครและสำนักงานเขตต่างๆ ซึ่งมีพื้นที่ในการปฏิบัติการร่วมกันทั้งสิ้น จำนวน 14 เขต 39 ชุมชน
ส.ป.ก. หนองใหญ่ จังหวัดชลบุรี	บูรณาการความร่วมมือเกษตรกร ท้องถิ่น หน่วยงาน สู่การจัดการที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัยในมิติชนบท โครงการบ้านมั่นคงชนบท เนื้อที่ 569 - 3 - 00 ไร่ จำนวน 1 โครงการ 47 ครัวเรือน ปี 2560 คำประกาศแนวนโยบายปฏิบัติการยึดคืนพื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดินที่ทำการถือครองโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) เป็นผู้รับผิดชอบ ยึดคืนที่ดินและจัดสรรที่ดินให้กับกลุ่มเกษตรกรเพื่อใช้ประโยชน์ จึงทำให้พี่น้องเกษตรกรที่ขาดโอกาสในการเข้าถึงที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยได้รับการจัดสรรที่ดินและการสนับสนุนต่างๆจากหน่วยงานภาครัฐ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการอยู่อาศัยและทำกิน ในลักษณะการรวมกลุ่ม/ชุมชน มีระบบการออมทรัพย์ ให้องค์กรชุมชนเป็นหลักในการดำเนินการ เกิด

พื้นที่จัดงาน	รูปแบบการพัฒนาที่ดินที่อยู่อาศัย
	การพัฒนาที่อยู่อาศัยชนบทที่เป็นลักษณะการสร้างชุมชนใหม่ โดยใช้โครงการบ้านมั่นคง ชนบทเป็นเครื่องมือ ปัจจุบันนับเป็นเวลา 3 ปีแล้วที่ได้เริ่มโครงการ โดยเกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรที่ดินเริ่มทยอยเข้ามาอยู่ร่วมกัน
ต.คลองหินปูน จังหวัดสระแก้ว	ตำบลท้องถิ่นจัดการตนเอง ในที่ดิน ส.ป.ก. จังหวัดสระแก้ว จำนวน 6 โครงการ 301 ครัวเรือน ตำบลคลองหินปูน มีชาวบ้านจำนวนไม่น้อยที่ต้องสูญเสียพื้นที่ทำกิน เกิดปัญหาหนี้สิน การว่างงาน ความยากจน ซึ่งพบว่ามีรากเหง้าของปัญหามาจากปัจจัยการผลิต ขาดเงินทุน การไร้กรรมสิทธิ์ในที่ดิน รวมทั้งขาดปัจจัยขั้นพื้นฐาน ระบบการผลิตของเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดิน ทำให้ต้องเช่าที่ดินที่มีราคาสูงขึ้นเรื่อยๆ เช่นเดียวกับต้นทุนการผลิตอื่นๆ ในขณะที่ราคาผลผลิตกลับคงที่หรือบางครั้งมีราคาตกต่ำ ต้องประสบกับภาวะขาดทุน ประกอบกับชาวบ้านใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยทำให้มีหนี้สินจากการกู้ยืมเงินนอกระบบ ดอกเบี้ยสูง ปัญหาสะสมจนแทบไม่มีทางออกเป็นแรงผลักดันให้คนในพื้นที่ลุกขึ้นมาจัดการแก้ปัญหาของตัวเอง โดยสถาบันการเงินชุมชน: สร้างทุน แก่หนี้ แก่สิน , สภาองค์กรชุมชน: แก้ปัญหาที่ดิน ที่อยู่อาศัย , เทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อหนุนเสริมระบบการผลิตในภาคเกษตรกรรม
ปทุมธานีโมเดล จังหวัดปทุมธานี	การพัฒนาที่อยู่อาศัยในแนวสูง เนื้อที่ 30 ไร่ อาคารสูง 3-5 ชั้น จำนวน 1,000 ครัวเรือน ปทุมธานีโมเดล เป็นแผนพัฒนาโครงการที่อยู่อาศัยระหว่างสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ร่วมกับหน่วยงานทุกภาคส่วน เพื่อแก้ปัญหาการบุกรุกที่สาธารณะของชุมชน ซึ่งปทุมธานีโมเดลจะถูกนำมาใช้เป็น 1 ในตัวอย่าง ของการออกแบบโครงการที่อยู่อาศัยในแนวสูง ภายใต้การทำงานตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคงของสถาบันฯ เพื่อให้เกิดที่อยู่อาศัยอย่างยั่งยืน พร้อมกับการแก้ปัญหาเชิงพื้นที่ไปพร้อมกัน โดยชุมชนใหม่แห่งนี้สามารถรองรับชาวบ้านที่จะย้ายเข้ามาได้กว่า 1,000 ครัวเรือน บนเนื้อที่เพียง 30 ไร่ (สร้างชุมชน LOW CARBON COMMUNITY , ทำสะพานทางเดิน BOARDWALK เชื่อมกับตัวอาคารพักอาศัย , ขุดคูคลองตามแนวธรรมชาติ เพื่อเป็นที่รองรับน้ำในโครงการและเป็นแก้มลิง , พื้นที่ที่ไม่ได้ถมดินสามารถใช้เป็นพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกัน และ เป็น URBAN FARM สร้างรายได้)
เมืองพลูตาหลวง จังหวัดชลบุรี	การพัฒนาที่อยู่อาศัยในพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ (EEC) โครงการบ้านมั่นคง จำนวน 1 โครงการ 563 ครัวเรือน ตำบลพลูตาหลวง มีพื้นที่ประมาณ 33,903 ไร่ ประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน ประชากร 35,869 คน 17,652 ครัวเรือน โดยพื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตการพัฒนาตามนโยบายเขตพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจ หรือ EEC เพื่อเป็นเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างจังหวัดชายทะเลภาคตะวันออกถึงกรุงเทพมหานคร และภูมิภาคอื่น รวมทั้งสนามบินนานาชาติอู่ตะเภา และเขตนิคมอุตสาหกรรมต่างๆ จึงมีชุมชนโดนเวนคืนที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่เป็นจำนวนมาก เกิดความ

พื้นที่จัดงาน	รูปแบบการพัฒนาที่ดินที่อยู่อาศัย
	ไม่มั่นคงในที่ดินที่อยู่อาศัย ปี 2562 จึงได้มีการสำรวจผู้ประสบปัญหา และพัฒนากลุ่มภายใต้กลุ่มออมทรัพย์ โดยมีกลุ่มเป้าหมายอยู่ในชุมชนบนพื้นที่หมู่ 1 ตำบลพลูตาหลวง 388 หลังคาเรือน และบริเวณหมู่ 4 ตำบลสำนักท้อน 175 ครั้วเรือน รวมทั้งสิ้น 563 ครั้วเรือน
จังหวัดเพชรบุรี	การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในที่ดินการรถไฟฯ และขบวนการหยุดชะลอไล่รื้อชุมชน จำนวน 3 อำเภอ 6 เมือง 1,041 ครั้วเรือน หลังจากการประกาศแผนแม่บทการพัฒนาาระบบขนส่งของไทยในระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ตามนโยบายของรัฐบาล แนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อที่อยู่อาศัยของชุมชนจำนวนหนึ่งเริ่มเกิดความไม่มั่นคง อันเนื่องจากการกำหนดเส้นทางเชื่อมต่อด้านการคมนาคมขนส่งและการขยายระบบราง โดยจากข้อมูลประมาณการณ์จากหลายแหล่งพบว่า นโยบายการพัฒนากระบวนที่ดำเนินการโดยการรถไฟแห่งประเทศไทยในฐานะเจ้าของพื้นที่ มีแนวปฏิบัติในการขยายพื้นที่ตลอดเขตทาง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อชุมชนที่อาศัยริมทางรถไฟทั้งหมด ทั้งนี้ โครงการรถไฟทางคู่เส้นทางนครปฐม-หนองปลาไหล และเส้นทางหนองปลาไหล-หัวหิน ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนในจังหวัดเพชรบุรี โดยเกิดเหตุการณ์ไล่รื้อชุมชนเร่งด่วน ชาวบ้านต้องกระจายตัวอย่างรวดเร็ว ไม่สามารถสำรวจและจัดเก็บข้อมูลได้ทันการณ์ ปัจจุบันสถาบันฯ ร่วมกับเครือข่ายขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดเพชรบุรี จึงรวบรวมผู้เดือดร้อนจำนวนหนึ่ง เพื่อทำโครงการบ้านมั่นคง ให้เป็นต้นแบบในการแก้ไขปัญหา นำร่องเอาชาวบ้านที่กระจัดกระจายกลับมาใช้โครงการบ้านมั่นคงนี้ ในการฟื้นฟูความเป็นชุมชนและจัดขบวนการพัฒนาเมืองของตนเอง
เมืองแหลมสัก จังหวัดกระบี่	การพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนชาวเล ภูมินิเวศน์อ่าวกระบี่ โครงการบ้านมั่นคง จำนวน 3 ชุมชน 427 ครั้วเรือน เมืองแหลมสัก เป็นเมืองเล็กๆในจังหวัดกระบี่ ที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของการอยู่ร่วมกันระหว่างคน 3 เชื้อชาติ ทั้งไทยพุทธ มุสลิม และชาวไทยเชื้อสายจีน นอกจากนี้ยังมีธรรมชาติที่สวยงามของทะเลที่โอบล้อมด้วยภูเขา ทำให้มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวกันตลอดทั้งปี แต่ในอีกมุมหนึ่งของการอยู่อาศัยของคนในพื้นที่ คือ ชาวบ้านส่วนใหญ่จำเป็นต้องอยู่อาศัยอยู่ในที่ดินป่าชายเลน ที่ดินเจ้าท่า บริเวณภูมินิเวศน์ริมอ่าว ริมชายทะเล เพื่อประกอบอาชีพออกเรือประมง และใช้ประโยชน์ทรัพยากรริมชายทะเล โดยจากการสำรวจข้อมูลทั้งเมือง พบผู้เดือดร้อนในที่ดินที่อยู่อาศัย จำนวน 427 ครั้วเรือน เป็นกลุ่มผู้เดือดร้อนประเภทอยู่ในดินป่าชายเลน 358 ครั้วเรือน อยู่ในที่ดินเจ้าท่า 65 ครั้วเรือน และยังมีผู้เดือดร้อนในที่ดินเอกชนอีกจำนวนมาก ปี 2562 สถาบันฯ ได้สนับสนุนแผนงานและงบประมาณตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคงให้กับ 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนแหลมทอง ชุมชนทับตะวัน และชุมชนทรายทอง

บ้านมั่นคง

บ้านโดยชุมชน ทุกคนร่วมกันสร้าง

Collective Housing

บ้านมั่นคง : บ้านโดยชุมชน ทุกคนร่วมกันสร้าง

[Collective Housing]

ทำไมต้องเป็นบ้านโดยชุมชน

- **คนจนหรือผู้มีรายได้น้อยเป็นกลุ่มที่มีเงินน้อย ขาดแคลนทรัพย์สิน** การเข้าถึงสิทธิโอกาสต่างๆ น้อยกว่าคนกลุ่มอื่นในสังคม ยิ่งอยู่เดี่ยวๆ เป็นปัจเจกบุคคล ยิ่งไม่มีโอกาส ไม่มีพลังต่อรอง แต่คนกลุ่มนี้มีฐานความเป็นกลุ่ม/ชุมชนที่มีการพึ่งพาช่วยเหลือกัน และมีจำนวนมากพอที่จะรวมกันสร้างพลังเจรจาต่อรองให้ได้มาซึ่งสิทธิในการเข้าถึงแหล่งทรัพยากร รวมถึงบริการต่างๆ ที่มีในสังคมได้
- **ที่อยู่อาศัยและที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและคุณค่าสูง** เมื่อเทียบกับรายได้ของคนจนผู้มีรายได้น้อยหรือคนชั้นกลางทั่วไป การเพิ่มขึ้นของรายได้ การออมที่ทำได้ไม่ทันต่อการเพิ่มขึ้นของราคาที่ดิน ที่อยู่อาศัย อาชีพที่มีรายได้น้อย ไม่แน่นอน ไม่มีหลักฐานเงินเดือนหรือทรัพย์สิน ทำให้ยากที่จะเข้าถึงแหล่งเงินกู้ในระบบสถาบันการเงิน
- **การรวมตัวกันเป็นกลุ่ม/ชุมชน รวมกลุ่มออมทรัพย์ เป็นการรวมคน รวมเงิน รวมความคิด และรวมพลังในการพัฒนา สร้างโอกาสและความสามารถในการร่วมกันสร้างบ้าน** มีการจัดการที่อยู่อาศัยร่วมกัน ให้มีบ้านและที่ดินที่มั่นคงที่เป็นฐานในการสร้างความมั่นคงในชีวิต พัฒนาคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ด้านต่างๆ ต่อไป

แบบไหน อย่างไร ที่เรียกว่า “บ้านโดยชุมชน”

- **ระบบความคิด** เชื่อมั่นว่าคนในชุมชนที่เดือดร้อนที่อยู่อาศัยเป็นคนที่มีศักยภาพ ถ้ามีโอกาสก็สามารถลุกขึ้นมา รวมตัวกันแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของตนเองได้ คนจนสามารถออม สร้างวินัยทางการเงินได้ถ้าจัดระบบให้เอื้อการมีระบบการเงินที่ยืดหยุ่นเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการที่อยู่อาศัยโดยชุมชน บ้านมั่นคงเป็นบ้านโดยชุมชนที่มาจากการเรียนรู้ซึ่งกันและกันในแนวราบระหว่างชุมชน

ประสบการณ์ ความรู้จากการพัฒนาที่อยู่อาศัยในชุมชนหนึ่งสามารถขยายต่อ ทำให้ชุมชนที่ได้มา เห็นมา รู้ เกิดความเชื่อมั่นว่าทำได้เช่นเดียวกัน การสนับสนุนให้ชุมชนเป็นหลักในการสำรวจผู้เดือดร้อนที่อยู่อาศัยและที่ดินที่จะสามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาสร้างชุมชนได้ การมีข้อมูลที่ชัดเจนนำไปสู่การวางแผนการพัฒนาที่อยู่อาศัยโดยชุมชนท้องถิ่นที่ครอบคลุมทั้งเมือง โดยให้ชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนาที่อยู่อาศัย ทั้งนี้สนับสนุนจากภาคีท้องถิ่นและหน่วยงานต่างๆ มีความสำคัญที่จะเอื้ออำนวยให้บ้านโดยชุมชนสำเร็จด้วยดี การแต่งตั้งคณะกรรมการเมืองที่มีองค์ประกอบจากหลายฝ่าย ถือเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยเอื้ออำนวย ถ่วงดุลการทำงานร่วมกัน ฯลฯ

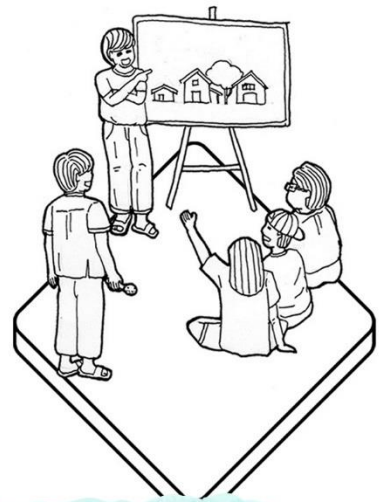
- **ระบบคน** การรวมตัวเป็นกลุ่มออมทรัพย์ถือเป็นงานพื้นฐานสำคัญของการสร้างบ้านโดยชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ไม่ใช่แค่การออมเงินอย่างเดียว แต่เป็นการพัฒนาคน จัดระบบการทำงานร่วมกัน พัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการ เกิดเป็นกลุ่มคนที่มีพลัง มีระบบกลุ่มย่อย กลุ่มกิจกรรมที่หลากหลาย ทำให้คนเล็กคนน้อย ผู้หญิง เด็กเยาวชนมีโอกาสพัฒนาตนเอง เป็นผู้รับผิดชอบด้านต่างๆ ตามความถนัด เรียนรู้จากการปฏิบัติ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน มีความรู้ด้านการเงิน บัญชี ช่าง การใช้สื่อ รวมทั้งการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การเรียนรู้ในระบบ เกิดทุนภายในของชุมชนเอง เกิดการเลื่อนสถานะของชาวบ้านให้เป็นที่ยอมรับกว้างขวางขึ้น
- **ระบบการเงิน** กลุ่มออมทรัพย์เป็นระบบการเงินพื้นฐานของการสร้างบ้านโดยชุมชน จากคนที่ไม่มีการออมในระบบสถาบันการเงิน ได้เริ่มต้นออมโดยมีเป้าหมายร่วมเพื่อการมีบ้านและที่ดินที่มั่นคง มีระบบการออมหลายรูปแบบทั้งรายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน ฝึกวินัยการออมต่อเดือนให้เท่ากับจำนวนเงินที่ต้องผ่อนชำระค่าบ้านและที่ดินรายเดือน เมื่อฝึกออมในกลุ่มออมทรัพย์ไปช่วงหนึ่งแล้ว ก็ไปสู่การพัฒนาเป็นสหกรณ์เคหสถานที่เป็นนิติบุคคล การใช้สินเชื่อโดยกลุ่มหรือสหกรณ์ ซึ่งภายใต้โครงการบ้านมั่นคง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) หรือ พอช. เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนสินเชื่อสำหรับองค์กร เพื่อให้กลุ่มหรือสหกรณ์ไปซื้อที่ดินหรือปลูกสร้างบ้าน โดยมีส่วนต่างอัตราดอกเบี้ยสินเชื่อที่ พอช. สนับสนุนกับอัตราดอกเบี้ยที่สหกรณ์ปล่อยให้สมาชิก สามารถใช้เป็นเงินสำรองกรณีสมาชิกบางรายไม่สามารถชำระคืนได้ในบางเดือน เป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการ

ปัจจุบัน พอช. ได้อนุมัติสินเชื่อสำหรับองค์กรชุมชนในการทำโครงการบ้านมั่นคงไปแล้ว 473 องค์กร วงเงิน 8,863.79 ล้านบาท สำหรับ 2,510 ชุมชน 45,126 ครัวเรือน อัตราการชำระคืนส่วนใหญ่ปกติ มีสินเชื่อมีปัญหา(NPL) เพียงร้อยละ 3.16 การจัดระบบเงินสนับสนุนของรัฐการพัฒนา ระบบสาธารณูปโภค อุดหนุนการพัฒนาที่อยู่อาศัย ก็เป็นการสนับสนุนการจัดการร่วมในรูปแบบกลุ่ม/ชุมชน ทั้งในการซื้อวัสดุและจัดระบบก่อสร้าง โดยรัฐได้อนุมัติงบประมาณสนับสนุนการพัฒนา ระบบสาธารณูปโภคและอุดหนุนการพัฒนาที่อยู่อาศัย ที่นำไปจัดการโดยองค์กรชุมชนในการดำเนินโครงการบ้านมั่นคงจนถึงปัจจุบัน(ก.ย.62) รวม 1,231 โครงการ 112,610 ครัวเรือน รวมเงินอุดหนุน 6,311 ล้านบาท นอกจากการจัดระบบการเงินร่วมกันในช่วงการพัฒนาโครงการและการก่อสร้างแล้ว บ้านโดยชุมชนยังมีกองทุนรักษาดินรักษากันที่สมาชิกชุมชนบ้านมั่นคงส่วนใหญ่ร่วมสมทบกองทุนเพื่อทำหน้าที่เป็นกองทุนประกันความเสี่ยง เมื่อเกิดภัยพิบัติ ไฟไหม้ น้ำท่วม หัวหน้าครอบครัว เสียชีวิตไม่สามารถผ่อนชำระค่าบ้านได้ต่อ กองทุนรักษากันรักษาดินจะช่วยจ่าย ปัจจุบันมีสมาชิก

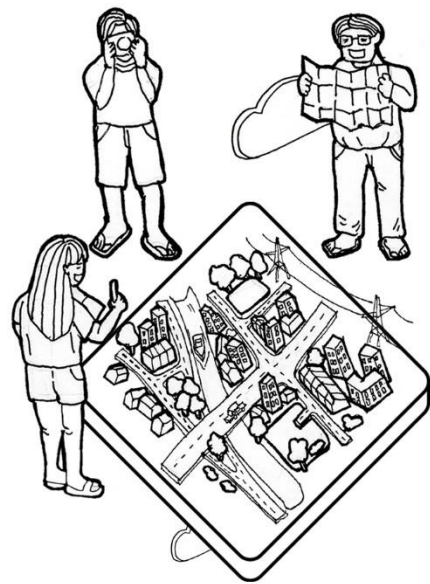
กองทุน 40,247 ราย เงินสมทบจากสมาชิกรวม 9.86ล้านบาท เงินทุนประเดิมจาก พอช. 17.6 ล้านบาท จ่ายเงินกองทุนช่วยเหลือสมาชิกไปแล้ว 14.36 ล้านบาท

- **ระบบที่ดินร่วม** ปัจจัยสำคัญของบ้านโดยชุมชนก็คือเรื่องที่ดิน ราคาที่ดินในเมืองที่สูงมากเกินไปกว่าผู้มีรายได้น้อยจะซื้อเพื่อสร้างบ้านได้ ชุมชนที่ยากจนส่วนใหญ่จะไม่สามารถรับภาระการผ่อนชำระทั้งค่าที่ดินและบ้านได้ การใช้ที่ดินรัฐเพื่อสร้างบ้านโดยชุมชนจึงมีความจำเป็น เช่น ที่ราชพัสดุที่ชุมชนอาศัยอยู่แล้วแต่ยังไม่มีเช่าอยู่อย่างถูกต้อง ที่ดินสาธารณะ ที่ดินการรถไฟ ฯลฯ ซึ่งการเช่าหรืออนุญาตให้ใช้ที่ดินรัฐในการอยู่อาศัยก็ต้องเป็นการให้เช่าโดยสหกรณ์ชุมชน หรืออนุญาตให้ใช้ในลักษณะสิทธิชุมชน เพื่อให้สามารถอยู่อาศัยได้ระยะยาว มีระบบป้องกันการเปลี่ยนสิทธิ ชุมชนที่จำเป็นต้องซื้อที่ดินปลูกสร้างบ้าน ซึ่งที่ดินซื้อได้ส่วนใหญ่จะอยู่ชานเมือง แต่เมื่อเมืองขยายตัวออกไปราคาที่ดินและบ้านสูงขึ้น หากเป็นกรรมสิทธิ์รายเดี๋ยวก็น่ามีความเสี่ยงในการสูญเสียที่ดินและบ้าน จึงต้องเป็นกรรมสิทธิ์ร่วมของสหกรณ์ของชุมชน
- **การออกแบบวางผัง** การออกแบบวางผังที่อยู่อาศัยโดยชุมชน เน้นการออกแบบวางผังแบบการมีส่วนร่วมของสมาชิก โดยสถาปนิก นักออกแบบวางผังไปช่วยจัดกระบวนการ โดยตั้งเป้าหมายการร่วมกันสร้างการอยู่อาศัยร่วมกันแบบชุมชน คำนึงถึงความสามารถในการจ่ายค่าที่อยู่อาศัย จำนวนสมาชิกในครอบครัว ความหลากหลายของอาชีพของสมาชิก ความจำกัดของขนาดและลักษณะพื้นที่ บ้านในชุมชนจะมีหลากหลายรูปแบบ แต่ละชุมชนมีผังชุมชนของตนเองที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ราคาที่สมาชิกสามารถผ่อนชำระค่าที่อยู่อาศัยได้ รวมทั้งบ้านกลางสำหรับผู้สูงอายุหรือผู้พิการที่ไม่มีรายได้ มีความเป็นกลุ่มบ้านตามระบบกลุ่มย่อย การจัดพื้นที่ส่วนกลางที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เน้นการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นเจ้าของร่วมกันทั้งชุมชน ไม่เอื้อต่อการขายให้คนนอกชุมชน
- **การพัฒนาที่ต่อเนื่องจากบ้าน** บ้านโดยชุมชนตามโครงการบ้านมั่นคง เมื่อสร้างหรือปรับปรุงบ้านสิทธิในที่ดินแล้วได้นำไปสู่การพัฒนาด้านอื่นๆที่จัดการโดยชุมชน ได้แก่ สวัสดิการชุมชน การพัฒนาเด็กและเยาวชน การพัฒนาอาชีพรายได้ การใช้บ้านเป็นที่ประกอบอาชีพ การปลูกผักสวนครัวลดรายจ่าย การสร้างพื้นที่สีเขียวในชุมชน รวมถึงบริเวณที่ว่างรอบชุมชน การเป็นตัวแทนชุมชนไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นระดับเขตหรือเมือง ฯลฯ

เรื่องเล่า จากพื้นที่

เรื่องที่ 1	การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง “คน คลอง เมือง”
เรื่องที่ 2	นวัตกรรมการพัฒนาที่อยู่อาศัย • ‘ยานนาวา Model’ ต้นแบบการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยคนจนทั้งเมือง • ชุมชนบ่อฝรั่ง กรุงเทพมหานคร • ปทุมธานีโมเดล
เรื่องที่ 3	การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยอย่างเป็นระบบทั้งเมือง • เมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ • เมืองชุมแพ จังหวัดขอนแก่น • เกาะสุกร จังหวัดตรัง
เรื่องที่ 4	การพัฒนาที่อยู่อาศัยในเขตเศรษฐกิจพิเศษ (EEC) “เมืองพญาทลวง”
เรื่องที่ 5	การพัฒนาที่ดินที่อยู่อาศัยเชิงภูมิโนเวศน์ • อ่าว ก. ไก่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ • อ่าวตราด จังหวัดตราด
เรื่องที่ 6	การพัฒนาที่ดินที่อยู่อาศัยในมิติ ชนบท “โครงการบ้านมั่นคงชนบท” • บ้านมั่นคงชนบทในที่ดิน ส.ป.ก. จังหวัดสระแก้ว • ความร่วมมือการแก้ไขปัญหาภายใต้แนวนโยบาย นำนานแซนด์บ็อกซ์
เรื่องที่ 7	สร้างความร่วมมือในการซ่อมสร้างที่อยู่อาศัย “โครงการบ้านพอเพียงชนบท” • โครงการบ้านพอเพียงชนบท จังหวัดพัทลุง • โครงการบ้านพอเพียงชนบท จังหวัดชัยนาท
เรื่องที่ 8	ศูนย์ฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนไร้บ้าน
เรื่องที่ 9	สร้างความมั่นคงที่ดินที่อยู่อาศัยจากกองทุนรักษาดินรักษาบ้าน
เรื่องที่ 10	พื้นที่สีเขียว พื้นที่ความมั่นคงทางอาหารสำหรับทุกคนในเมือง
เรื่องที่ 11	การจัดการขยะโดยชุมชน “จังหวัดสุรินทร์”
เรื่องที่ 12	การจัดการภัยพิบัติ วาตภัย อุทกภัย และดินโคลนถล่ม • ดินโคลนถล่ม ที่ บ้านห้วยขาบ จังหวัดน่าน • พายุโซนร้อน “ปาบึก” ที่ ภาคใต้ • พายุโซนร้อน “คาจิกิและโพดุล” ที่ เมืองกาฬสินธุ์ • แผ่นดินไหว ที่ จังหวัดเชียงราย

ศาสตร์การพัฒนาที่อยู่อาศัย

“ให้คน ให้ชุมชนเป็นแกนหลัก

เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง และบ้านที่มากกว่าบ้าน”

แนวคิดในการสร้างบ้านเพื่อเป็นเครื่องมือสร้างชุมชนเข้มแข็ง เป็นรากฐานของชุมชนแก้ไขความยากจน พัฒนาทุกเรื่อง โดยต้องมียุทธศาสตร์ชุมชนที่ครอบคลุมการมีส่วนร่วมของทุกสมาชิก มีความเข้มแข็งบริหารจัดการร่วมกัน ร่วมคิด ร่วมลงมือทำ มีกองทุนชุมชนเป็นกลไกการเงินกลาง เพื่อพัฒนาทุนชุมชนให้กับสมาชิกทุกครอบครัว มีรูปแบบการพัฒนาาร่วมกัน ถือครองกรรมสิทธิ์ร่วมกัน มีการพัฒนาหลากหลายต่อเนื่อง ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ความสัมพันธ์ดีขึ้น กิจกรรมสำหรับคนทุกกลุ่ม มีความสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงาน และมีส่วนร่วมเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาเมืองต่อไป

1 บ้านมั่นคงเมือง	2 บ้านมั่นคงชนบท	3 บ้านพอเพียงชนบท	4 ศูนย์คนไร้บ้าน
ความเป็นมา ตามที่รัฐบาลมีนโยบายแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยในเมือง โดยได้มอบหมายให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ดำเนินโครงการบ้านมั่นคง ตั้งแต่ปี 2546 ได้มีการจัดกระบวนการแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามแนวทางบ้านมั่นคง เพื่อจัดทำแผนพัฒนาความมั่นคงในการอยู่อาศัยและพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเป็นระบบทั้งเมือง มีแนวทางหลักที่ให้ชุมชนและขบวนการองค์กรชุมชนเป็นแกนหลักในการดำเนินการ ตลอดจนประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคี เพื่อกำหนดแผนและลงพื้นที่ปฏิบัติร่วมกัน	ความเป็นมา จากแนวนโยบายของชุดรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ที่ได้ยึดคืนพื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดินมาจากกลุ่มนายทุนที่ถือครองพื้นที่ไว้ใช้ประโยชน์อย่างผิดกฎหมาย เพื่อกำจัดที่ดินให้กับกลุ่มเกษตรกรใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ปี 2560 จึงมีโครงการบ้านมั่นคงชนบทนำร่อง ใน 10 พื้นที่ เพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยใหม่ทั้งชุมชน จัดโซนที่ดินสำหรับที่อยู่อาศัยสำหรับที่ดินทำกิน และการจัดการในพื้นที่รวม โดยมีสิทธิร่วมทั้งชุมชนในที่ดินอย่างมั่นคงและยั่งยืน ในระยะเวลาถัดมาโครงการบ้านมั่นคงชนบทได้ขยายฐานการพัฒนาไปยังที่ดินประเภทอื่น ที่ชุมชนบุกรุก อาศัยอย่างไม่ถูกต้อง เพื่อสร้างโอกาสของคนจนที่	ความเป็นมา รัฐบาลสนับสนุนงบประมาณมายังสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่ให้ชุมชนท้องถิ่นหรือตำบล ร่วมกันจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมา เพื่อสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนรับรองข้อมูล หากชุมชนมีผู้เดือดร้อนมาก ก็จะต้องร่วมกันหารือเพื่อลำดับความเดือดร้อน ประเมินการใช้งบประมาณที่จะเฉลี่ยแบ่งปันให้กับคนที่มีความเดือดร้อนมากกว่า	ความเป็นมา เมื่อปี 2553 เครือข่ายคนไร้บ้านร่วมกับมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย ได้ทำการสำรวจคนไร้บ้านใน 3 เมืองใหญ่ ได้แก่ พื้นที่กรุงเทพมหานคร ขอนแก่น และเชียงใหม่ ซึ่งพบคนไร้บ้านจำนวนกว่า 1,395 ราย จึงมีการเสนอต่อรัฐบาลเพื่อสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนไร้บ้าน โดยมีมติของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2558 ให้ดำเนินการโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มคนไร้บ้าน (2559-2560) ให้ดำเนินการสร้างศูนย์พักคนไร้บ้านและพัฒนาศักยภาพการใช้ชีวิตของกลุ่มคนไร้บ้าน ในกรุงเทพมหานคร ขอนแก่น และเชียงใหม่ เป้าหมาย

1 บ้านมั่นคงเมือง	2 บ้านมั่นคงชนบท	บ้านพอเพียงชนบท	ศูนย์คนไร้บ้าน
	ไม่มีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยได้สร้างชุมชนใหม่ ควบคู่การพัฒนาในทุกด้าน แม้ในพื้นที่ประสบภัยพิบัติ ในลักษณะการจัดการร่วม ชุมชนท้องถิ่น มีการพัฒนา โดยพื้นที่เป็นตัวตั้งครอบคลุม ในทุกมิติ และบูรณาการ ร่วมกันหลายฝ่าย		698 ราย งบประมาณรวมทั้งสิ้น 118.6 ล้านบาท
กลุ่มเป้าหมาย - กลุ่มผู้บุกรุกบนที่ดินรัฐหรือเอกชน - กลุ่มบ้านเช่า - กลุ่มบุกรุกขนาดเล็กกระจัดกระจาย - กลุ่มครอบครัวขยาย	กลุ่มเป้าหมาย - กลุ่มผู้ที่มีปัญหาเรื่องที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยในชนบท - กลุ่มผู้ประสบปัญหาถูกไล่รื้อในชนบท - กลุ่มผู้เดือดร้อนที่อาศัยอยู่ในที่ดินรัฐ	กลุ่มเป้าหมาย - กลุ่มครัวเรือนที่ยากจนในชนบท มีสภาพที่อยู่อาศัยไม่มั่นคงแข็งแรง (บ้านทรุดโทรม แออัด) - ประสบภัย ได้รับความเสียหายจากภัยพิบัติ	กลุ่มเป้าหมาย - กลุ่มคนไร้บ้านที่สำรวจเมื่อ ปี 2553 - ผู้ที่พักอาศัยในสาธารณะซึ่งไม่มีความสามารถที่จะเข้าถึงที่อยู่อาศัยใดๆได้ ต้องได้รับการฟื้นฟูศักยภาพและสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ
งบประมาณต่อครัวเรือน ปี 2562 - พัฒนาที่อยู่อาศัย 25,000 บาท - สาธาฯ(ที่ดินเดิม) 25,000 บาท - สาธาฯ(ที่ดินใหม่) 45,000 บาท - บริหารจัดการ 5% ของสาธาฯ (50,000-500,000 บาท) - สินเชื่อที่อยู่อาศัย ไม่เกิน 360,000 (ดอกเบี้ย 4%)	งบประมาณต่อครัวเรือน ปี 2562 - พัฒนาที่อยู่อาศัย 40,000 บาท - กายภาพ 12,000 บาท - เศรษฐกิจ 2,500 บาท - สังคม 2,500 บาท - กระบวนการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง 5,000 บาท (ไม่เกิน 500,000 บาท/ตำบล)	งบประมาณต่อครัวเรือน ปี 2562 ปรับปรุง/ซ่อมสร้างใหม่ 19,000 บาท	ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล 118 ล้านบาท (ปี 2558-2560)
ผลดำเนินการ - สะสมตั้งแต่ปี 2546-2559 จำนวน 94,162 คร. - ระหว่างปี 2560-2562 จำนวน 18,448 คร.	ผลดำเนินการ ระหว่างปี 2560-2562 จำนวน 7,701 คร.	ผลดำเนินการ - ระหว่างปี 2560-2562 จำนวน 39,194 คร. - กระจายอยู่ใน 2,391 ตำบล/เทศบาล 76 จังหวัด	ผลดำเนินการ - บ้านเต็มฝัน จ.เชียงใหม่ สามารถรองรับได้ 166 ราย - บ้านโฮมสุข จ.ขอนแก่น สามารถรองรับได้ 240 ราย - ศูนย์คนไร้บ้าน จ.ปทุมธานี สามารถรองรับได้ 250 ราย - ชุมชนใหม่คนไร้บ้าน สามารถรองรับได้ 42 ราย - ศูนย์คนไร้บ้านบางกอกน้อย สามารถรองรับได้ 50 ราย

เรื่องที่ 1

การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง “คน คลอง เมือง” ชุมชนริมคลองลาดพร้าว/คลองเปรมประชากร กรุงเทพมหานคร

การสำรวจคลองสายหลักในกรุงเทพฯ ทั้งหมดจำนวน 9 คลอง คือ คลองลาดพร้าว คลองเปรมประชากร คลองบางซื่อ คลองบางเขน คลองลาดบัวขาว คลองประเวศบุรีรัมย์ คลองพระโขนง คลองพระยาราชมนตรี และคลองสามวา พบว่ามีคลองถูกรุก้ำทั้งหมด 1,161 คลอง จากผู้รูก้ำ 23,500 ครั้วเรือน ประมาณ 94,000 คน คณะรัฐมนตรีจึงมีมติเมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2559 เห็นชอบให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ดำเนินงานโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง (พ.ศ. 2559 - 2561) มีเป้าหมาย 11,004 ครั้วเรือน งบประมาณ 4,061.44 ล้านบาท โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้มอบหมายให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เป็นหน่วยงานหลักดำเนินการโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยใหม่แก่ผู้ที่อยู่อาศัยบริเวณชุมชนริมคลองเพื่อสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลดังกล่าว

โครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง จึงนับเป็นการคืนพื้นที่คลองให้กรุงเทพมหานคร สามารถสร้างเขื่อนระบายน้ำได้ ขณะเดียวกันประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนริมคลองจะได้รับการพัฒนาให้มีความมั่นคงในการอยู่อาศัยและถูกต้องตามกฎหมาย ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ดีมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ชุมชนเข้มแข็ง ส่งผลด้านภาพลักษณ์ต่อนโยบายการแก้ไขปัญหาของรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมถึงมีการบูรณาการงานของหน่วยงาน เพื่อช่วยเหลือดูแลผู้เดือดร้อน และยังเป็นการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ เหล่านี้ถือเป็นการทำงานร่วมกันในรูปแบบประชารัฐที่ทั้งชุมชนและหน่วยงานร่วมกันดำเนินการเพื่อให้ได้เป้าหมายร่วมกันคือ **“คืนความสุขให้คนคลอง คืนสายคลองให้คนเมือง”**

การพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) หรือ พอช. ดำเนินการตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคง ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยการใช้สหกรณ์ของชุมชนในการขอเช่าที่ดินราชพัสดุจากกรมธนารักษ์ การแก้ปัญหาการรูก้ำน้ำสาธารณะบริเวณคลองลาดพร้าว มีกลุ่มเป้าหมาย ผู้รูก้ำน้ำสาธารณะ จำนวน 50 ชุมชน 6,841 หลังคาเรือน (ซึ่งเมื่อดำเนินการรับรองสิทธิ เพื่อเข้าโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคง จะได้จำนวน ครั้วเรือนทั้งสิ้น 7,069 ครั้วเรือน) แบ่งพื้นที่ดำเนินงานที่มีชุมชนต้องพัฒนาที่อยู่อาศัยเป็น 5 พื้นที่ 7 เขต การแก้ปัญหาการรูก้ำน้ำสาธารณะบริเวณคลองเปรมประชากร มีกลุ่มเป้าหมาย ผู้รูก้ำน้ำสาธารณะในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร 4 เขต จำนวน 32 ชุมชน และพื้นที่เทศบาลตำบลหลักหก จังหวัดปทุมธานี 6 หมู่ จำนวนรวมทั้งสิ้น 6,386 ครั้วเรือน จากการสำรวจของศูนย์อำนวยการใหญ่ (ศอญ.) เมื่อ ณ มิถุนายน 2561

การพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง มีรูปแบบการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่เน้นหลักการสำคัญ คือ “การจัดการร่วมกันของชุมชนในรูปแบบของสหกรณ์” มีการขยับบ้านเรือน/ครัวเรือนที่รูก้ำลำคลองขึ้นมาจัดระเบียบร่วมกันตามรูปแบบการพัฒนาที่อยู่อาศัย ได้แก่

1. **การก่อสร้างรูปแบบใหม่ในที่ดินเดิม (Reconstruction)** เป็นการรื้อย้ายบ้านเรือนออกจากแนวคลอง และจัดผังชุมชนใหม่ แล้วให้สัญญาเช่าในที่ดินธนารักษ์ระยะยาว ชาวบ้านลงทุนในการก่อสร้างบ้านที่มั่นคง รวมถึงการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคและสภาพแวดล้อมในชุมชนใหม่ โดยยังคงรูปแบบ และอาศัยอยู่ในบริเวณชุมชนเดิมได้โดยไม่ต้องปรับตัวมาก ในการดำเนินการก่อสร้างรูปแบบใหม่ในที่ดินเดิม ได้ดำเนินการภายใต้บันทึกความร่วมมือด้านการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลอง เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2558 ระหว่าง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กรมธนารักษ์ และสำนักการระบายน้ำ กรุงเทพมหานคร
2. **การรื้อย้ายไปอยู่ที่ใหม่ (Relocation)** เป็นการรื้อย้ายชุมชนที่อยู่อาศัยรูก้ำลำคลอง และทางระบายน้ำออกไปจากแนวคลอง โดยไม่อาจอยู่ในที่ดินเดิมได้ ซึ่งต้องย้ายไปสร้างชุมชนในที่ดินใหม่ โดยการซื้อหรือเช่าที่ดิน การรื้อย้ายชุมชนริมคลองออกไปอยู่ในที่ใหม่ โดยจัดหาที่ดินใหม่ที่สมาชิกชุมชนรับภาระได้ อยู่ในรัศมี 5-10 กิโลเมตรจากชุมชนเดิม เพื่อความสะดวกต่อการทำงาน หรือสถานศึกษาของบุตรหลาน โดยใช้วิธีการขอเช่าหรือซื้อที่ดินจากบริษัทบริหารสินทรัพย์ กระทรวงการคลัง หรืออาจจะย้ายถิ่นฐานไปอยู่ในพื้นที่เขตอื่นที่ราคาที่ดินอยู่ในเกณฑ์ที่รับภาระได้ อาทิ เขตคลองสามวา มีนบุรี เป็นต้น
3. **การเช่าซื้ออาคารในโครงการที่มีอยู่แล้ว (Leasing buildings)** เช่น โครงการบ้านเอื้ออาทร โครงการเคหะชุมชนอเงิน เป็นต้น

ผลการดำเนินงานแก้ไขปัญหาชุมชนริมคลอง พอช. และองค์กรชุมชน 1.) **การประสานขอเช่าที่ดินของกรมธนารักษ์** จะดำเนินการรังวัดพื้นที่ เพื่อกำหนดขอบเขตพื้นที่ของชุมชน ซึ่งขณะนี้ได้ดำเนินการรังวัดพื้นที่ครบแล้วทั้ง 50 ชุมชน ซึ่งได้จัดให้ชุมชนเช่าแล้ว 31 ชุมชน ส่วนที่เหลืออยู่ระหว่างการรอให้ชุมชนมีความพร้อมในการพัฒนาโครงการตามขั้นตอน มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ครบแล้วทั้ง 50 ชุมชน และมีการจัดตั้งสหกรณ์เพื่อบริหารโครงการและงบประมาณแล้ว 26 สหกรณ์ ผลการก่อสร้างบ้านมั่นคง ดำเนินการแล้ว 3,288 ครัวเรือน จากเป้าหมายทั้งหมด 7,069 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 46.51 จำแนกเป็น บ้านที่สร้างแล้วเสร็จ 2,324 หลัง บ้านที่อยู่ระหว่างก่อสร้าง 553 หลัง พื้นที่พร้อมก่อสร้าง 411 หลัง

2.) **ความร่วมมือกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร** จัดทำโครงการ “ชุมชนริมคลองน่ามองน่าอยู่” เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต อาทิ การทำข้อมูลอย่างเป็นระบบ การออกแบบเพื่อคนทั้งมวล (Universal Design) ร่วมกันสร้างคลองสะอาด พัฒนาพื้นที่ริมคลองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เป็นแหล่งสาธารณะประโยชน์ร่วมกัน 3.) **การพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลองแสดงให้เห็นรูปธรรมความสำเร็จและเป็นโครงการที่ได้รับความสนใจจากสาธารณะเป็นอย่างมาก** มีหน่วยงานจากภายในประเทศ เช่น เทศบาล, มหาวิทยาลัย, เครือข่ายประชาชนที่ดำเนินโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานจากต่างประเทศ เช่น คณะผู้บริหารท้องถิ่นจาก 6 พื้นที่ 11 ชุมชน Quezon City ประเทศฟิลิปปินส์, 10 ประเทศ ที่จะเข้าร่วมศึกษาดูงานพัฒนาเนื่องในวันที่อยู่อาศัยโลกปี 2561 เป็นต้นคณะศึกษาดูงานจากประเทศ

เสียงจากคนริมคลอง

ลุงฮาซัน แสงจันทร์ ชุมชนริมคลองลาดพร้าวประชาอุทิศ เขตห้วยขวาง บอกว่า ปลุกบ้านริมคลองมาตั้งแต่สมัยรุ่นพ่อรุ่นแม่ บ้านเรือนก็ผูกพันเพราะสร้างมานาน เมื่อก่อนก็มีข่าวว่าทางราชการจะมาไล่ที่ จะเอาไปทำถนนเลียบบคลอง ชาวบ้านก็อยู่ไม่สุข ไม่อยากจะซ่อมบ้าน เพราะซ่อมไปแล้วไม่รู้จะโดนไล่วันไหน

“ตอนแรกที่มีโครงการบ้านมั่นคงริมคลองนี้ ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจ กลัวจะโดนหลอก พอมีเจ้าหน้าที่หลายหน่วยงานเข้ามา ทั้ง พอช. เจ้าหน้าที่สำนักงานเขต ทหาร ตำรวจ ทำให้ชาวบ้านเริ่มเชื่อ จึงร่วมทำโครงการ ใช้เวลาสร้างบ้าน 6 เดือน ตกแต่งอีก 2 เดือน จึงย้ายเข้ามาอยู่ ตอนนี้ไม่ต้องนอนผวาแล้ว เพราะเช่าที่ดินกับกรมธนารักษ์อย่างถูกต้อง บ้านก็สวยงาม ผ่อนเดือนละ 2,700 บาท ถ้าอยากอยู่สุขสบายก็ต้องดีนรหารรายได้มาผ่อนบ้าน” ลุงฮาซันบอก

ประภัสสร ชูทอง ประธานชุมชนหลัง วค.จันทรเกษม เขตจตุจักร บอกว่า “เมื่อก่อนชุมชนอยู่กันอย่างไม่เป็นระเบียบ เอาบ้านหันหลังลงคลอง ล้วมก็ลงในคลอง เด็กๆ ไม่กล้าพาเพื่อนมาเที่ยวที่บ้าน แต่เดี๋ยวนี้เปลี่ยนไป ชุมชนดูสวยงาม ช่วยกันปลูกต้นไม้ ปลูกผักสวนครัวหน้าบ้าน มีห้องประชุม มีห้องสมุด ชุมชนให้เด็กเข้าไปใช้ ต่อไปเราจะทำร้านค้าชุมชน เพื่อนำรายได้มาพัฒนาชุมชน”

วิไลย เรืองมา ประธานชุมชนรุ่นใหม่พัฒนา เขตบางเขน บอกว่า “อยากฝากถึงคนที่ยังไม่เข้าร่วมโครงการว่า ให้ถามตัวเองว่าตอนนี้เราปลูกบ้านอยู่บนที่ดินของใคร ใช้ที่ดินของเราหรือเปล่า รัฐบาลเข้ามาช่วยขนาดนี้แล้ว มีทั้งเงินช่วยเหลือ เงินกู้ระยะยาว ถ้าไปกู้ธนาคารๆ จะให้กู้หรือเปล่า แต่ถ้ายังไม่เข้าร่วมอนาคตลูกหลานเราจะเป็นอย่างไร จะไปอยู่ที่ไหน ถ้าจะบอกว่า ไม่มีเงินผ่อนบ้าน ไม่อยากเป็นหนี้ แล้วเราเป็นหนี้เพื่อใคร เพื่อลูกหลานจะได้มีบ้าน มีอนาคตที่ดีหรือเปล่า”

เรื่องที่ 2

นวัตกรรมการพัฒนาที่อยู่อาศัย

- 1 -

‘ยานนาวา Model’ ต้นแบบการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยคนจนทั้งเมือง

หากกล่าวถึงกรุงเทพมหานคร เขตยานนาวาถือเป็นอีกหนึ่งเขตที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านเศรษฐกิจ ด้วยเมืองมีพื้นที่ถึง 16.6 ตารางกิโลเมตร มีประชากรอาศัยอยู่ 79,336 คน และมีที่อยู่อาศัย 50,640 หลังคาเรือน ด้วยตัวเลขส่งผลให้เมืองยานนาวา เป็นพื้นที่ที่มีความหนาแน่น 4,779 คนต่อตารางกิโลเมตร จึงมีปัญหาตามมาหลายด้าน โดยเฉพาะการขยายตัวของเมือง ซึ่งหนึ่งในปัญหาเหล่านั้นคือ **“ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย”**

ชุมชนในเขตยานนาวา มีทั้งสิ้น 18 ชุมชน แบ่งเป็น แขวงบางโพงพาง 6 ชุมชน และแขวงช่องนนทรี 12 ชุมชน โดยเป็นที่ดินเช่าของการรถไฟฯ 1 ชุมชน (129 ครั้วเรือน) , ธนารักษ์ 5 ชุมชน (1,584 ครั้วเรือน) , เอกชน 10 ชุมชน (1,146 ครั้วเรือน) , วัด 2 ชุมชน (530 ครั้วเรือน) , ส่วนบุคคล 1 ชุมชน (300 ครั้วเรือน) รวมทั้งสิ้น 3,699 ครั้วเรือน ชุมชนที่กำลังพัฒนาโครงการ 2 ชุมชน คือชุมชนร่วมพัฒนาเชื้อเพลิง 2 และชุมชนเย็นอากาศ 2 โดยสองชุมชนดังกล่าวเป็นพื้นที่นำร่องที่สถาบันฯร่วมกับสำนักงานเขตยานนาวา สภาองค์กรชุมชนฯ และกรมธนารักษ์ ร่วมขับเคลื่อนงานโครงการบ้านมั่นคง

ชุมชนเย็นอากาศ 2 มีผู้อยู่อาศัยทั้งสิ้น 362 หลังคาเรือน ประชากรทั้งหมด 1,200 คน ได้รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเย็นอากาศ 2 เพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยภายใต้โครงการบ้านมั่นคง และได้รับอนุมัติงบประมาณการพัฒนาาระบบสาธารณูปโภคและที่อยู่อาศัยภายใต้โครงการบ้านมั่นคง ตามกรอบเกณฑ์การสนับสนุนงบประมาณโครงการบ้านมั่นคง งบประมาณรวมทั้งสิ้น 20,100,000 บาท (ยี่สิบล้านหนึ่งแสนบาทถ้วน) จากคณะทำงานพัฒนาโครงการบ้านมั่นคง ครั้งที่ 2/2561 เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2561 ซึ่งหลังจากการได้รับอนุมัติชุมชนยังไม่สามารถเบิกจ่ายงบประมาณตามระเบียบสถาบันฯได้

ในช่วงวันที่ 20-24 กรกฎาคม 2562 ที่ผ่านมา สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือ พอช. ได้ร่วมกับกลุ่มภาคีสถาปนิกนักออกแบบชุมชน จัดกิจกรรม WORK SHOP **“สำรวจเมืองยานนาวา”** โดยได้รับความร่วมมือจากสำนักงานเขตฯ กรมธนารักษ์ ผู้นำชุมชน สำนักผังเมือง และภาคีภาคประชาสังคม เพื่อกำหนดเป้าหมายวิสัยทัศน์ในการพัฒนาเมือง และยกร่างบันทึกความร่วมมือร่วมกัน ระหว่างหน่วยงานภาคีต่างๆ กับกลุ่มทุนเอกชน

ลำลี ศรีระพุก ประธานสภาองค์กรชุมชนเขตยานนาวาเล่าว่า ชุมชนแออัดในเขตยานนาวาส่วนใหญ่อยู่อาศัยกันมานานไม่ต่ำกว่า 40-50 ปี เนื่องจากเมื่อก่อนพื้นที่แถบนี้เป็นไร่เป็นสวน หรือเป็นที่ดินรกร้างเจ้าของไม่ได้ใช้ประโยชน์จึงมีชาวบ้านเข้าไปปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย บางชุมชนก็เช่าที่ดินอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ส่วนใหญ่ทำงานรับจ้างทั่วไป พนักงานบริษัทเอกชน ข้าราชการ พ่อค้า แม่ค้ารายย่อย ขับแท็กซี่ รถบรรทุก มอเตอร์ไซด์รับจ้าง ฯลฯ ต่อมาเมื่อมีการตัดถนนและทางด่วนผ่านพื้นที่แถบนี้จึงทำให้มี

ผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยหนาแน่น เพราะอยู่ใกล้ย่านการค้าและแหล่งงานที่สำคัญ เช่น ตลาดคลองเตย ท่าเรือ คลองเตย คลังน้ำมัน โกดังสินค้า และยังเชื่อมต่อไปยังถนนเจริญกรุง บางรัก สาทร พระราม 4 ฯลฯ

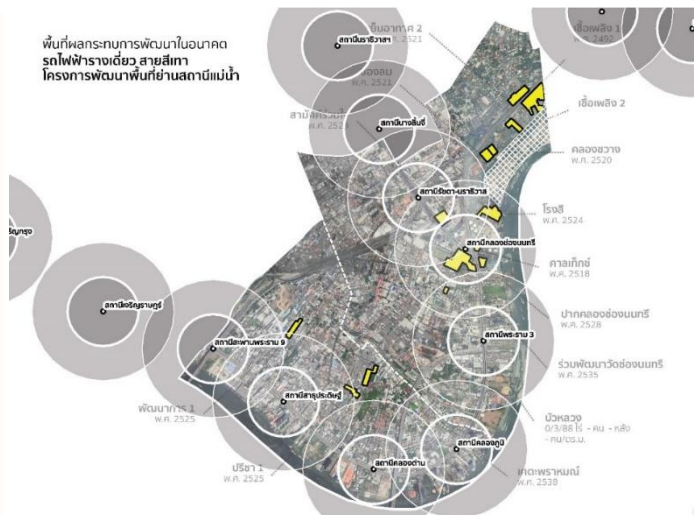
“ในช่วงหลายปีมานี้ที่ดินในเมืองย่านถนนสีลม สาทร มีราคาสูงขึ้น พวกธุรกิจต่างๆ อาคารสำนักงาน คอนโดฯ ก็จะขยับมาทางเขตยานนาวาที่อยู่ติดกัน ทำให้ที่ดินแถบนี้มีราคาสูงตามไปด้วย ชุมชนต่างๆ ที่เคยเช่าที่ดินราคาถูกปลูกสร้างบ้านจึงพลอยได้รับผลกระทบไปด้วย เพราะเจ้าของที่ดินจะเอาที่ดินไปขาย หรือเอาไปทำโครงการต่างๆ ส่วนชุมชนที่บุกรุกก็ต้องถูกขับไล่ พวกเราจึงมาปรึกษาหารือกันเพื่อแก้ไขปัญหา โดยใช้การประชุมสภาองค์กรชุมชนเขตยานนาวาเป็นเวทีพูดคุย” สาลีเล่าความเป็นมา

ระบบฐานข้อมูลดิจิทัลโครงการบ้านมั่นคงเพื่อแสดงผลข้อมูลบริหารโครงการ ซึ่งจะแสดงผลข้อมูลจำนวนชุมชนในรูปแบบการพัฒนาโครงการแต่ละประเภท เรื่องประเภทที่ดินที่ใช้ในการดำเนินโครงการ ซึ่งประกอบด้วย ที่ตั้งชุมชน ที่มาโครงการ รูปแบบการพัฒนาวันที่เริ่มดำเนินการ เจ้าของที่ดิน จำนวนผู้เดือดร้อนประเภทกรรมสิทธิ์ งบประมาณที่ได้รับ การออมทรัพย์และความก้าวหน้า เงินออมเฉลี่ยต่อครัวเรือน

ลิ้งเว็บไซต์แสดงผลข้อมูล <https://baanmankong.morandfarmer.com/view>

ผลจากการสำรวจข้อมูลในชุมชนได้ฐานข้อมูลที่สามารถวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. เกิดระบบฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ ที่ชุมชนหรือผู้ใช้งานสามารถเพิ่มเติมชั้นข้อมูลได้ จากการสำรวจมีข้อเสนอให้มีการเพิ่มขึ้นข้อมูลต่างๆ เช่น ประวัติชุมชน พื้นที่ว่าง ทักษะอาชีพ วิถีชีวิตชุมชน ฯลฯ
2. เกิดเครื่องมือเก็บข้อมูลและเกิดการทดลองใช้เครื่องมือบันทึกข้อมูลกลุ่มผู้เดือดร้อนในเมือง ผ่านกิจกรรมประชุมปฏิบัติการเพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนผู้มีรายได้น้อยทั้งเมืองในเมืองยานนาวา โดยบันทึกข้อมูลตำแหน่งสถานที่ประกอบอาชีพ แต่เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลาและแผนงานที่มีการปรับเปลี่ยน ทำให้ผู้ใช้เครื่องมือบันทึกข้อมูลเพียงภาคีและเจ้าหน้าที่บางคน และ
3. เกิดการวิเคราะห์ข้อมูลและแสดงผลการวิเคราะห์ระดับเมืองในด้านต่างๆ รวมถึงบทบาทความสัมพันธ์ของกลุ่มเป้าหมายต่อเมืองที่อาศัยอยู่ ที่สามารถนำไปใช้ในการออกแบบและพัฒนาโครงการในด้านต่างๆ เช่น การออกแบบที่อยู่อาศัย การส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ การนำข้อมูลเชื่อมโยงกันทั้งเมืองเพื่อให้เห็นต้นทุนและทิศทางการพัฒนา

- 2 -

‘ชุมชนบ่อฝรั่ง กรุงเทพมหานคร

“บึงบางซื่อ” หรือ “บ่อฝรั่ง” เป็นที่ดินของบริษัทปูนซีเมนต์ไทย มีพื้นที่ประมาณ 61 ไร่ ตั้งอยู่บริเวณริมทางรถไฟช่วงสถานีบางซื่อ ระหว่างถนนประชาชื่นกับคลองเปรมประชากร มีสภาพพื้นที่เป็นบ่อน้ำ เนื่องจากมีการขุดดินในพื้นที่ไปใช้ในกระบวนการผลิตปูนซีเมนต์ และมีการขุดดินเชื่อมกับคลองเปรมประชากร ที่ดินส่วนที่เหลือจากการขุดบ่อ ได้มีการจัดที่อยู่อาศัยให้พนักงานของบริษัทปูนซีเมนต์ไทย โดยอาคารที่เก่าแก่ที่สุดคือ ห้องแถวมีอายุประมาณ 65-70 ปี เป็นห้องแถวไม้ มี 48 ห้อง ต่อมามีการขยายของครอบครัวและมีบุคคลภายนอกเข้ามาอาศัยอยู่ จนถึงปัจจุบันจนกลายเป็นชุมชนจำนวน 209 ครัวเรือน ซึ่งมีสภาพความเป็นอยู่แออัด ไม่สามารถเข้าถึงระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ระบบไฟฟ้า/ประปา การจัดการขยะ ถนนเข้า-ออก และปัญหาต่างๆตามมา จากสภาพปัญหานี้บริษัท SCG สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล การรถไฟแห่งประเทศไทย สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กรมธนารักษ์ กรุงเทพมหานคร และประชาชนในชุมชน ร่วมมือกันพัฒนาพื้นที่และที่อยู่อาศัยในบริเวณบึงบางซื่อที่มีผู้อยู่อาศัยจำนวน 209 ครัวเรือน ใน 5 ชุมชน คือชุมชนบ้านยาว ชุมชนบ้านยาม ชุมชนริมน้ำมั่นคง ชุมชนโชดขาวเข้มแข็ง และ ชุมชนบ้านสวน โดยการพัฒนาพื้นที่แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชน และการพัฒนาบึงน้ำสาธารณะ โดยจะก่อสร้างที่พักอาศัย 197 ครัวเรือน ในรูปแบบทาวเฮาส์ 60 ครัวเรือน และอาคารชุด 4 ชั้น 3 อาคาร 133 ครัวเรือน และบ้านกลางสำหรับผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้และคนดูแล 4 ครัวเรือน โดยจัดพื้นที่ส่วนกลางสำหรับกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งวางระบบสาธารณูปโภคส่วนกลาง คาดว่าที่พักอาศัยจะดำเนินการแล้วเสร็จในปี 2563 จากนั้นจะพัฒนาบึงสาธารณะเพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

โดย SCG ได้มอบที่ดินให้ชุมชนอยู่อาศัย สถาบันสนับสนุนสินเชื่อเพื่อให้ชุมชนสร้างบ้านอย่างมีศักดิ์ศรี มีกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของบ้านเอง สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล สนับสนุนงบประมาณดำเนินงาน 200 ล้านบาท การรถไฟแห่งประเทศไทยอนุญาตให้เช่าใช้ที่ดินเป็นทางเข้า-ออก สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ สร้างการมีส่วนร่วม และความเข้มแข็งให้กับชุมชน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สนับสนุนการปรับปรุง สะพานปากทางถนนเข้า-ออก ส่วนกรมธนารักษ์ดูแลที่ดินที่ SCG มอบให้ใช้ประโยชน์

บึงบางซื่อ จึงนับว่าเป็นต้นแบบการยกระดับคุณภาพชีวิตชุมชน สร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน รวมทั้งระบบบริหารจัดการการอยู่อาศัยในอนาคตโดยการรวมกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อให้สามารถขอสินเชื่อจาก พอช. ในการสร้างที่อยู่อาศัยของตนเอง เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบที่อยู่อาศัยตามวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของตนเองในทุกขั้นตอน มีการจัดพื้นที่ส่วนกลางโดยมีข้อตกลงร่วมกันเพื่อลดความขัดแย้ง ที่อาจ เกิดจากการใช้พื้นที่ เช่น สนามเด็กเล่น ลานอเนกประสงค์ พื้นที่สีเขียว และเป็นต้นแบบการบูรณาการความ ร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนเครือข่ายที่อยู่อาศัย

- 3 -

ปทุมธานีโมเดล จังหวัดปทุมธานี

ปทุมธานีโมเดล เป็นแผนพัฒนาโครงการที่อยู่อาศัยระหว่างสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ร่วมกับ กรมการรักษ เพื่อแก้ปัญหาการบุกรุกที่สาธารณะของชุมชน ซึ่งปทุมธานีโมเดลจะถูกนำมาใช้เป็น 1 ใน ตัวอย่างของการออกแบบโครงการที่อยู่อาศัยร่วมกันระหว่างชุมชนกับภาครัฐ หรือ บ้านมั่นคง เพื่อให้เกิดที่อยู่อาศัยอย่างยั่งยืน พร้อมกับการแก้ปัญหาเชิงพื้นที่ไปพร้อมกัน โดยชุมชนใหม่แห่งนี้สามารถรองรับชาวบ้านที่จะย้ายเข้ามาได้กว่า 1,000 ครอบครัว บนที่ดินขนาด 30 ไร่ ในจังหวัดปทุมธานี

เดิม คลองหนึ่งเป็นคลองย่อย 1 ใน 13 คลองระบายน้ำหลักของจังหวัดปทุมธานี อยู่ในความรับผิดชอบของกรมชลประทาน ปัจจุบันประชาชนเริ่มหนาแน่นมากขึ้นประกอบกับพื้นที่ชุมชนมีจำกัด ทำให้เริ่มมีการรุกล้ำก่อสร้างบ้านลงไปแนวคลองเป็นจำนวนมาก ขัดขวางการระบายน้ำ การขุดลอก กำจัดวัชพืช มีการทิ้งขยะ สร้างปัญหาน้ำเน่าเสียและสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ประกอบกับสภาพการอยู่อาศัยในชุมชนพบว่า มีลักษณะเป็นชุมชนแออัด ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัย ก่อให้เกิดปัญหาด้านสังคม ปัญหาอาชญากรรม และปัญหาแรงงานต่างด้าว รัฐบาลจึงมีนโยบายเร่งด่วนแก้ไขปัญหามลพิษชุมชนแออัดรื้อถอนพื้นที่สาธารณะในจังหวัดปทุมธานี และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการระบายน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วม

โดย นายกรัฐมนตรีมีข้อสั่งการใน ครม. วันที่ 3 มีนาคม 2558 ให้กำหนดมาตรการจัดระเบียบและแก้ไขปัญหามลพิษชุมชนแออัดซึ่งสร้างที่อยู่อาศัยรุกล้ำแนวคลองและทางระบายน้ำ ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานีได้เข้าพบ รมว.พม. เพื่อหารือการดำเนินการบูรณาการแก้ไขปัญห เพื่อสนองนโยบายรัฐบาลในการแก้ไขปัญหามลพิษชุมชนแออัดที่ทุกฝ่ายได้ประโยชน์ร่วมกัน โดย รมว.พม. ได้มอบหมายให้ พมจ.ปทุมธานี และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ประสานการทำงานร่วมกับหน่วยงานเกี่ยวข้อง ได้แก่ ม.ธรรมศาสตร์ , สนง.ธนารักษ์จังหวัด , สนง.ที่ดินจังหวัด , โครงการชลประทานปทุมธานี , สหกรณ์จังหวัดปทุมธานี , อำเภอลองหลวง , ทม.ท่าโขลง และ ทม.คลองหลวง , เครือข่ายองค์กรชุมชนด้านคลอง , สหพันธ์พัฒนาองค์กรชุมชนคนจนเมืองแห่งชาติ เพื่อดำเนินการสำรวจข้อมูลประชาชนผู้มีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยรุกล้ำแนวคลองหนึ่งพบ จำนวน 9

ชุมชน 1,060 หลังคาเรือน ได้แก่ (1) ชุมชนวันครู 73 หลังคาเรือน (2) ชุมชนบัวหลวง 84 หลังคาเรือน (3) ชุมชนวัดบางขัน 107 หลังคาเรือน (4) ชุมชนคุณหญิงส้มจีน 100 หลังคาเรือน (5) ชุมชนศิริภาพ 100 หลังคาเรือน (6) ชุมชนมิตรแท้ 170 หลังคาเรือน (7) ชุมชนผาไทย-ผาเมือง 100 หลังคาเรือน (8) ชุมชนแก้วนิมิต (มุสลิม) 169 หลังคาเรือน (9) ชุมชนทองแท้ 157 หลังคาเรือน

แนวทางการพัฒนาที่อยู่อาศัยโดยโยกย้ายประชาชนจากบ้านเรือนที่บุกรุกริมคลองมาอยู่ในพื้นที่รองรับขนาด 30 ไร่ บริเวณตรงข้าม ม.ธรรมศาสตร์ (ที่ดินสาธารณะที่หมดสภาพการใช้ประโยชน์) โดยก่อสร้างเป็นแนวสูง 3 – 5 ชั้น มีแผนดำเนินการ จำนวน 1,000 ครั้วเรือน วัตถุประสงค์สำคัญของโครงการ **ปทุมธานีโมเดล** เพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกของชุมชนริมคลอง และพัฒนาที่อยู่อาศัยโดยมีระบบสาธารณูปโภคและสิ่งแวดล้อมที่ดี สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความสามารถในการใช้จ่ายของชุมชน สร้างความมั่นคงและสิทธิการครอบครองที่ดินและที่อยู่อาศัยของชุมชน และสนับสนุนให้เกิดแผนและทิศทางการพัฒนาชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างบูรณาการ

รูปแบบการวางผังและออกแบบอาคารในแนวสูง : รูปแบบอาคารสูง 3-5 ชั้น จากการออกแบบร่วมระหว่างชุมชนและสถาปนิก เกิดผังอาคารที่มีความมีชีวิต มีความยืดหยุ่น และเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวที่ดีต่อกัน อยู่ร่วมกันแบบแบ่งปัน โดยมีข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน ในด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชน จะมีการส่งเสริมอาชีพแก่สมาชิกเพื่อให้มีรายได้ โดยอยู่ระหว่างการจัดสรรที่ดินในการใช้ประโยชน์เพื่อประกอบอาชีพค้าขายให้กับสมาชิกในชุมชน และหากการสร้างบ้านแล้วเสร็จ และชาวบ้านเข้ามาอยู่อาศัยแล้ว ชาวบ้านจะมีความมั่นคง มีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นแหล่งเศรษฐกิจ สร้างอาชีพและรายได้ พัฒนาที่อยู่อาศัยให้มีความยั่งยืน และเพื่อคืนคลองสู่สาธารณะต่อไป อันสอดคล้องกับนโยบายการบริหารจัดการน้ำของรัฐบาลตามแนวทางโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยปทุมธานีโมเดล

สร้างชุมชน LOW CARBON COMMUNITY

ทำสะพานทางเดิน BOARDWALK เชื่อมกับตัวอาคารพักอาศัย

ชุดคลองตามแนวธรรมชาติ

เพื่อเป็นที่รองรับน้ำในโครงการและเป็นแก้มลิง

พื้นที่ที่ไม่ได้ถมดินสามารถใช้เป็นพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกัน

และ เป็น URBAN FARM สร้างรายได้

เรื่องที่ 3

การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยอย่างเป็นระบบทั้งเมือง

- 1 -

เมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์

จังหวัดนครสวรรค์ ประจวบเหมาะและเป็นเมืองเศรษฐกิจที่สำคัญของภาคกลางและตะวันตก ทำให้ที่ดินมีราคาแพง ประชาชนที่มีรายได้น้อยไม่สามารถเข้าถึงที่ดินได้ ดังนั้นเครือข่ายการพัฒนาที่อยู่อาศัยจึงต้องลุกขึ้นมาขับเคลื่อนการขอใช้ที่ดินของหน่วยงานรัฐมาจัดทำโครงการบ้านมั่นคง สร้างความมั่นคงในที่ดิน ที่อยู่อาศัย และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในอนาคต

ในเขตเทศบาลนครนครสวรรค์มีชุมชนทั้งหมด 71 ชุมชน 16,319 ครัวเรือน ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในที่ดินราชพัสดุ ที่ดินวัด ที่ดินสาธารณะ และเช่าที่ดินเอกชน มีปัญหาความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย ดังนั้นเครือข่ายจึงร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ในจังหวัด และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จัดทำโครงการบ้านมั่นคง เพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยและพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวชุมชน โดยยึดหลักการ “ชุมชนเป็นแกนหลักในการแก้ไขปัญหา หน่วยงานต่างๆ มีบทบาทเป็นผู้สนับสนุน” เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2547 จนถึงปัจจุบันผลการดำเนินงานที่ผ่านมา ในเขตเทศบาลนครนครสวรรค์แก้ไขปัญหาไปแล้ว จำนวน 26 ชุมชน 2,785 ครัวเรือน แยกเป็นซ่อมแซมแล้วเสร็จ 21 โครงการ 2,551 ครัวเรือน รื้อสร้างใหม่ในที่ดินเดิม 4 โครงการ 156 ครัวเรือน นอกจากนี้ยังดำเนินการในเมืองต่างๆ อีก 6 เมือง เช่น เมืองตากสิน เมืองตากฟ้า เมืองท่าตะโก ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่จะดำเนินการในรูปแบบการซ่อมแซมปรับปรุงบ้านและก่อสร้างบ้านใหม่ในที่ดินเดิม นับว่าโครงการบ้านมั่นคงในจังหวัดนครสวรรค์เป็นส่วนหนึ่งของแผนแม่บทการพัฒนาที่อยู่อาศัยระยะ 20 ปี ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และได้บูรณาการความร่วมมือตามแนวทางประชารัฐร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ด้วยการพัฒนาในทุกมิติ ทั้งที่ดิน ที่อยู่อาศัย เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาอาชีพเพิ่มรายได้ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ทุกคนมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงและมีคุณภาพชีวิตที่ดีภายในปี 2579

ตัวอย่างการแก้ไขปัญหาที่ชุมชนรณรงค์ ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา ข้างตลาดสดเทศบาลนครนครสวรรค์ ซึ่งชุมชนได้บุกรุกที่ดิน 2 ไร่เศษ ของกรมธนารักษ์มานานกว่า 60 ปี โดยมีชาวบ้านอยู่อาศัยรวม 180 ครัวเรือน ส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย รับจ้างทั่วไป และมีการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อแก้ไขปัญหา

ที่อยู่อาศัยตั้งแต่ปี 2538 และจดทะเบียนเป็นสหกรณ์เคหสถาน ประกอบด้วยสมาชิก 62 ครอบครัว มีเงินออมรวมกันประมาณ 1 ล้านบาท โดยรูปแบบบ้านขนาด 4x8 ตารางเมตร แบ่งออกเป็น (1) บ้านเดี่ยว 2 ชั้น (2) บ้านแฝด 2 ชั้น และ (3) บ้านแถว 2 ชั้น ราคาประมาณ 250,000-310,000 บาท ผ่อนชำระ 15 ปี รวมค่าเช่าที่ดิน เดือนละ 1,915-2,330 บาท ทั้งนี้ สถาบันให้การสนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้างสาธารณูปโภค 2.85 ล้านบาท งบประมาณอุดหนุนรวม 1.42 ล้านบาท โดยใช้สินเชื่อจากสถาบันรวม 11.7 ล้านบาท สำหรับธนาคารจังหวัดให้เช่าที่ดินระยะ 30 ปี อัตราตารางวาละ 4.50 บาทต่อเดือน ขณะที่การไฟฟ้าได้ขยายเขตไฟฟ้าเข้าไปในชุมชน

ชุมชนสวรรค์เมืองใหม่ ตั้งอยู่ด้านหลังสำนักงานอัยการจังหวัด มีการสร้างบ้านมั่นคงจำนวน 102 หลัง ขณะนี้ได้ดำเนินการก่อสร้างโครงการเสร็จเรียบร้อยแล้ว ตามแบบบ้านเดี่ยวชั้นเดียว และบ้านเดี่ยว 2 ชั้น ขนาด 6x8 ตารางเมตร ราคาประมาณ 290,000-380,000 บาท ทั้งนี้สถาบันได้อนุมัติสินเชื่อรวม 26.5 ล้านบาท (หลังละ 230,000 - 300,000 บาท) และเงินอุดหนุนสร้างบ้านหลังละ 23,000 บาท ขณะที่ชาวบ้านต้องสมทบเงินหลังละ 37,000 - 57,000 บาท ผ่อนชำระ 15 ปี เดือนละ 1,941-2,532 บาท นอกจากนี้สถาบันยังให้การสนับสนุนงบจำนวน 10.5 ล้านบาท เพื่อถมดิน ปรับภูมิทัศน์ และบำบัดน้ำเสีย ในขณะที่เทศบาลนครสวรรค์และการไฟฟ้าดำเนินการสร้างถนน ประปา และขยายไฟฟ้า เป็นต้น รวมงบประมาณทั้งสิ้น 26.4 ล้านบาท

วันนี้หลายชุมชนได้รับมอบบ้าน ทะเบียนบ้าน และสัญญาเช่าที่ดินแล้ว หลายหน่วยงานในจังหวัดนครสวรรค์ เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด , เทศบาลนครนครสวรรค์ , พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด , โยธาธิการและผังเมืองจังหวัด , ธนารักษ์จังหวัด , สหกรณ์จังหวัด , มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ , การเคหะฯ , ไฟฟ้าส่วนภูมิภาค , ประปาส่วนภูมิภาค ได้ร่วมลงนามในบันทึกข้อตกลงการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อร่วมกันสำรวจ สรุป วิเคราะห์ข้อมูล ผู้ประสบปัญหาด้านที่อยู่อาศัยและที่ทำกินในจังหวัดนครสวรรค์ และบูรณาการฐานข้อมูลจากหน่วยงานความร่วมมือที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยแบบบูรณาการร่วมกันทั้งจังหวัดต่อไป

- 2 -

เมืองชุมแพ จังหวัดขอนแก่น

ปี 2546 เป็นปีแรกที่รัฐบาลมีนโยบายแก้ไขปัญหาความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัยของคนจนในเมือง (โครงการบ้านมั่นคง) โดยมอบหมายให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ภายใต้สังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นผู้รับผิดชอบ ภายใต้แนวคิด “**ชาวบ้านเป็นเจ้าของโครงการและเป็นผู้สร้างบ้านสร้างชุมชนด้วยตัวเอง**” ซึ่งทำให้เกิดการตื่นตัวของพี่น้องชุมชนแออัดเป็นอย่างมาก เพราะความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัยเป็นปัญหาที่เรื้อรังมานาน

เมืองชุมแพ เป็นเมืองหนึ่งที่เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง โดยในปี 2547 ชาวชุมชนแออัดในเขตเทศบาลเมืองชุมแพ ได้ร่วมกันสำรวจข้อมูลชุมชนแออัดทั้งเมือง ซึ่งไม่เพียงข้อมูลด้านที่อยู่อาศัยเท่านั้น แต่สำรวจข้อมูลด้านหนี้สินและเรื่องอื่นๆด้วย โดยได้รับความร่วมมือจากเทศบาล ซึ่งจากการสำรวจพบว่าชาวบ้านมีความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัยกว่า 900 ครัวเรือน จึงได้นำร่องโครงการบ้านมั่นคงที่ชุมชนสว่างแสงศรีเป็นแห่งแรก จากนั้นการดำเนินโครงการก็ขยายไปสู่ชุมชนอื่นๆ โดยในปี 2551 ได้จัดทำโครงการบ้านมั่นคงทั้งในลักษณะของการเช่าอยู่ในที่ดินเดิมของกรมธนารักษ์ และจัดซื้อที่ดินใหม่โดยมีบ้านที่สร้างเสร็จแล้วเพิ่มเป็น 8 ชุมชน จำนวน 350 ครอบครัวย่นกระทั่งในปี 2552 ได้มีการสำรวจข้อมูลความเดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัยอีกครั้งหนึ่ง พบว่ามีผู้เดือดร้อนอีกประมาณ 600 ครอบครัวย

ปัจจุบันชุมชนแออัดในเมืองชุมแพลดลง โดยได้รับการสนับสนุนการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดโดยโครงการบ้านมั่นคงทั้งหมด จำนวน 14 โครงการ 1,057 ครัวเรือน งบประมาณ 68,360,925 บาท

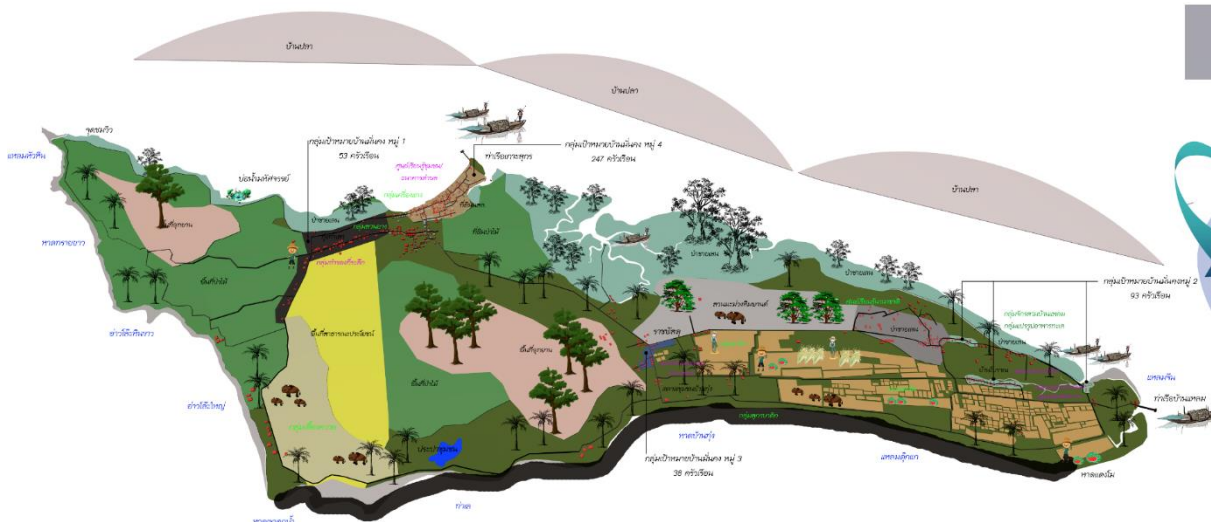
สมาชิกบ้านมั่นคงเมืองชุมแพ เดิมมาจากชาวบ้านชนบทที่สูญเสียที่นา ที่ทำกิน พอมายูในเมืองชุมแพ บางคนก็เช่าที่ทำนาอยู่เพื่อทำมาหากิน จึงมีความคิดร่วมกันว่าควรจะมีการทำนาเพื่อลดค่าใช้จ่ายและสร้างแหล่งอาหารไว้ให้ลูกหลาน ดังนั้นไม่เพียงเรื่องที่อยู่อาศัยเท่านั้น กองทุนยังทำให้เกิดความมั่นคงทางอาหารได้

หลายๆ แนวทาง เช่น การซื้อที่ 38 ไร่ เพื่อทำนารวม ในมูลค่าราคา 2.6 ล้านบาท โดยกองทุนสมทบ 600,000 บาท และขอใช้สินเชื่อจากสถาบันอีก 2,000,000 บาท ซึ่งการทำนารวมได้มีคณะทำงาน 15 คน ขึ้นมารับผิดชอบอย่างครบวงจร มีการระดมทุนจากสมาชิกหุ้นละ 150 บาท ซึ่งการทำนาแต่ละปีได้ข้าว 15 เกวียน ทำให้ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกประมาณ 5,000 คน มีข้าวกิน กองทุนก็มีเงินเพิ่มขึ้น ปัจจุบันสมาชิกเมืองชุมแพร่วมกันจ่ายหนี้ค่านาหมดแล้ว แถมที่นายังมีราคาสูงเป็น 38,000,000 บาท มีที่ปลูกข้าวเป็นของชุมชนเอง ใครมาเยี่ยมชุมชนก็นำข้าวไปแจกจ่ายเป็นของฝาก โดยในอนาคตอันใกล้เมืองชุมแพตั้งเป้าหมายที่จะมีโรงสีเพื่อสีข้าวเอง จะทำให้ครบวงจร รวมทั้งได้ปล่อยเงินจากกองทุนให้สมาชิกไปทำอาชีพเสริม เช่น เพาะเห็ด ปลูกผัก ซึ่งมีผู้ใช้ประโยชน์แล้ว 246 ราย ซึ่งไม่เพียงเรื่องบ้าน เรื่องข้าว เรื่องอาหารเท่านั้น บ้านมั่นคงชุมแพยังได้มีโรงผลิตน้ำดื่มเป็นของตนเอง กินอ้อม นอนอุ่นกันทั่วบ้าน รวมทั้งการตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน ดูแลสมาชิกครบวงจรชีวิต โดยสมาชิกสมทบคนละ 365 บาทต่อปี และรัฐบาลสมทบในอัตราที่เท่ากัน ซึ่งกองทุนสวัสดิการชุมชนนี้ทำให้สมาชิกมีความมั่นคงในชีวิตหลังจากมีความมั่นคงในการอยู่อาศัยแล้ว รวมทั้งได้ขยายกองทุนไปสู่การจัดตั้ง “กองทุนสวัสดิการ “บ้านรักเด็ก” โดยสมาชิกเป็นลูกหลานของคนในชุมชน ทำให้เด็กๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและรู้จักประหยัด อดออม เตรียมตัวเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในอนาคต

- 3 -

เกาะสุกร จังหวัดตรัง

ตำบลเกาะสุกร ตั้งอยู่อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านเสียมไหม หมู่ที่ 2 บ้านแหลม หมู่ที่ 3 บ้านทุ่ง หมู่ที่ 4 บ้านหาดทรายทอง มีจำนวนประชากร 2,597 คน แบ่งเป็นชาย 1,322 คน และหญิง 1,275 คน จำนวน 766 ครัวเรือน สภาพพื้นที่ตำบลเกาะสุกร โดยทั่วไปเป็นพื้นที่ราบสลับเนินเขา มีชายหาดเป็นแนวยาวเลียบริมชายฝั่ง ชุมชนเกาะสุกรมีต้นกำเนิดจากชาวมุสลิมที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นกลุ่มแรก แม้จะมีชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานภายหลังแต่ก็ได้ย้ายออกไปเกือบหมดจนปัจจุบัน ประชาชนในตำบลนับถือศาสนาอิสลามประมาณร้อยละ 90 คนในพื้นที่ส่วนใหญ่ทำเกษตรกรรมแบบผสมผสาน เช่น การทำประมง ทำนา ทำสวนยางพารา ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ฯลฯ ที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่ทั้ง 4 หมู่บ้านของตำบลเกาะสุกร มีปัญหาความไม่ชัดเจนของแนวเขตที่ดิน พื้นที่ทับซ้อนระหว่างที่ดินของชาวบ้านกับหน่วยงานภาครัฐ ชาวบ้านอ้างการถือครองเอกสาร สค.1 และ น.ส.3 โดยมีการยื่นขอออกโฉนดมาเป็นเวลาหลายปีแล้วแต่ยังไม่ได้รับการพิจารณา เป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งขึ้นภายในเครือญาติและเมื่อเจ้าของมรดกตายไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ ที่ดินมีราคาสูงทุกคนก็อ้างสิทธิ มีการขายที่ดินให้นายทุนภายนอก รวมทั้งยังถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนที่เข้ามาซื้อที่ดิน และยังทำให้เกิดความขัดแย้งกับหน่วยงานภาครัฐ ชาวบ้านบางส่วนก็มีการบุกรุกพื้นที่เข้าไปทำกินและอยู่อาศัยในที่ดินรัฐเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ชุมชนบนเกาะสุกรยังมีปัญหาที่อยู่อาศัยแออัด ทรัพยากรเสื่อมโทรม ปัญหาการเกษตรเนื่องจากขาดการจัดการน้ำ พื้นที่ไร้ประโยชน์และนาร้าง

จากปัญหาดังกล่าวจึงมีการจัดตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาที่ดินตำบลเกาะสุกร และจัดทำแผนการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยมีการเก็บข้อมูลประวัติชุมชน เอกสารหลักฐานการตั้งถิ่นฐาน จัดทำแผนที่ทำมือ ศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกับภาครัฐ รวบรวมข้อมูล ยื่นหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัด จัดตั้งกองทุนที่ดินเกษตรตำบลเกาะสุกร ศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินสาธารณะในตำบลรูปธรรม

การดำเนินงานที่ผ่านมา มีการสำรวจจัดทำทำแผนที่ระวางรายแปลง แยกแยะข้อมูลนำเสนอต่อหน่วยงาน ประสานความร่วมมือแก้ไขปัญหาด้านที่ดินกับหน่วยงาน และจัดทำผังตำบล การจัดการเรื่องกองทุน ที่ดินและที่อยู่อาศัย โดยการสำรวจ จัดการข้อมูลผู้ด้อยโอกาส วิเคราะห์ จัดลำดับผู้ด้อยโอกาสในที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัย ออกระเบียบกติกา จัดทำแผนชุมชน และพัฒนากองทุนที่ดินระดับตำบล การพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการ เพื่อแลกเปลี่ยนหรือในเวทีเครือข่ายระดับจังหวัด อบรมพัฒนาศักยภาพ เพิ่มความรู้ให้คนในตำบล มีการจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการออกแบบแนวทางการพัฒนาตำบลเกาะสุกรร่วมกัน ทั้ง ออกแบบวางผังปรับปรุงที่อยู่อาศัยในที่ดินเดิม จำนวน 431 ครัวเรือน และการอนุรักษ์บ้านโบราณ การวางแผนการจัดการทรัพยากรโดยการกำหนดข้อบัญญัติ ทั้งด้านการประมงวิถีชีวิตชุมชน การเกษตร และ พัฒนาการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาระบบกองทุนเพื่อเป็นหลักในการสนับสนุนการพัฒนาในพื้นที่

เรื่องที่ 4

การพัฒนาที่อยู่อาศัยในเขตเศรษฐกิจพิเศษ (EEC)

เมืองพลูตาหลวง จังหวัดชลบุรี

ตำบลพลูตาหลวง มีพื้นที่ประมาณ 33,903 ไร่ ประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน ประชากร 35,869 คน 17,652 ครัวเรือน โดยพื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตการพัฒนาตามนโยบายเขตพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจ หรือ EEC เพื่อเป็นเส้นทางเชื่อมต่อระหว่าง จังหวัด ชัยภูมิ ทะเลภาคตะวันออก ถึง กรุงเทพมหานคร และภูมิภาคอื่น รวมทั้งสนามบินนานาชาติอู่ตะเภา และเขตนิคมอุตสาหกรรม

ต่างๆ จึงมีชุมชนโดนเวนคืนที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่เป็นจำนวนมาก เกิดความไม่มั่นคงในที่ดินที่อยู่อาศัย ปี 2562 จึงได้มีการสำรวจผู้ประสบปัญหา และพัฒนากลุ่มภายใต้กลุ่มออมทรัพย์ โดยมีกลุ่มเป้าหมายอยู่ในชุมชนบนพื้นที่หมู่ 1 ตำบลพลูตาหลวง 388 หลังคาเรือน และบริเวณหมู่ 4 ตำบลสำนักท้อน 175 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น 563 ครัวเรือน

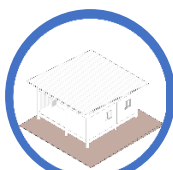
สถาบัน ร่วมเครือข่ายขบวนการชุมชนภาคกรุงเทพฯปริมณฑลและตะวันออก จึงได้ลงพื้นที่ปฏิบัติการรวมกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ โดยจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของทั้งสองชุมชน มียอดเงินออม (ณ วันที่ 18 กันยายน 2562) ของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์พลูตาหลวง จำนวน 2,072,443 บาท และกลุ่มออมทรัพย์คลองบางไผ่ (สำนักท้อน) จำนวน 804,234 บาท มีการจัดตั้งคณะกรรมการเมืองซึ่งมีองค์ประกอบจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องระดับพื้นที่ทุกภาคส่วนร่วมกับชุมชนท้องถิ่นในการกำหนดแนวทางการพัฒนาร่วมกัน มีการสนับสนุนเชิงวิชาการจากคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา และได้มีการนำเสนอเชิงนโยบายต่อผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรีในแนวทางการพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้ได้รับผลกระทบควบคู่กับนโยบายเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2562

โดยโครงการบ้านมั่นคงเมืองพลูตาหลวง ได้รับความเห็นชอบและมีมติจากคณะกรรมการบ้านมั่นคง และการจัดการที่ดินของสถาบัน สนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ.2562 จำนวน 563 ครัวเรือน ตามกรอบงบประมาณระบบสาธารณูปโภค 25,335,000 บาท งบอุดหนุนการพัฒนาที่อยู่อาศัย 14,075,000 บาท และงบบริหารจัดการชุมชน 500,000 บาท รวมทั้งสิ้น 39,910,000 บาท มีแผนการเริ่มปลูกสร้างที่อยู่อาศัยเฟสที่ 1 จำนวน 87 หลัง ในเดือนมกราคม 2563

แต่เนื่องจากสภาพพื้นภูมิประเทศของที่ดินเป้าหมายโครงการอยู่บริเวณเชิงเขาที่มีความลาดชัน เป็นชั้นหินดินดาน ซึ่งมีความจำเป็นต้องอาศัยงบประมาณในการปรับพื้นที่เพื่อให้เหมาะสมกับการพัฒนาที่อยู่อาศัย

และระบบสาธารณูปโภคค่อนข้างสูง อีกทั้งการดำเนินการตามระเบียบการเพิกถอนสภาพที่ดินจำเป็นต้องอาศัยระยะเวลากว่า 2 ปี ซึ่งประเด็นดังกล่าวได้มีการนำเข้าหารือกับผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรีในการแก้ไขปัญหาข้อติดขัด โดยมีแนวทางจัดตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยจังหวัดชลบุรี เพื่อเป็นกลไกในการดำเนินการแก้ไขปัญหาพร้อมกันในระดับนโยบายจังหวัด เบื้องต้นคาดว่าจะได้ข้อสรุปของแนวทางดำเนินการดังกล่าวภายในเดือนตุลาคม 2562

รูปแบบการพัฒนาที่อยู่อาศัย “เมืองพลูตาหลวง”

พื้นที่อยู่อาศัย

สนามเด็ก

ตลาดชุมชน

แปลงผัก

ลานเอนกประสงค์
กลุ่มย่อย

ส่วนกลาง
กลุ่มบ้าน

เรื่องที่ 5

การพัฒนาที่ดินที่อยู่อาศัยเชิงภูมิเวศน์

- 1 -

อ่าว ก. ไก่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

การสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนด้านที่ดินที่อยู่อาศัย โดยเครือข่ายขบวนองค์กรชุมชนที่ขับเคลื่อนงานด้านที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน และสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสาคร และสมุทรสงคราม พบว่ามีผู้เดือดร้อนด้านที่ดินที่อยู่อาศัยทั้งในเมืองและชนบท รวมถึงพื้นที่ป่าชายเลนในพื้นที่อ่าว ก. ไก่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีผู้อยู่อาศัยในที่ดินรัฐครอบคลุมหลายจังหวัดด้วยกัน ทั้งนี้จากการสำรวจข้อมูลพบว่ามีผู้เดือดร้อนใน 4 จังหวัดดังกล่าวข้างต้น พบว่ามีชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ป่าชายเลน รวม 16 ตำบล ผู้เดือดร้อน 1,275 ครอบครัว นำมาสู่การจัดทำข้อมูลเสนอต่อคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพื่อนำข้อมูลส่งให้ผู้ว่าราชการจังหวัด ดำเนินการขับเคลื่อนในการแก้ไขปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของประชาชนที่มีรายได้

ในกรณีที่ดินป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผ่อนผันให้ประชาชนที่อยู่อาศัยในป่าชายเลนก่อนปี 2557 อยู่อาศัยได้ แต่ไม่อนุญาตให้ใช้ประโยชน์เป็นที่ทำกิน (ตามนโยบายของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ตั้งแต่ คสช.เข้ามาบริหารประเทศในปี 2557) โดยมีคณะกรรมการนโยบายที่ดินจังหวัด (คทช.จังหวัด) มีองค์ประกอบมาจากผู้แทนจากกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น และท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ฯลฯ ร่วมเป็นคณะทำงาน มีหน้าที่สำรวจข้อมูล แปลงที่ดิน จำนวนครัวเรือน ตรวจสอบ การบริหารจัดการ และเสนออนุมัติโดยผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ลงนามการอนุญาตให้ใช้ที่ดินป่าชายเลนเพื่อการอยู่อาศัย

จากสถานการณ์ดังกล่าวเริ่มต้น เป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาที่อยู่อาศัยบนพื้นที่ป่าชายเลน โดยสำนักงานภาคกลางและตะวันตก ซึ่งมีพื้นที่ดำเนินการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ดังกล่าว จึงได้ดำเนินการประสานความร่วมมือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และมีการจัดเวทีประชุมขับเคลื่อนแผนแม่บทการพัฒนาที่อยู่อาศัย 20 ปี กรณีพื้นที่ป่าชายเลนบนพื้นที่ภูมิเวศป่าชายเลน 4 จังหวัด (สมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์) ในวันที่ 2 - 3 พฤษภาคม 2562 โดยมีผู้เข้าร่วม คือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ป่าชายเลน ประกอบด้วย สำนักบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนชายฝั่งที่ 3 สำนักบริหารทรัพยากรป่าชายเลนที่ 4 สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 6 กรมเจ้าท่า ท้องถิ่นในพื้นที่ เครือข่ายขบวนที่อยู่อาศัยภาคกลางและตะวันตก และตัวแทนจากภาคประมงและนักวิชาการ จากการหารือในเวทีดังกล่าวได้เกิดแนวทางในการพัฒนาชุมชนพื้นที่ป่าชายเลน “**การอยู่ร่วมกันของ คน-ป่า-ทะเล**” โดยจะใช้ “**บ้าน**” เป็นเครื่องมือ เพื่อให้เกิดความมั่นคงในที่อยู่อาศัย การฟื้นฟูคน เครือข่ายประมงพื้นบ้านและชายฝั่ง ความร่วมมือกับหน่วยงานเจ้าของพื้นที่ ท้องถิ่น การฟื้นฟูรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ป่าชายเลน และท้องทะเล

การพัฒนาวิถีชีวิตประมงชายฝั่ง ระบบกองทุนกลางเพื่อการพัฒนา และการผลักดันเชิงนโยบายแห่งรัฐ โดยใช้แผนยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด และอ่าว ก. ไก่

ในการดำเนินการตามแนวทางดังกล่าว สถาบันสนับสนุนชุมชนต่างๆ ที่ต้องการแก้ไขปัญหาตามโครงการบ้านมั่นคงชนบท ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในระหว่างการสำรวจข้อมูลแปลงที่ดิน จำนวนครัวเรือนที่เดือดร้อน และตรวจสอบสิทธิผู้ที่เดือดร้อน ก่อนเสนอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดอนุญาตให้ใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยอย่างถูกต้อง จากการดำเนินงานที่ผ่านมาส่งผลให้เกิดการแก้ไขปัญหาผู้เดือดร้อนที่อยู่อาศัยบนพื้นที่ป่าชายเลน ตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคงชนบท โดยมีรูปธรรมการขับเคลื่อน ดังนี้

1) ตำบลปากน้ำปราณ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์: ได้รับการอนุมัติโครงการ คณะกรรมการโครงการบ้านมั่นคง ในวันที่ 20 มิถุนายน 2562 มีผู้เข้าร่วมโครงการ จำนวน 106 ครัวเรือน 3,723,187 บาท

2) ตำบลแม่รำพึง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์: ได้รับการอนุมัติโครงการ คณะกรรมการโครงการบ้านมั่นคง ในวันที่ 20 มิถุนายน 2562 มีผู้เข้าร่วมโครงการ จำนวน 39 ครัวเรือน งบประมาณ 1,734,095 บาท

3) ตำบลหนองเสม็ด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์: ได้รับอนุมัติโครงการ คณะกรรมการโครงการบ้านมั่นคง ในวันที่ 19 กรกฎาคม 2562 มีผู้เข้าร่วมโครงการ จำนวน 29 ครัวเรือน งบประมาณรวม 1,443,629 บาท

ปัจจุบันโครงการเหล่านี้อยู่ระหว่างการปรับปรุงซ่อมแซมชุมชน ทั้งนี้ ก่อนหน้านี้ได้มีการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยและที่ดินพื้นที่ป่าชายเลนมาแล้วในพื้นที่ตำบลบ้านกรูด และตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคง โดยการมีส่วนร่วมของหลากหลายฝ่าย อาทิ สำนักงานอำเภอบ้านกรูด เทศบาลตำบลบ้านกรูด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ป่าชายเลน เครือข่ายองค์กรชุมชนด้านที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน ซึ่งนอกจากจะมีการปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้มั่นคงแล้วยังได้มีการปรับปรุงสิ่งแวดล้อม ระบบสาธารณูปโภคในชุมชน อาชีพ รายได้ และยังมีแผนการพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ ของชุมชนให้ครอบคลุมทุกมิติ

นอกจากนี้ ยังได้มีการขับเคลื่อนเรื่องการจัดทำแผนปฏิบัติการขบวนองค์กรชุมชน พื้นที่ภูมินิเวศอ่าว ก ไก่ 4 จังหวัด โดยขบวนองค์กรชุมชนใน 4 จังหวัด ได้แก่ ขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดเพชรบุรี ขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดสมุทรสงคราม และขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นกลไกหนึ่งที่สำคัญของภาคประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเกิดจากรวมตัวกันและเชื่อมโยงกันของคนชายขอบ เป็นฐานล่างของคนส่วนใหญ่ โดยรวมตัวกันจัดตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชนตำบลในระดับพื้นที่เพื่อสร้างรูปธรรมจากชุมชนและเสนอทางออกในการแก้ไขปัญหา พัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนพื้นที่ และขับเคลื่อนงานที่ตรงต่อความต้องการของภาคประชาชนอย่างแท้จริง ได้เล็งเห็นความสำคัญของปัญหาในพื้นที่ภูมินิเวศ อ่าว ก ไก่ จึงเกิดการเชื่อมโยงกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างมีส่วนร่วม โดยร่วมเป็นเครือข่ายในระดับกลุ่มจังหวัด และร่วมมือกับหน่วยงานให้เกิดการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม ในลักษณะหุ้นส่วนการพัฒนาเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนงานอย่างเป็นรูปธรรม และเกิดการจัดทำ **“แผนพัฒนาพื้นที่ภูมินิเวศ อ่าว ก ไก่”** เพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการแก้ไขปัญหา พัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนพื้นที่ เพื่อให้ตรงต่อความต้องการของคนในพื้นที่อย่างแท้จริง และเป็นรูปธรรมความสำเร็จที่ยั่งยืน โดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินกิจกรรม

ในขณะที่ภาครัฐมีบทบาทสนับสนุนหรือหนุนเสริมให้ชุมชนหรือเจ้าของปัญหาลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง ในการจัดทำแผนปฏิบัติการครั้งนี้ได้รับความอนุเคราะห์จากผู้แทนสำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคกลาง ในการอบรมเชิงปฏิบัติการการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ อ่าว ก ไก่ ระดับกลุ่มจังหวัด เพื่อให้ชุมชนได้มีองค์ความรู้ และมีแนวทางการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับจังหวัด ภาค ที่ถูกต้องและเป็นไปตามหลักวิชาการ โดยมีเนื้อหาเบื้องต้นของแผนปฏิบัติการเพื่อยื่นต่อหน่วยงาน

แผนพัฒนาภาคประชาชนระยะเวลา 5 ปี (พ.ศ. 2562 - 2565) เพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินที่ไม่มั่นคงเนื่องจากอยู่ในพื้นที่ป่าชายเลน ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติทางทะเลและชายฝั่งเสื่อมโทรม ตลอดจนปัญหาด้านเศรษฐกิจ รายได้ ฯลฯ โดยการรวบรวมข้อมูลและปัญหาต่างๆ นำมาจัดทำเป็นแผนพัฒนาภาคประชาชน เพื่อเป็นทิศทางในการพัฒนาและแก้ไขปัญหา โดยมีเป้าหมายคือการจัดการพื้นที่ชายฝั่งอ่าวทะเล ก ไก่ อย่างยั่งยืน เพื่อชาวประมงพื้นบ้านจะได้มีที่อยู่อาศัยและทำกินมั่นคง และหลุดพ้นจากปัญหาความยากจน วิสัยทัศน์ **“การจัดการพื้นที่ชายฝั่งทะเลอ่าว ก ไก่ อย่างยั่งยืน ชาวประมงพื้นบ้านมีที่อยู่อาศัยอย่างมั่นคงและหลุดพ้นจากความยากจน”**

- 2 -

อ่าวตราด จังหวัดตราด

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ร่วมกับบริษัทภูมิสถาปัตยกรรม LANDPROCESS และชาวบ้านในชุมชน ภูมิโจนาเสนอ “หาดเล็กโมเดล” หาทางออกให้ปัญหาสุดหินผ่านการออกแบบ บนความคาดหวังว่าถ้าที่นี้สำเร็จจะใช้เป็นโมเดลที่ช่วยเหลือชุมชนได้อีกกว่า 7,000 ชุมชนทั่วประเทศ

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เป็นกลไกหนึ่งที่ได้ร่วมกับเครือข่ายองค์กรชุมชน ผู้เดือดร้อน และกลไกความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินโครงการแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยให้แก่ผู้มีรายได้น้อย อาทิ โครงการบ้านมั่นคง โครงการบ้านพอเพียงชนบท และอื่นๆ โดยเมื่อดำเนินโครงการเพื่อซ่อมแซม ปรับปรุง หรือปลูกสร้างที่อยู่อาศัย ที่ผ่านมามีหลายชุมชน สถาบันฯไม่สามารถเข้าไปสนับสนุนงบประมาณเพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยได้ เพราะติดขัดในเรื่องของการใช้ที่ดินจากเจ้าของที่ดิน ส่งผลให้ผู้เดือดร้อนที่อยู่อาศัยในที่ดินของรัฐ อาทิ ที่ดินป่าชายเลน ที่ดินเจ้าท่า ที่ดินสาธารณะ ที่ดินการรถไฟแห่งประเทศไทย และประเภทที่ดินรัฐในรูปแบบอื่น ไม่สามารถดำเนินการซ่อมแซม ปรับปรุง หรือปลูกสร้างได้ เนื่องจากจะขัดกับข้อบังคับทางกฎหมาย สภาพที่อยู่อาศัยของผู้เดือดร้อนจึงเป็นไปตามสภาพแรกทีปลูกสร้าง และทรุดโทรมไปตามระยะเวลาที่อยู่อาศัย

ในพื้นที่ภูมิเวศน์อ่าวตราด จังหวัดตราด สถาบันมีความต้องการนำเสนอสถานการณ์ข้อมูลผู้เดือดร้อนที่อยู่ในที่ดินเจ้าท่า และวางแนวทางเพื่อเป็นตัวอย่างของการจัดการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการสร้างความร่วมมือในการจัดการข้อจำกัดที่ไม่สร้างความขัดแย้ง เพื่อพัฒนาให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนมีประสิทธิภาพและเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม โดยผลการสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนในที่ดินเจ้าท่า ณ วันที่ 30 มิถุนายน 2561 พบจำนวนผู้เดือดร้อนทั้งสิ้น 6,159 ครัวเรือน ครอบคลุมพื้นที่ 29 ตำบล โดยสภาพปัญหาของผู้เดือดร้อนที่มากกว่าสภาพที่อยู่อาศัยที่ทรุดโทรมนั้นคือ ผู้เดือดร้อนเป็นผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่เป็นระยะเวลานาน มีวิถีความเป็นอยู่ที่ผูกพันสัมพันธ์กับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ถือได้ว่ามีลักษณะของความเป็น “ชุมชนดั้งเดิม” แต่เนื่องด้วยข้อกฎหมายบางประการจึงทำให้ผู้ที่อยู่อาศัยในบริเวณดังกล่าว ตกอยู่ในสถานะของ “ผู้เดือดร้อน” ที่ไม่สามารถ

ซ่อมแซม ใช้วัสดุถาวรไม่ได้ และไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน อีกทั้งวิธีการทำประมงพื้นบ้าน การประกอบอาชีพก็พลอยได้รับผลกระทบจากกฎหมายไปด้วย

กฎหมายที่ส่งผลต่อการอยู่อาศัยและดำรงชีวิตในที่ดินเจ้าท่า

- 1) พ.ร.บ.การเดินเรือในน้ำไทย (หมวด 17) หมวดสิ่งล่องลำนํ้า (แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 17/2560)
- 2) พ.ร.บ.ประมง 2558 : การกำหนดขอบเขตการประมงชายฝั่ง

แนวปฏิบัติที่ดำเนินการในปัจจุบัน ผู้ที่อยู่อาศัยในที่ดินเจ้าท่าแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ตามผู้ที่อยู่อาศัยก่อนพ.ศ. 2515 ได้ดำเนินการทำทะเบียนควบคุม แจ้งรายชื่อกับกรมเจ้าท่า เพื่อยืนยันและพิสูจน์สิทธิ์ ผู้ที่อยู่อาศัยระหว่างพ.ศ. 2515-2532 ได้ดำเนินการทำทะเบียนจำแนกประเภท พิสูจน์สิทธิ และขออนุญาตในการอยู่อาศัย ผู้ที่อยู่อาศัยหลังพ.ศ. 2532-ปัจจุบัน ตามกฎหมายจะถูกแจ้งละเมิดได้ หากไม่เกี่ยวข้องตามการอนุญาตผ่อนปรน 12 ประเภท (ชุมชนที่อาศัยตามวิถีชีวิตชุมชนดั้งเดิม “เพื่อที่อยู่อาศัย” ไม่ขวางทางน้ำหรือทางเดินเรือ)

“หาดเล็กโมเดล” คือพื้นที่แคบๆสุดปลายแหลมทางตะวันออกของจังหวัดตราด ก่อนที่เอกเขนบรรทัดจะบรรจบกับทะเลอ่าวไทย พื้นที่ตรงนี้มีมีความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อฝรั่งเศสแบ่งเขตประเทศ โดยตัดอาณาเขตของสยามให้ไปเป็นของกัมพูชาที่ตนยึดอาณานิคมอยู่ ชาวสยามกลุ่มหนึ่งมาตั้งหลักปักฐานอยู่บริเวณหาดเล็กเพื่อใช้ตัวเองเป็นกำแพงมนุษย์กั้นระหว่างกัมพูชากับทะเลอ่าวไทย หากไม่มีพวกเขา สถานที่ท่องเที่ยวอดฮิตอย่างเกาะช้างและเกาะกง รวมถึงทะเลอ่าวไทยเกือบครึ่ง ก็คงไม่ได้เป็นของไทยอย่างในทุกวันนี้ เมื่อเวลาผ่านไป ผู้คนในชุมชนเยอะขึ้น ระดับน้ำทะเลที่เพิ่มก็ลดพื้นที่อยู่อาศัยบนบกให้น้อยลงทุกที สภาพปัจจุบันจึงกลายเป็นว่าบ้านเรือนกว่า 500 คร่าวเรือน เบียดกันลงไปอยู่ในทะเลและเกิดสภาพเป็นชุมชนแออัด ซึ่งชาวบ้านไม่มีเงินพอที่จะซ่อมแซมด้วยตนเอง ใน พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย (ฉบับที่ 17) ห้ามไม่ให้ปลูกสร้างอาคารล่องลำนํ้าเข้าไปในทะเลน่านน้ำไทยหรือชายหาดเมื่อเป็นเช่นนี้ ชุมชนหาดเล็กที่ตั้งอยู่ริมและในน้ำก็ผิดกฎหมายอย่างเต็มประตู ปัญหาของชุมชนจนเหมือนจะมาถึงทางตัน การมีอยู่ของชุมชนเต็มไปด้วยข้อจำกัดทั้งในเชิงกายภาพและเชิงข้อเขียนทางกฎหมาย สุดท้ายก็ต้องจบด้วยการให้ผู้คนบริเวณนี้ย้ายออกไปอยู่ที่อื่น สุดท้ายสถาบันฯ ร่วมกับบริษัทภูมิสถาปัตยกรรม LANDPROCESS และชาวบ้านในชุมชน ภูมิใจนาเสนอ ‘หาดเล็กโมเดล’ หาทางออกให้ปัญหาสุดหินผ่านการออกแบบ บนความคาดหวังว่าถ้าที่นี้สำเร็จจะใช้เป็นโมเดลที่ช่วยเหลือชุมชนได้อีกกว่า 7,000 ชุมชนทั่วประเทศ เพื่อเป็นโครงการที่ผลักดันโดยภาครัฐพร้อมกับความช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญ และทุกขั้นตอนผ่านการยอมรับของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงอย่างประชาชนในพื้นที่

แนวทางการใช้ประโยชน์พื้นที่และการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

หมู่บ้านที่ 1 อยู่ด้านเหนือสุดของหาดเล็ก มีลักษณะเป็นป่าชายเลนอยู่แล้ว แต่ด้วยการสร้างบ้านเรือนและสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง ป่าเลหายไ้ไปมาก เป้าหมายจึงเป็นการฟื้นฟูป่ากลับมา โดยปลูกป่าเคียงคู่ไปกับการทำทางศึกษาธรรมชาติ ให้ทางเดินไม้ช่วยกันแนวคลื่น ปกป้องป่าไปด้วยในตัว

หมู่บ้านที่ 2 อยู่บริเวณกึ่งกลางหาดเล็ก มีปัญหาเรื่องคลื่นซัดแรงและลมพัดแรง เป็นหมู่บ้านที่ บ้านเรือนเสียหายหนักที่สุด สิ่งแรกที่ต้องแก้ไขจึงเป็นการออกแบบแนวกันคลื่นโดยใช้ไม้ไผ่ คอนกรีต และป่า ชายเลนเป็นตัวกรองแรงคลื่นรวมกัน 3 ชั้น

หมู่บ้านที่ 3 ถัดลงมาด้านใต้ของหมู่บ้านที่ 2 เป็นหมู่บ้านที่ยังทำประมงเรือเล็กอยู่อย่างชัดเจน และ ยังมีวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวหาดเล็กหลงเหลืออยู่มาก จึงเน้นการชวนนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้ชีวิต อยู่โฮมสเตย์ กิน อาหารทะเล และเรียนรู้วิถีชาวประมง

หมู่บ้านที่ 4 อยู่ด้านใต้สุดแหลม ติดชายแดนกัมพูชา จึงเป็นที่ตั้งของตลาดสำหรับแลกเปลี่ยนสินค้า หมู่บ้านนี้มีตลาดและลานกิจกรรมให้คนได้ออกมานั่งเจอพบปะกัน

และสุดท้าย **หมู่บ้านที่ 5** อยู่ถัดลงมาด้านใต้ของหมู่บ้านที่ 1 เป็นบริเวณที่มีคนอยู่เยอะที่สุด ทำให้เกิด ปัญหาความเป็นอยู่ที่แออัด มีขยะเยอะ รวมถึงมีทั้งคนไทยและกัมพูชา เวลาจะคุยอะไรก็ต้องใช้เวลามากหน่อย แต่ข้อดีคือที่นี่มีประเพณีดั้งเดิมน่ารักๆ หลายอย่าง เช่น ลอยกระทง 2 แผ่นดิน ไทย-กัมพูชา และงานแข่งเรือ สิ่งที่เราพบว่าต้องการจึงเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับส่งเสริมให้กิจกรรมเหล่านี้เข้าถึงง่าย ปลอดภัย และเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

เรื่องที่ 6

การพัฒนาที่ดินที่อยู่อาศัยในมิติดชนบท “โครงการบ้านมั่นคงชนบท”

- 1 -

บ้านมั่นคงชนบทในที่ดิน ส.ป.ก. จังหวัดสระแก้ว

โครงการบ้านมั่นคงชนบท เริ่มต้นจากแนวนโยบายปฏิบัติการยึดคืนพื้นที่ในเขตปฏิรูปที่ดินที่ทำการถือครองโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) เป็นผู้รับผิดชอบ ยึดคืนที่ดินและจัดสรรที่ดินให้กับกลุ่มเกษตรกรเพื่อใช้ประโยชน์ โดยได้ประสานความร่วมมือมายังสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เพื่อดำเนินการพัฒนาที่อยู่อาศัยและพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มองค์กรให้กับผู้ที่ได้รับการจัดสรรที่ดิน โดย เริ่มแรกของการทำงานมีพื้นที่ที่ถูกยึดคืนมาทั้งหมดในปี 2560 จำนวน 28 พื้นที่ ครอบคลุม 8 จังหวัด เนื้อที่จำนวน 28,512-2-76 ไร่ โดยทาง ส.ป.ก. และ พอช. ได้คัดเลือกพื้นที่นำร่องจำนวน 10 พื้นที่ เพื่อมาจัดกระบวนการพัฒนาพื้นที่ที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ให้กับกลุ่มผู้มีรายได้น้อย คนยากจน คนด้อยโอกาส ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรผู้ยากจนในบริเวณที่ดินที่ถูกยึดคืน และจึงขยายไปยังกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ได้ลงทะเบียนไว้กับทาง ส.ป.ก. โดยความร่วมมือที่เกิดขึ้นระหว่าง ส.ป.ก. และ พอช. ถือว่ามีแนวทางเพื่อช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายที่ตรงกัน ได้แก่ กลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนยากจนที่ไม่มีที่ทำกินและไม่มีที่อยู่อาศัย ซึ่งการสนับสนุนของพอช. ก็ได้ส่งเสริมในลักษณะการรวมกลุ่ม/ชุมชน มีระบบการออมทรัพย์ ให้องค์กรชุมชนเป็นหลักในการดำเนินการ จึงได้วางแนวทางการพัฒนาที่อยู่อาศัยชนบทที่เป็นลักษณะการสร้างชุมชนใหม่ ในพื้นที่ ส.ป.ก. หรือพื้นที่ประสบภัยพิบัติ โดยใช้โครงการบ้านมั่นคงเดิมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาที่อยู่อาศัยให้กับชุมชนที่ประสบปัญหาความไม่มั่นคงในการอยู่อาศัยทั้งในพื้นที่ชนบท และพื้นที่ประสบภัยพิบัติ ที่จำเป็นต้องรื้อย้ายชุมชนหรือต้องพัฒนาระบบสาธารณูปโภคในชุมชนใหม่ โดยเน้นการสร้าง ความมั่นคงในการอยู่อาศัยทั้งในเรื่องที่ดิน ที่อยู่อาศัย สาธารณูปโภค และการสร้างอาชีพ รายได้ ในที่ดินทำกิน

ทั้งนี้ ตั้งแต่ปี 2560 จนถึงปัจจุบัน ที่ทาง ส.ป.ก. และ พอช. ได้ดำเนินการปฏิบัติงานร่วมกันมา มีการสนับสนุนการพัฒนาที่อยู่อาศัยโครงการบ้านมั่นคงชนบท จำนวน 29 โครงการ 22 พื้นที่ตำบล 2,154 ครัวเรือน แบ่งเป็นบ้านสร้างแล้วเสร็จ จำนวน 1,157 หลังคาเรือน (ร้อยละ 53.71) อยู่ระหว่างการก่อสร้าง จำนวน 303 หลังคาเรือน (ร้อยละ 14.07) และยังไม่ดำเนินการก่อสร้าง จำนวน 694 หลังคาเรือน (ร้อยละ 32.22) และการสนับสนุนพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเกษตรกรในระดับพื้นที่ ได้รับการสนับสนุนจากหลายหน่วยงานภาคส่วนที่ร่วมมือกันพัฒนาพื้นที่ อ้างอิงตามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ เมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2562 ได้แก่ กรมชลประทาน การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค กรมทรัพยากรน้ำบาดาล กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ส.ป.ก. และ พอช.

พื้นที่จังหวัดสระแก้ว ถือเป็นจังหวัดที่เกษตรกรได้รับการจัดสรรที่ดิน ส.ป.ก. เป็นจำนวนมากที่สุด โดยหลังจากการจัดสรรที่ดิน พร้อมกับการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายของคทช.จังหวัดแล้ว ได้ใช้พลังการขับเคลื่อนโดยสภาองค์กรชุมชนจังหวัดสระแก้ว เครือข่ายที่ดินแนวใหม่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองแห่งชาติจังหวัดสระแก้ว และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เพื่อดำเนินการสร้างความมั่นคงในที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยในมิติชนบทอย่างยั่งยืน การจัดสรรโดยที่ดิน ส.ป.ก. จะจัดสรรให้แก่เกษตรกรเพื่อเป็นที่ดินสำหรับสร้างบ้าน จำนวน 1 ไร่ ที่ดินทำกินประมาณ 5 ไร่ ต่อครัวเรือน โดยเกษตรกรจะไม่ได้ถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นรายปัจเจก แต่ต้องทำสัญญาเช่าที่ดินจาก ส.ป.ก. โดยนามสหกรณ์ เป็นระยะเวลา 30 ปีต่อสัญญา ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่เมื่อเช่าอยู่อาศัยมักจะปลูกผักสวนครัว ข้าวโพด มันสำปะหลัง เลี้ยงไก่ เป็ด ปลาตุก กบ ฯลฯ แต่บางพื้นที่ที่ดินไม่มีความเหมาะสมในการปลูกพืช หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะสนับสนุนให้เลี้ยงสัตว์ เช่น ที่ดิน ส.ป.ก.ตำบลสิงห์ อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี สนับสนุนให้เกษตรกรเลี้ยงแพะเนื้อ โดยมอบแม่พันธุ์และพ่อพันธุ์แพะ อบรมการเลี้ยง การให้อาหาร ฯลฯ โดยขณะนี้เกษตรกรได้เข้าไปทำกินแล้ว แต่ที่ผ่านมามีปัญหาต่างๆ เช่น ขาดแหล่งน้ำในการทำเกษตร ขาดไฟฟ้า ประปา ทำให้มีความลำบาก เมื่อมีการลงนามร่วมกันของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องแล้ว ก็เชื่อว่าเกษตรกรจะได้เข้าไปทำกินอย่างเต็มที่ แม้ว่าจะไม่ได้รับเอกสารสิทธิ แต่ก็ทำให้เกษตรกรมีความมั่นคงในที่ดินทำกิน ไม่ต้องเช่าที่ดินจากคนอื่น

ที่ดิน ส.ป.ก. จังหวัดสระแก้ว	ครัวเรือน	งบประมาณ	ขนาดที่ดิน
สหกรณ์ปฏิรูปที่ดิน ส.ป.ก.ตำบลหนองม่วง	82	5,570,400	655 - 0 - 9 ไร่
สหกรณ์ปฏิรูปที่ดินอำเภอวังน้ำเย็น คทช. จำกัด (คลองกินปูน)	36	2,592,000	318 - 1 - 2 ไร่
สหกรณ์ปฏิรูปที่ดินอำเภอวัฒนานคร คทช. จำกัด (โนนหมากเค็ง)	60	4,320,000	693 - 3 - 54 ไร่
สหกรณ์ปฏิรูปที่ดินอำเภอวัฒนานคร คทช. จำกัด (บ้านพร้าว)	30	2,160,000	326 - 3 - 51 ไร่
สหกรณ์ปฏิรูปที่ดินอำเภออรัญประเทศ คทช. จำกัด (ป่าไร่)	60	4,320,000	578 - 2 - 15 ไร่
สหกรณ์ปฏิรูปที่ดินอำเภอโคกสูง คทช. จำกัด (หนองแวง)	33	2,376,000	611 - 1 - 49 ไร่
รวมทั้งสิ้น จำนวน 6 แปลง	301	21,338,400	3,183 - 3 - 80 ไร่

ส่วนการก่อสร้างบ้านมั่นคงในที่ดิน ส.ป.ก.นั้น ขณะนี้สร้างบ้านเสร็จเกือบทุกหลังแล้ว ส่วนใหญ่เป็นบ้านชั้นเดียว ขนาด 4X6 ตารางเมตร ก่อด้วยอิฐบล็อกและวัสดุเดิมที่มี นอกจากสร้างบ้านแล้วเกษตรกรที่เข้าไปอยู่ในที่ดิน ส.ป.ก.แต่ละแปลงก็ต้องร่วมกันพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ และส่งเสริมให้เกษตรกรมีรายได้

รายวัน เช่น ปลุกผักสวนครัวเพื่อเก็บขายได้ทุกวัน เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ เพื่อมีรายได้รายเดือน ปลุกมันสำปะหลัง ข้าวโพด อ้อย หรือผลไม้ เพื่อมีรายได้รายปี นอกจากนี้ก็จะมีการส่งเสริมการตลาด เช่น ทำร้านค้าหรือตลาดชุมชนเพื่อให้เกษตรกรเอาผลผลิตมาวางขาย ซึ่งขณะนี้เปิดตลาดแห่งแรกแล้วที่ริมถนนใกล้ที่ดิน ส.ป.ก. หนองม่วง ส่งเสริมการรวมกลุ่มจัดตั้งกองทุนต่างๆมาช่วยเหลือดูแลกัน กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนสวัสดิการ เป็นต้น

- 2 -

ความร่วมมือการแก้ไขปัญหาภายใต้แนวนโยบายบ้านมั่นคงบอกซ์

บริบทของพื้นที่ภาคเหนือ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะประสบปัญหาการไม่มีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยที่มั่นคง ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมามีหน่วยงานองค์กรชุมชนจังหวัดน่านได้ดำเนินการเชื่อมโยงภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม นักลงทุน และภาคประชาชน เพื่อบูรณาการการขับเคลื่อนงาน โดยสภาพบริบทพื้นที่จังหวัดน่านประกอบด้วย 8 กลุ่มชนเผ่า มีการประกอบอาชีพทำเกษตรในรูปแบบของการทำนาควบคู่กับทำไร่ เกิดฐานเศรษฐกิจแหล่งใหม่ที่เป็นฐานการลงทุนโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าที่ห่างจากตัวเมืองน่านประมาณ 35 กิโลเมตร ประชาชนที่นี่มีรายได้โดยวัดค่าเฉลี่ยจาก GDP เป็นอันดับที่ 76 ของประเทศ ในปี 2562 คาดว่าค่าเฉลี่ย GDP ของจังหวัดน่าจะสูงขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการลงทุนของโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าไม่ใช้การมีรายได้ที่สูงขึ้นของภาคประชาชน นอกจากนี้ยังมีการขับเคลื่อนเรื่องของป่าชุมชน จัดทำข้อมูลพื้นที่ป่า จัดกิจกรรมอนุรักษ์ ปั้นฟูผืนป่า ดูแลทรัพยากรน้ำ โดยจัดทำฝายแม้ว ฝายมีชีวิต บ่อพวง และรักษาพันธุ์กรรมเมล็ดพันธุ์ข้าว ปั้นฟูอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ในช่วงหลังมานี้กลุ่มคนรุ่นใหม่กลับมาใช้ชีวิตอยู่ในจังหวัดน่านสูงมากขึ้น และจังหวัดน่านได้ถูกยกระดับให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวระดับประเทศและในระดับโลก

ปัญหาที่เกิดขึ้นในจังหวัดน่านคือเกษตรกรนิยมทำการเกษตรเชิงเดี่ยวและใช้สารเคมี เกิดการบุกรุกทำลายแผ้วถางป่าเมืองน่านจนกลายเป็นภูเขาหัวโล้น ซึ่งในช่วง 10 ปี ตั้งแต่ปี 2546-2556 พื้นที่ป่าหายไปมากกว่า 838,798 ไร่ แต่พื้นที่เขาหัวโล้นหรือพื้นที่ปลูกข้าวโพดเพิ่มมากขึ้น ทั้งที่ชาวบ้านไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน กลไกการขับเคลื่อนเรื่องที่ดินระดับจังหวัดไม่สามารถตัดสินใจได้ เนื่องจากการตัดสินใจอยู่ที่ระดับกรม/ระดับกระทรวง นอกจากนี้จังหวัดน่านเป็นพื้นที่ปลูกข้าว ทำไร่ แต่ผลลัพธ์ที่ได้คืออาหารไม่เพียงพอต่อการบริโภคของคนในจังหวัด เพราะเมื่อเกษตรกรปลูกพืชผักก็พยายามหาแหล่งรับซื้อที่ให้ราคาสูงจึงนำไปส่งยังบริเวณ

จังหวัดข้างเคียง จนผลผลิตถูกถ่ายออกจากพื้นที่ คนจังหวัดน่านที่ไม่ใช่เกษตรกรต้องซื้อพืชผักจากภายนอกเข้ามาบริโภค ซึ่งราคาพุ่งขึ้นสูงกว่า 1 เท่าตัว

การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการจัดทำข้อมูลทางอากาศและจัดเก็บข้อมูลจากการสำรวจความเดือดร้อนในที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย การขออนุญาตให้ชาวบ้านสามารถทำกินได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย สร้างความมั่นคงในที่อยู่อาศัยตามแนวโครงการบ้านมั่นคงและโครงการบ้านพอเพียงชนบท ระยะแรก 166 หลังคาเรือน แบ่งเป็นซ่อมสร้างใหม่ และปรับปรุงในที่ดินเดิม เชื่อมโยงสภาองค์กรชุมชน สวัสดิการ และสร้างความร่วมมือกับท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ปรับรูปแบบการทำเกษตรเชิงเดี่ยวเป็นเกษตรอินทรีย์ ปฏิเสธการใช้สารเคมีทุกชนิด สร้างระบบกลุ่มในการยกระดับการประกอบอาชีพ สร้างแรงจูงใจในการทำเกษตรไร้สารพิษโดยนำข้อมูลเชิงเศรษฐกิจและสุขภาพมายกเป็นประเด็นข้อเท็จจริง ใช้มาตรฐานสากลในการมาเทียบวัดการทำเกษตรในพื้นที่จังหวัดน่าน นอกจากนี้การแก้ไขปัญหาคือการวางแผนแก้ไขปัญหาที่ไปถึงระดับนโยบาย ในพื้นที่จังหวัดน่าน ท้องถิ่นมองปัญหาที่ไปในทิศทางเดียวกัน มีการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องทรัพยากร และใช้เครื่องมือของการทำข้อมูลเพื่อต่อสู้กับกฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ ใช้กระบวนการ/หลักการบันได 9 ขั้นในการเดินไปถึงระดับนโยบาย จนนำเรื่องที่อยู่อาศัยมาใช้ในการผลักดันอีกทางที่จะให้เกิดกลไกการจัดการที่อยู่อาศัยและที่ดินในการขับเคลื่อน เชื่อมโยงเครือข่าย สอช. คสอ. คทช. และเจ้าหน้าที่ภาคเหนือ พร้อมทั้งสร้างการยอมรับจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน แบ่งประเด็นงาน จัดขบวนในการแก้ไขปัญหาทั้งประเด็นร้อนและประเด็นเย็น

โครงการ Nan Sandbox ถือเป็นโครงการที่ได้เชื่อมโยงภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยเริ่มจากการทำฐานข้อมูลครอบคลุมทั้ง 99 ตำบล วางเป้าหมายในการฟื้นฟูอนุรักษ์พื้นที่เขตป่าทั้งหมด โดยแบ่งเป็น 72% สำหรับรักษาเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์/ป่าชุมชน 18% สำหรับพื้นที่ฟื้นฟูและปลูกไม้ใหญ่คืนป่า และ 10% ที่จะละเว้นไว้สำหรับปลูกพืชเศรษฐกิจ โดยมีเงื่อนไขที่ชุมชนจะต้องร่วมในการขับเคลื่อนกับ คทช. ในกระบวนการทำงานแบ่งเป็น 3 ช่วง เริ่มจากการเก็บข้อมูลและสื่อสารต่อมาคือการหาแหล่งเงินทุน และเริ่มนำความรู้จากทุกศาสตร์วิชามาปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของเกษตรกร ซึ่งตั้งแต่ 100 ปีก่อน รัฐพยายามจัดทำทะเบียนพื้นที่ป่า เพื่อให้เข้ามาอยู่ในระบบการจัดการของรัฐ ทั้งๆที่ประชาชนได้เข้าไปอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่แล้ว จนกระทั่งในปี 2538 ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนในการขับเคลื่อนเรียกร้องความชอบธรรมจากรัฐ และในปี 2561 เกิดการร่วมนานาชาติ เปิดโอกาสที่ภาคประชาชนสามารถเข้าไปร่วมกำหนดข้อกฎหมายและการจัดสรรที่ดินมากขึ้น ขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดน่าน เริ่มต้นการทำการขบวนจากการทำแผนที่ทำมือและปรับเปลี่ยนวิธีการจัดเก็บข้อมูลในระบบ GIS รวบรวม และนำข้อมูลของชุมชนเสนอต่อหน่วยงานรัฐ ซึ่งขณะนั้นหน่วยงานไม่ยอมรับในข้อมูล เพราะเกิดจากชุมชนเพียงฝ่ายเดียว จึงได้จัดทำข้อบัญญัติตำบลที่ทำร่วมกับท้องถิ่นมากขึ้น จนเป็นที่ยอมรับในข้อมูลมากขึ้นและประกาศเป็นข้อบัญญัติ จำนวน 26 ตำบลเริ่มแรก เชิญหน่วยงานภาคส่วนต่างๆมาร่วมบันทึกความร่วมมือ เป้าหมาย “ป่าชุมชนผืนใหญ่เทียบเท่าผืนป่าของภาครัฐ”

เรื่องที่ 7

สร้างความร่วมมือในการซ่อมสร้างที่อยู่อาศัย “โครงการบ้านพอเพียงชนบท”

- 1 -

บ้านพอเพียงชนบท จังหวัดพัทลุง

สำนักงานภาคใต้ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) ได้สนับสนุนการพัฒนาขบวนองค์กรเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่ภาคใต้ 14 จังหวัด คือ จังหวัดชุมพร ระนอง สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา ตรัง กระบี่ พังงา ภูเก็ต สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส มีพื้นที่ปฏิบัติงานการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยชนบท 315 ตำบล คิดเป็นร้อยละ 26.78 ของพื้นที่ทั้งหมด 1,176 ตำบล/เทศบาล

การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยในพื้นที่ภาคใต้ ภายใต้ (1) โครงการบ้านมั่นคง ได้รับอนุมัติงบประมาณสนับสนุนพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนเมือง ตั้งแต่ปี 2546-2562 ครอบคลุม 14 จังหวัด จำนวน 85 เมือง 381 ชุมชน 26,100 ครัวเรือน งบประมาณรวม 1,310.92 ล้านบาท โดยแบ่งเป็นโครงการบ้านมั่นคงเมือง 80 เมือง 371 ชุมชน 24,941 ครัวเรือน งบประมาณรวม 1,268.22 ล้านบาท (2) โครงการบ้านมั่นคงชนบท จำนวน 5 เมือง 10 ชุมชน 1,159 ครัวเรือน งบประมาณ 42.70 ล้านบาท (3) โครงการบ้านพอเพียงชนบท (การซ่อมแซมบ้านเรือนที่ยากจนในชนบท) ดำเนินการตั้งแต่ปี 2560-2562 จำนวนทั้งสิ้น 275 ตำบล จำนวน 7,554 ครัวเรือน งบประมาณรวม 134.55 ล้านบาท

โครงการบ้านพอเพียงชนบท ปี 2560 – 2562 จำนวน 22 ตำบล ผู้รับผลประโยชน์ 605 ครัวเรือน ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณ 11,281,000 บาท (สิบเอ็ดล้านสองแสนแปดหมื่นหนึ่งพันบาทถ้วน) โดยมีการประชุมสร้างความเข้าใจพื้นที่ในการดำเนินโครงการบ้านพอเพียงชนบท พร้อมวางแผนการขับเคลื่อนงาน และมีการติดตามหนุนเสริมการซ่อมสร้างบ้าน และสรุปบทเรียนการทำงาน

ผลการดำเนินงาน

ปี 2560	ดำเนินการสนับสนุนซ่อมแซม-สร้างบ้านแก่ผู้มีรายได้น้อยเสร็จแล้ว 100% ใน 5 ตำบล 150 ครัวเรือน ได้แก่ ต.ปันแต ,ต.โดนดด้วน ,ต.แพรกหา ,ต.ท่ามะเดื่อ และต.นาปะขอ
ปี 2561	ดำเนินการสนับสนุนซ่อมแซม-สร้างบ้านแก่ผู้มีรายได้น้อย 11 ตำบล เสร็จแล้ว 100% ได้แก่ ทต.บ้านนา ต.ตะโหมด, ต.ลานข่อย, ต.คลองทรายขาว, ต.ห่านโพธิ์, ทต.ควนเสาธง, ต.โคกทราย, ทต.ปากพะยูน, ทต.นาท่อม, ต.หารเทา และ ต.เกาะนางคำ
ปี 2562	อยู่ระหว่างดำเนินการ 7 ตำบล 190 ครัวเรือน งบประมาณสนับสนุน 3,496,000 บาท ได้แก่ ต.เขาเย่า ,ต.ควนขนุน ,ต.เขาชัยสน ,ต.พญาขัน ,ต.คลองใหญ่ ,ต.โคกม่วง และ ต.เกาะนางคำ

กระบวนการในพื้นที่ทางคณะทำงานตำบลได้จัดเวทีทำความเข้าใจในการดำเนินโครงการ โดยเชิญผู้นำจากทุกหมู่บ้านมาออกแบบกรอบการทำงาน และวางแผนการคัดเลือกผู้เดือดร้อน มีกติการ่วม มีการจัดตั้งคณะกรรมการ ในการสำรวจผู้เดือดร้อนเป็นรายหมู่บ้านจากนั้นมีคณะกรรมการ ในการพิจารณาผู้เดือดร้อน โดยมีผู้เดือดร้อนมาก แต่งบประมาณมีจำนวนจำกัดไม่สามารถที่จะสนับสนุนได้ครบทั้งหมด จึงมีการคัดตามกรอบเงื่อนไขที่วางไว้ โดยดูจากความจำเป็นผู้เดือดร้อนที่ยากจน และมีบ้านทรุดโทรมมากที่สุด

ตัวอย่างหลักเกณฑ์จากตำบลตะพาน อำเภอศรีบรรพต จังหวัดพิจิตร

- 1) ผู้เดือดร้อนจะต้องอยู่ในพื้นที่ตามทะเบียนบ้าน
- 2) เป็นผู้เดือดร้อนที่มีปัญหาด้านที่อยู่อาศัยจริง
- 3) ผู้เดือดร้อนจะต้องทำกิจกรรมทางสังคม (มีจิตอาสา)
- 4) ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการหมู่บ้าน
- 5) ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของบ้านพอเพียงชนบท คือ การมีระบบบริหารจัดการที่ดี มีการเก็บข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูลโดยการกลั่นกรองและทำประชาคม กรรมการโครงการทุกคนเป็นสมาชิกสภาองค์กรชุมชน มีกลุ่มอาชีพหลากหลายคอยเติมเต็มหนุนเสริมกัน และมีการตั้งกองทุนบ้านพอเพียงซึ่งมีคณะกรรมการกองทุน ที่ มีองค์กรของผู้แทนที่มาจากหลายภาคส่วน มาจากสภาองค์กรชุมชน ท้องที่ ท้องถิ่น กองทุนสวัสดิการ ที่ดินทำกินฯ ที่ผู้ได้รับผลประโยชน์ร่วมสมทบออมเงินเพื่อสร้างทุนหมุนเวียนไปสู่การซ่อมแซมบ้านที่เดือดร้อนต่อไป อีกทั้งยังมีการสมทบจากกลุ่มวิสาหกิจในชุมชนอีกด้วย

สร้าง “บ้านพอเพียง” สู่ความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย เพียงเงินเล็กน้อย แต่สร้างโอกาสที่มีค่า และรอยยิ้มแห่งความสุขของคนกลุ่มหนึ่งที่ต้องการโอกาส

- 2 -

บ้านพอเพียงชนบท จังหวัดชัยนาท

จังหวัดชัยนาท มีการดำเนินโครงการบ้านพอเพียงชนบทโดยใช้กลไกการขับเคลื่อนงานโดยขบวนการองค์กรชุมชนภาคประชาชน ได้แก่ คณะประสานงานขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดชัยนาท (คปอ.) ซึ่งมีโครงสร้างการทำงานประกอบไปด้วย ผู้แทนที่มาจากประเด็นงาน พื้นที่ตำบล/อำเภอ และปราชญ์ชุมชน ซึ่งมีการบริหารงานแบ่งออกเป็น 8 อำเภอ ภายใต้การบริหารงานของคณะยุทธศาสตร์ มีกระบวนการในการพัฒนาแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของคนในจังหวัดชัยนาทผ่านโครงการบ้านพอเพียงชนบท ดังนี้

1	สร้างความเข้าใจระดับจังหวัด (ชุดเล็ก) ยกร่างแผน เกณฑ์ผู้เดือดร้อน เกณฑ์ของกองทุนบ้านพอเพียง กระบวนการได้มาของข้อมูลผู้เดือดร้อน แนวทางร่วมของจังหวัด กระบวนการติดตามประเมินผล
2	สร้างความเข้าใจระดับจังหวัด การแบ่งบทบาทหน้าที่ในการประชุมขบวนจังหวัด เพื่อกำหนดกลไก และวางกติกาโครงการบ้านพอเพียงชนบท
3	ประสานงานสร้างความเข้าใจกับ นายमित วันไชยธนวงศ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยนาท และนายอำเภอ ทั้ง 8 อำเภอ เพื่อสร้างความเข้าใจเป้าหมายแนวทางการขับเคลื่อนโครงการบ้านพอเพียงชนบท
4	สร้างความเข้าใจแก่นำระดับอำเภอ 8 อำเภอ และดำเนินการขับเคลื่อนงานในพื้นที่ตำบล โดยใช้ประเด็นงานสภาองค์กรชุมชน สวัสดิการชุมชน เป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงให้เกิดเวทีกลางของการแก้ไขปัญหาดำเนินโครงการในระดับพื้นที่ตำบล ○ ประชุมสร้างความเข้าใจเป้าหมาย แนวทางการขับเคลื่อน ○ จัดกลไกภายในตำบล ○ สำรวจข้อมูล/จัดทำรายละเอียดการซ่อมแซม ○ ประชาคมตำบลโดยเปิดเวทีร่วมกับหน่วยงาน ผู้เดือดร้อน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นำข้อมูลเพื่อคัดกรองผู้เดือดร้อน ลงมติจัดลำดับผู้เดือดร้อน ○ จัดระบบบริหารจัดการและทีมช่าง ○ จัดระบบการติดตามประเมินผลโครงการ
5	เสนอโครงการโดยผ่านการกลั่นกรองให้ความเห็นชอบในระดับจังหวัด จำนวน 673 หลังคาเรือน และเสนอโครงการระดับภาคกลางและตะวันตกและสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) ผ่านการพิจารณาอนุมัติจำนวน 227 หลังคาเรือน
6	สร้างความเข้าใจและจัดทำบันทึกความร่วมมือ (MOU)

7	ตำบลปฏิบัติการซ่อมสร้างตามแผนการอนุมัติ จำนวน 29 ตำบล 227 ครั้วเรือน เป็นจำนวน 3,249,000 บาท
8	จัดระบบการติดตามประเมินผลโดยเชื่อมโยงกลไกระดับตำบล/อำเภอ และหน่วยงานราชการ

ผลลัพธ์ของโครงการบ้านพอเพียงชนบทจังหวัดชัยนาท โครงการบ้านพอเพียงทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น เชื่อมโยงนำไปสู่การพัฒนาด้านอื่นๆ และเชื่อมโยงการพัฒนาด้านอื่นนำมาสู่โครงการบ้านพอเพียง ได้แก่

- 1) การฟื้นฟูสภาพจิตใจทำให้ผู้เดือดร้อนมีบ้านอยู่ ทำความฝันให้เป็นจริง
- 2) พื้นฟูวิถีชีวิตเดิมในเรื่องของความช่วยเหลือเกื้อกูลกันมากขึ้น ระหว่างผู้เดือดร้อนในการช่วยเหลือกันสร้างบ้าน ความร่วมมือในบวร ในการช่วยเหลือกัน (บ้าน วัด โรงเรียน) สร้างความสามัคคีให้กับคนในตำบล
- 3) ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทำให้เกิดความตั้งใจในการประกอบอาชีพ /ทำมาหากิน
- 4) เกิดการเชื่อมโยงกับกองทุนต่างๆในตำบล/พัฒนาคุณภาพชีวิตส่งเสริมอาชีพ ได้แก่ กองทุนผู้สูงอายุ
- 5) ประสานความร่วมมือ เชื่อมโยงกับหน่วยงานต่างๆ (นายอำเภอ/พัฒนาชุมชน/ผู้ว่าฯ)
- 6) พมจ.สนับสนุนสร้างห้องน้ำ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต
- 7) บูรณาการการทำงาน “กองทุน” ในการสมทบช่วยเหลือให้เกิดความมั่นคง
- 8) พื้นที่เป้าหมาย 29 ตำบล ได้พัฒนามากกว่าเรื่องบ้าน/ที่อยู่อาศัย /อนาคตเราจะวางแผนการพัฒนาคุณภาพชีวิตบ้านที่อยู่อาศัย และอุปกรณ์ช่วยผู้พิการ สุขลักษณะ
- 9) ผู้เดือดร้อนสามารถพัฒนาอาชีพได้ด้วยตนเอง ได้แก่ การทำไม้กวาด บวร (บ้าน วัด ราชการ) ในการหนุนเสริมการทำงานร่วมกัน
- 10) ให้เรื่องที่อยู่อาศัยที่ดินทำกินเป็นแผนร่วมในจังหวัด
- 11) วิธีการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ ให้ทุกตำบลสำรวจข้อมูล แยกข้อมูลผู้เดือดร้อน
- 12) แผนการติดตามหนุนเสริม มีการพัฒนากลไกเพื่อมาสนับสนุนแนวทางบ้านพอเพียงเพิ่มมากขึ้น

ปัจจัยความสำเร็จของโครงการบ้านพอเพียงชนบท

- ผู้บริหารกำหนด/ท้องถิ่น ท้องที่มีความสามัคคี
- กองทุนสวัสดิการชุมชนร่วมสมทบจำนวน 20,000 บาท
- โรงไฟฟ้าชัยนาท มอบอิฐบล็อกตามความต้องการของชุมชน
- แนวคิดการออกแบบบ้านจากกองทุนเดิมที่มีอยู่กับงบประมาณที่มีจำกัด สร้างความภาคภูมิใจที่เกิดจากการช่วยเหลือของคนในชุมชน แบ่งปันและเกื้อกูลกัน
- เกิดกองทุนกลางที่อยู่อาศัยร่วมกัน เกิดการช่วยเหลือร่วมระหว่างหน่วยงานและคนในพื้นที่

เรื่องที่ 8

ศูนย์ฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนไร้บ้าน

“คนไร้บ้าน” คือ ผู้ที่พักอาศัยในที่สาธารณะ ซึ่งคนกลุ่มนี้ไม่มีความสามารถที่จะเข้าถึงที่อยู่อาศัยในรูปแบบใดๆ ได้ ต้องได้รับการฟื้นฟูศักยภาพบุคคล และสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ ให้คนไร้บ้านดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ จากการสำรวจข้อมูลของเครือข่ายคนไร้บ้านร่วมกับมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย เมื่อปี 2553 ได้ทำการสำรวจคนไร้บ้านในพื้นที่ 3 เมืองใหญ่ ได้แก่ พื้นที่กรุงเทพมหานคร ขอนแก่น และเชียงใหม่ พบคนไร้บ้านจำนวนกว่า 1,395 ราย จึงมีการเสนอต่อรัฐบาลเพื่อสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนไร้บ้าน โดยมีมติของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2558 ให้ดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตกลุ่มคนไร้บ้าน (พ.ศ. 2559 - 2560) ให้ดำเนินการสร้างศูนย์พักคนไร้บ้าน และพัฒนาศักยภาพการใช้ชีวิตของกลุ่มคนไร้บ้าน ใน

กรุงเทพมหานคร ขอนแก่น และเชียงใหม่ เป้าหมาย 698 ราย งบประมาณรวมทั้งสิ้น 118.6 ล้านบาท โดยมอบให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ดำเนินการพิจารณาให้ความเห็นโครงการเพื่อช่วยเหลือกลุ่มคนไร้บ้าน

ที่ผ่านมา มีการสนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้างศูนย์ฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนไร้บ้าน ดังนี้

1. ศูนย์ฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนไร้บ้าน จังหวัดปทุมธานี
2. ชุมชนใหม่คนไร้บ้าน กรุงเทพมหานคร
3. บ้านโฮมสุข จังหวัดขอนแก่น
4. บ้านเตื่อมฝัน จังหวัดเชียงใหม่
5. โครงการประเมินการก่อสร้างและออกแบบการอยู่อาศัยอย่างมีส่วนร่วม
6. โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนไร้บ้าน และ
7. โครงการสำรวจข้อมูลเพื่อจัดทำระบบข้อมูลการวิจัยและจัดการความรู้สำหรับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

การดำเนินงานก่อสร้างศูนย์ฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนไร้บ้าน ได้ให้ความสำคัญต่อการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตในรูปแบบการพัฒนาที่ดำเนินการโดยคนไร้บ้าน หรือคนไร้บ้านดำเนินการร่วมกับภาคีพัฒนา ซึ่งหน่วยงานภาครัฐจะมีบทบาทการสนับสนุนในด้านต่างๆ เช่น มาตรการ หน่วยงานที่รับผิดชอบงบประมาณ เป็นต้น เพื่อให้กลุ่มคนไร้บ้านและภาคประชาสังคมดำเนินงานพัฒนาได้มากขึ้น ทั้งนี้ สอดคล้องกับการกระจายและเพิ่มพื้นที่การมีส่วนร่วมของชุมชน ท้องถิ่น และภาคีพัฒนา และการพัฒนาสร้างรูปธรรมการพัฒนาแก้ไขปัญหาคนไร้บ้านในมิติต่างๆ เช่น ที่อยู่อาศัย พัฒนาอาชีพ สังคม สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

บ้านเต็มฝัน จังหวัดเชียงใหม่

พอช. ได้ดำเนินการสนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดซื้อที่ดินบริเวณตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ขนาด 330 ตารางวา จำนวน 19 ล้านบาท และงบประมาณเพื่อปลูกสร้างอาคาร จำนวน 7.4 ล้านบาท ปัจจุบันดำเนินการแล้วเสร็จ โดยมีแนวทางการจัดการและพัฒนาศักยภาพคนไร้บ้านจังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้ (1) พัฒนาพื้นที่สำหรับเป็นที่อยู่อาศัยของคนไร้บ้านทั้งระยะสั้นและระยะยาว (2) จัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพคนไร้บ้านต่อเนื่อง (3) พัฒนาพื้นที่

ทางเศรษฐกิจของคนไร้บ้าน โดยเปิดให้หน่วยงานภายนอกเช่าห้องประชุม และ (4) พัฒนาพื้นที่สำหรับบุคคลภายนอกที่จะเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกับคนไร้บ้าน ได้แก่ การทำแปลงเกษตรพื้นดิน หรือการทำแปลงเกษตรดาดฟ้า ปลูกพืชระยะสั้น-พืชหมุนเวียน ตลาดนัดคนไร้บ้าน

บ้านโอบสุข จังหวัดขอนแก่น

พอช. ได้ดำเนินการสนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดซื้อที่ดินขนาด 3 ไร่ ราคา 16.5 ล้านบาท และงบประมาณเพื่อปลูกสร้างอาคาร จำนวน 6.4 ล้านบาท ปัจจุบันดำเนินการแล้วเสร็จ โดยมีแนวทางการจัดการและพัฒนาศักยภาพคนไร้บ้านจังหวัดขอนแก่น ดังนี้ (1) ส่งเสริมการออม เพื่อเป็นค่าน้ำ/ค่าไฟ บำรุงอาคารที่พักอาศัย และเป็นสวัสดิการให้กับคนไร้บ้าน (2) วางแผนพัฒนาอาชีพระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว (3) จัดระบบการทำงานแนวราบ โดยมีผู้ประสานงานกลาง

ภาคีภายนอก และชุมชนรอบข้างร่วมเป็นที่ปรึกษาตัดสินใจ (4) เชื่อมโยงหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในหนุนเสริมการขับเคลื่อนศูนย์พักพิงและพัฒนาศักยภาพ

ศูนย์ฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนไร้บ้าน จังหวัดปทุมธานี

พอช. ได้ดำเนินการสนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดซื้อที่ดินบริเวณเทศบาลเมืองบางพูน อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ขนาด 2 ไร่ 2 งาน 42 ตารางวา จำนวน 19.5 ล้านบาท โดยมีที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้าง จำนวน 1 หลัง ปัจจุบันอยู่ระหว่างปรับปรุงแบบก่อสร้างให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ สิ่งปลูกสร้างเดิม และงบประมาณโครงการ ทั้งนี้การออกแบบศูนย์ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันการศึกษาในการจัดกระบวนการออกแบบร่วมกับคนไร้บ้าน โดยคาดว่าจะเปิด

ศูนย์คนไร้บ้านในช่วงเดือนมกราคม 2563

โครงการสำรวจข้อมูลเพื่อจัดทำระบบข้อมูลการวิจัยและการจัดการความรู้สำหรับแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนไร้บ้านอย่างยั่งยืน พอช. ได้ดำเนินการสนับสนุนงบประมาณ จำนวน 3 ล้านบาท โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจสถานการณ์ประชากรคนไร้บ้าน และเปรียบเทียบสถานการณ์ความรุนแรง เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในระดับพื้นที่ และระดับนโยบาย ในวันที่ 1 เมษายน 2562 ที่ผ่านมา พล.อ.อนันตพร กาญจนรัตน์ รมว.พม. ได้เป็นประธานสักขีพยานในพิธีลงนามบันทึกความร่วมมือ 9 องค์กร และเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2562 นายไมตรี อินทุสุต ประธานกรรมการสถาบันฯ ร่วมกับ 9 องค์กร ปล่อยชวชนคารวนสำรวจคนไร้บ้านทั่วประเทศ โดยรวบรวมผลการสำรวจได้ ดังนี้

○ ภาคอีสาน	20 จังหวัด	รวมทั้งสิ้น 510 คน
○ ภาคตะวันตก	5 จังหวัด	รวมทั้งสิ้น 108 คน
○ ภาคตะวันออก	7 จังหวัด	รวมทั้งสิ้น 170 คน
○ ภาคเหนือ	9 จังหวัด	รวมทั้งสิ้น 173 คน
○ ภาคกลาง	18 จังหวัด	รวมทั้งสิ้น 278 คน
○ ภาคใต้	14 จังหวัด	รวมทั้งสิ้น 279 คน
○ กรุงเทพฯและปริมณฑล	4 จังหวัด	รวมทั้งสิ้น 1,181 คน
รวมคนไร้บ้านทั่วประเทศ	77 จังหวัด	รวมทั้งสิ้น 2,669 คน

เรื่องที่ 9

สร้างความมั่นคงที่ดินที่อยู่อาศัยจากกองทุนรักษาดินรักษากัน

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) ดำเนินการสนับสนุนและขับเคลื่อนโครงการบ้านมั่นคง เพื่อแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในเมืองทั่วประเทศ นอกจากนั้นทางสถาบันฯ ยังได้ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มออมทรัพย์และส่งเสริมการออมในทุกๆชุมชน ซึ่ง “กองทุนรักษาดินรักษากัน” เป็นอีกหนึ่งสวัสดิการที่สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงทั่วประเทศ รวมกันออมและสร้างกองทุนในระดับชุมชนสู่ระดับเมือง และระดับชาติ เพื่อเป็นสวัสดิการคุ้มครองเมื่อเกิดปัญหาการสูญเสียที่อยู่อาศัย รวมถึงการดูแลผู้นำที่ประสบปัญหาอันเนื่องมาจากการทำงานเสียสละช่วยเหลือชุมชน ปัจจุบันโครงการสวัสดิการเพื่อความมั่นคงของชุมชนในเรื่องที่อยู่อาศัย หรือ “กองทุนรักษาดินรักษากัน” ได้ดำเนินการจัดสวัสดิการแก่สมาชิกเข้าปีที่ 9 คณะกรรมการสวัสดิการเพื่อความมั่นคงของชุมชนในเรื่องที่อยู่อาศัย ได้ขับเคลื่อนงาน รวมไปถึงกลไกการดำเนินงานและปรับปรุงระเบียบกองทุนไปพร้อมกัน โดยสถานการณ์การดำเนินโครงการที่ผ่านมา มีสมาชิกกองทุน 252 กองทุน 38,437 ครัวเรือน รวมเงินสมทบกว่า 9,792,343 บาท และเกิดการรับรองสถานภาพองค์กรชุมชน จำนวน 31 กองทุน โดยมีระบบการทำงานที่เน้นชุมชนเป็นแกนหลักส่งเสริมเกิดการออมเงินร่วมกัน เกิดการเปลี่ยนแปลงเรียนรู้การทำงานระหว่างกันของชุมชนโดยที่ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ บริหาร และออกกฎระเบียบด้วยตนเอง ตลอดจนร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนาโครงการและจัดทำแผนการขับเคลื่อนพัฒนากองทุนในระดับภาค

สถานการณ์กองทุนรักษาดินรักษากันสมทบจากชุมชน

ภาคเหนือ	20 กองทุน	3,844 ครัวเรือน
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	30 กองทุน	6,315 ครัวเรือน
ภาคกลางและตะวันตก	79 กองทุน	8,073 ครัวเรือน
ภาคกรุงเทพฯปริมณฑลและตะวันออก	78 กองทุน	12,753 ครัวเรือน
ภาคใต้	33 กองทุน	5,751 ครัวเรือน
เครือข่ายสลัมสี่ภาค	11 กองทุน	905 ครัวเรือน
เครือข่ายชุมชนริมคลอง	1 กองทุน	796 ครัวเรือน

รวมทั้งสิ้น	252 กองทุน	38,437 ครัวเรือน
-------------	------------	------------------

หลักเกณฑ์การจ่ายเงินของสมาชิก
สมาชิกส่งเงินจ่าย 20 บาทต่อเดือน (240 บาทต่อปี)

ปัจจุบันคณะกรรมการสวัสดิการเพื่อความมั่นคงของชุมชนในเรื่องที่อยู่อาศัย (คณะทำงานกองทุนรักษาดินรักษากัน) ได้จัดให้มีกระบวนการรับรองสถานะกองทุนเมือง ผ่านการรับรองสภาพองค์กรชุมชน ดังนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมให้การดำเนินงานกองทุนรักษาดินรักษากัน ขับเคลื่อนไปตามเจตนารมณ์ของสถาบันฯ และโครงการบ้านมั่นคง ที่พยายามจะสร้างระบบการคุ้มครองทางสังคมและสนับสนุนการพัฒนาหลักประกันความมั่นคงของการบริหารจัดการสินเชื่อชุมชน และบรรเทาความเดือดร้อนต่างๆ อันเป็นเหตุให้สูญเสียที่ดินและที่อยู่อาศัยนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการสนับสนุนการดำเนินงานกองทุนรักษาดินรักษากันเพื่อความมั่นคงของชุมชนในเรื่องที่อยู่อาศัยให้ขับเคลื่อนงานพัฒนาต่อไป

สร้างความมั่นคงที่ดินที่อยู่อาศัยจากกลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ กองทุน

สถาบันฯ มีเป้าหมายในการสนับสนุนให้สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเกิดการรวมกลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ และมีกองทุนเป็นของชุมชน เพื่อให้เกิดทุนหมุนเวียนสำหรับการพัฒนาที่ดินและที่อยู่อาศัย และที่มากกว่านั้นคือเกิดการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ และบรรเทาเหตุจำเป็นเร่งด่วนของชุมชน เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับรากหญ้า และเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมในฐานะประชาชนทั่วประเทศ มีระบบในการบริหารจัดการกันเอง ตามเงื่อนไข ข้อตกลงที่ชุมชนกำหนดร่วมกัน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น และสามารถช่วยเหลือตนเองได้ในระดับหนึ่ง ส่งผลให้สมาชิกชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ก้าวพ้นจากชุมชนแออัดกระทั่งสามารถยกระดับสู่กองทุนเพื่อการพัฒนาโดยชุมชน ได้รับการยอมรับจากสังคม เกิด “การสร้างทุนชุมชน” หรือ “เงินทุน” มุ่งให้ความช่วยเหลือ 3 ด้าน หลักๆ คือ (1) อาชีพ (2) สวัสดิการที่ให้ความช่วยเหลือทั้งเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาส และ (3) การปลดหนี้ระบบและการออม การให้ความช่วยเหลือทั้งสามด้าน หวังผลให้เครือข่ายภาคประชาชนเมื่อมีการดำเนินการตั้งกองทุนฯ ขึ้นมาแล้ว กองทุนฯจะเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงการพัฒนาเชิงบูรณาการ สร้างโอกาสให้ชุมชนเข้าถึงแหล่งทุนได้โดยง่าย สามารถแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยได้อย่างยั่งยืน มีสวัสดิการอย่างทั่วถึง และสิ่งสำคัญที่สุด คือ ชุมชนจะเป็นชุมชนเป็นสังคมที่น่าอยู่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สมัคสมานสามัคคี สำหรับการบริหารจัดการกองทุนฯ นั้น เพื่อความโปร่งใสและยึดการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ทางคณะกรรมการเมืองและเครือข่ายได้ร่วมกันกำหนดคุณสมบัติของคณะกรรมการบริหารกองทุนฯ บทบาทอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการฯ คือ ดูแล เก็บรักษา เบิกจ่ายตามระเบียบหรือกรรมการเมืองอนุมัติ เสนอแนวทาง/หลักเกณฑ์ ระเบียบในการบริหารจัดการกองทุน ทำนิติกรรม สัญญาการกู้เงิน รายงานสถานะกองทุนต่อกรรมการเมืองทุกเดือน ประสานภาคีหรือองค์กรอื่นๆ เพื่อให้กองทุนเติบโตอย่างยั่งยืน ประสานภาคีการดูแลความเสี่ยงให้สมาชิกภายในชุมชน เป็นต้น

เรื่องที่ 10

พื้นที่สีเขียว พื้นที่ความมั่นคงทางอาหารสำหรับทุกคนในเมือง

พื้นที่โครงการบ้านมั่นคงไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ในเมืองหรือชนบท ได้นำ**โครงการพื้นที่สีเขียวทางด้านสุขภาพและอาหารที่ปลอดภัย**มาเป็นเครื่องมือในการต่อยอด เพื่อดูแลระบบสุขภาพของคนในชุมชน ลดการบริโภคอาหารที่ไม่ปลอดภัย และลดค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารที่เพิ่มสูงขึ้น สถาบันจึงหนุนเสริมให้ชุมชนเกิดการตื่นตัว ตระหนักรู้ รวมกลุ่มเพื่อสร้างฐานการผลิตทางอาหารที่มีความปลอดภัยด้านอาหารและสุขภาพ โดยสนับสนุนการใช้พื้นที่กลาง พื้นที่ริมรั้วบ้านให้เป็นพื้นที่สีเขียว พร้อมทั้งเผยแพร่นโยบายที่สำคัญ คือ การให้พื้นที่สีเขียวกลายเป็นพื้นที่ร่วมสำหรับทุกคน ที่ทุกคนสามารถร่วมกันปลูก ร่วมกันดูแล ไม่ว่าจะอยู่ช่วงวัยใด เพศใด แต่ทุกคนก็สามารถมาแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ปฏิสัมพันธ์กันในบริเวณดังกล่าวได้ จนเกิดการเชื่อมโยงกลุ่ม องค์กร หน่วยงาน ภาคีความร่วมมือในเมือง

ในปี 2562 สถาบันฯ ได้สนับสนุนงบประมาณเพื่อสร้างพื้นที่สีเขียวแล้ว จำนวน 27 เมือง และกำลังจะมีการสนับสนุนระยะที่สองอีก จำนวน 43 เมือง รวมทั้งสิ้น 70 เมือง จำนวนงบประมาณสนับสนุน 40,000 บาทต่อเมือง โดยรูปธรรมที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน คือ พืชผักสีเขียวที่เริ่มเติบโตรอบรั้วบ้าน รอบรั้วชุมชน ลูกเล็กเด็กน้อย หรือคนวัยต่างๆมาช่วยกันรดน้ำ ผลัดเปลี่ยนมาดูแลร่วมกัน พืชผลที่ได้ก็แบ่งกันไปทำกินหรือไม่ก็เอามาทำอาหารรับประทานร่วมกัน **พื้นที่ชุมชนให้กลับมามีชีวิตชีวา** และพื้นที่บางแห่ง บางชุมชนกลายเป็นพื้นที่เรียนรู้เรื่องของการจัดการที่อยู่อาศัยและพื้นที่สีเขียวในชุมชนอีกด้วย

มีเรื่องเล่าจากหลายๆชุมชน เล่าต่อกันว่า...**เมืองน้ำริน** สมาชิกของโครงการบ้านมั่นคงกว่า 329 ครอบครัว ที่รวมตัวกันสร้างบ้านแล้วเสร็จ ... แต่มากกว่าการสร้างบ้านคือ ความเป็นอยู่ที่พี่น้องยังคงต้องอยู่ร่วมกันต่อไป สมาชิกต่างก็ต้องทำมาหากิน ความสมัครสมานสามัคคีแทบไม่หลงเหลือ เพราะพวกเขาก็ต่างสร้างบ้านเสร็จกันไปหมดแล้ว พื้นที่สีเขียวกลายเป็นโอกาสที่ดีที่สถาบันได้สนับสนุนให้พี่น้องในชุมชนกลับเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบพื้นที่สีเขียวในชุมชน เปิดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยน พบปะ อีกครั้ง ซึ่งนโยบายความสำคัญอีกอย่างก็คือ เมื่อเรามีพื้นที่สีเขียวแล้ว เราต้องร่วมกันดูแลพื้นที่ตรงนี้ ให้เติบโตคู่กับชุมชนตลอดไป วันนี้พืชผักที่ชาวน้ำรินร่วมกันทำคือการทำโรงเห็ดนางฟ้า โดยผลผลิตที่ได้จะนำมาแปรรูปเป็นแหนมเห็ด และแบ่งปันแจกจ่ายผลผลิตให้กับพี่น้องในชุมชน

ณ บ้านควนล้ง “ปลูกผักสวนครัว ได้บ้าน ได้เพื่อน” จากเดิมที่ต่างคนต่างอยู่เพื่อทำมาหากินในครอบครัวของตนเองวันนี้การจัดการพื้นที่สีเขียวในชุมชน กลายเป็นเรื่องร่วมที่ทุกคนได้มาแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน โดยพืชผักที่นิยมปลูกที่บ้านควนล้ง ได้แก่ คื่นช่าย ผักบุ้ง มะเขือเทศ โหระพา โดยเริ่มเพาะกล้าในกระถางที่ไม่ใช้แล้วในครัวเรือน แห้ววิธีการปลูก การดูแลของแต่ละบ้าน แบ่งปันเมล็ดพันธุ์พืช แก่กัน และที่สำคัญคือ เรื่องพืชผักสีเขียว กลายเป็นเรื่องที่ทำให้ทุกคนรู้สึกคลายเครียด และตื่นต้นกับเช้าวันใหม่ที่จะได้เห็นการเติบโตพืชผักของตนเอง.

เรื่องที่ 11

การจัดการขยะโดยชุมชน เทศบาลเมืองสุรินทร์

“จาก ผู้เก็บขยะเป็นผู้ซื้อขยะ จาก ผู้ทิ้งขยะเป็นผู้สร้างมูลค่าเพิ่มให้ขยะ”

เทศบาลเมืองสุรินทร์เป็นเมืองขนาดใหญ่ ประกอบด้วย 32 ชุมชน ตั้งอยู่บริเวณแนวกำแพงเมืองและคูเมืองของจังหวัดสุรินทร์ มีพื้นที่ทั้งหมด 11.39 ตารางกิโลเมตร จำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎร เมื่อปี 2559 มีประชากรทั้งสิ้น 39,412 คน 7,704 ครัวเรือน 16,372 หลังคาเรือน ซึ่งสภาพการอยู่อาศัยเดิมชาวบ้านหรือแม้กระทั่งหน่วยงานภาครัฐเองต้องบุกรุกอยู่อาศัยในที่ดินบริเวณกำแพงเมืองและคูเมือง เนื่องจากการขยายแนวเขตระบบสาธารณูปโภค โครงสร้างพื้นฐานด้านต่างๆของเมืองอยู่ในบริเวณดังกล่าว รวมทั้งการเข้าถึงที่ดินของเมืองสุรินทร์ที่มีโฉนดค่อนข้างเป็นไปได้ยาก เพราะที่ดินไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 เป็นที่ดินไม่มีโฉนด ชุมชนไม่สามารถซื้อหรือเช่าอยู่อาศัยได้ จึงเกิดเป็นภาพของชุมชนแออัดในเมืองและเกิดปัญหาอาชญากรรมตามมา จากการสำรวจข้อมูลเมื่อปี 2539 พบว่ามีชุมชนแออัดกว่า 25 ชุมชนที่อาศัยอยู่ในตัวเมือง โดยเป็นกลุ่มผู้บุกรุกอยู่อาศัยและเป็นผู้มีรายได้น้อย ก่อนที่สถาบันฯจะเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนโครงการบ้านมั่นคงพร้อมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้น ในปี 2539 ได้มีการจัดทำบันทึกความร่วมมือกับสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองและมูลนิธิพัฒนาอีสาน เพื่อจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในการช่วยเหลือเงินดอกเบี้ยต่ำให้ชุมชนได้ไปชดใช้หนี้รายวัน จำนวน 25 ชุมชน แต่สามารถจัดตั้งได้เพียง 10 ชุมชน ต่อมาจึงเกิดเครือข่ายชุมชนเมืองสุรินทร์ที่ลุกขึ้นมาช่วยงานพัฒนาด้านอื่นๆควบคู่ไปด้วย เช่น การดูแลผู้สูงอายุ การพัฒนาอาชีพ มอบทุนการศึกษาให้เด็กและเยาวชน และเชื่อมโยงเงินทุนจากประเทศเดนมาร์ก เพื่อนำมาสร้างถนนในชุมชนพัฒนาคูคลอง การจัดการขยะ สวนหย่อม ศูนย์เด็กเล็ก ฯลฯ และในปี 2542 จึงมีกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม SIF ที่เริ่มมาสนับสนุนการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด ขณะเดียวกันที่ พอช. หรือ พชม.ในสมัยนั้นได้เข้ามาช่วยเหลือเงินมียาชาวา เพื่อให้กู้ยืมเงินดอกเบี้ยต่ำ จึงเกิดเป็นพลวัตการเคลื่อนตัวและก่อรูปขบวนเครือข่ายคนทำงานเมืองสุรินทร์ขึ้นมา ก่อนจะขยับมาสู่การทำโครงการบ้านมั่นคงในปี 2546 ซึ่งได้ใช้พื้นฐานการออมทรัพย์และประเด็นงานพัฒนาอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัยเป็นหลักในการยกระดับการรวมคนเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย โดยเริ่มกระบวนการสำรวจความเดือดร้อนและพัฒนาโครงการบ้านมั่นคงแห่งแรกที่ชุมชนหนองบัวเพื่อนำร่องโครงการ ในปี 2547 ปัจจุบันมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และสหกรณ์ในพื้นที่เทศบาลเมืองสุรินทร์ จำนวน 10 กลุ่มออมทรัพย์ 1 สหกรณ์ ตามแต่ละโซนพื้นที่โครงการ อนุมัติสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยและระบบสาธารณูปโภคของชุมชน จำนวน 11 โครงการ 1,310 ครัวเรือน

ชื่อโครงการ	ประเภทที่ดิน	กรรมสิทธิ์	ครัวเรือน	อนุมัติงบประมาณ
1. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนหนองบัว 1	ที่ดินสาธารณะฯ	อนุญาตให้อยู่	140	3,675,000
2. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนศรีบัวราย	ที่ดินราชพัสดุ/กรมศิลป์	เช่าระยะยาว	157	7,250,223
3. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนประทุมเมฆ/ศรี จุมพล/ศรีโพธิ์มนันต์	ที่ดินราชพัสดุ/กรมศิลป์	เช่าระยะยาว	160	7,400,000

ชื่อโครงการ	ประเภทที่ดิน	กรรมสิทธิ์	ครัวเรือน	อนุบังคับสนับสนุน
4. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนบ้านถนน	ที่ดินราชพัสดุ/กรมศิลป์	เช่าระยะยาว	87	4,023,750
5. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนโดนไซ	ที่ดินราชพัสดุ/กรมศิลป์	เช่าระยะยาว	87	4,023,750
6. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเทศบาลนคร	ที่ดินราชพัสดุ/กรมศิลป์	เช่าระยะยาว	259	11,910,509
7. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนพรหมเทพ	ที่ดินราชพัสดุ/กรมศิลป์	เช่าระยะยาว	88	4,070,000
8. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนหมอกวน	ที่ดินราชพัสดุ/กรมศิลป์	เช่าระยะยาว	43	1,779,750
9. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนหนองบัว 2	ที่ดินสาธารณะฯ	อนุญาตให้อยู่	60	1,575,000
10. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนบ้านใหม่	ซื้อที่ดินเอกชน	ชุมชน	60	3,495,000
11. สหกรณ์บริการบ้านมั่นคงสุรินทร์ จำกัด	ซื้อที่ดินเอกชน	สหกรณ์	169	13,097,500
รวม			1,310	62,300,482

การจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชนเมืองสุรินทร์ ส่วนใหญ่จะเน้นไปในเรื่องของการจัดการขยะ เนื่องจากชุมชนต้องอยู่อาศัยกันอย่างหนาแน่น โดยได้เริ่มกิจกรรมจากคัดแยกขยะในระดับครัวเรือน แล้วจึงขยายมาทำโรงทานปลอดขยะในระดับชุมชน และใช้วัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ เพราะเวลาที่ปัญหาเกิดพาชนะหลายๆประเภทก็ให้เด็กได้มาเรียนรู้การคัดแยกขยะภายในวัด แล้วชักชวนกันทำบุญทอดผ้าป่าขยะที่เชื่อมโยงทั้งศาสนาและชุมชนให้ได้ตระหนักถึง นำขยะมาทำเป็นผ้าป่าไปถวายในแต่ละวัด

โดยเทศบาลเมืองสุรินทร์กำลังดำเนินการปรับปรุงระบบเก็บขยะให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ตั้งเป้าหมายการลดขยะจากวันละ 43 ตัน ลดลงร้อยละ 50 เพื่อให้เมืองสะอาด ลดขยะสู่ยุเปลา และลดค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บและกำจัด ซึ่งมีการรณรงค์ให้แยกขยะจากต้นทางตั้งแต่ระดับครัวเรือน และจะมีการจัดเก็บเป็นเวลา ได้แก่ วันจันทร์ พุธ และศุกร์ เก็บขยะเปียก เศษอาหาร วันอังคาร พุธ สดุดี เสาร์ เก็บขยะทั่วไป วันอาทิตย์ เก็บขยะพิษ ในเวลา 20.00 น. ถึง 24.00 น. ของทุกวัน โดยเริ่มจัดเก็บด้วยระบบนี้ตั้งแต่วันที่ 4 มีนาคม 2562 ขยะเปียกเทศบาลจะนำไปทำปุ๋ย ขยะทั่วไป จะนำไปบดอัด แล้วนำไปทิ้งที่อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานีที่ได้เตรียมพื้นที่รองรับไว้ เพราะจังหวัดสุรินทร์ไม่มีพื้นที่เพียงพอสำหรับบ่อขยะ นอกจากนี้ยังมีการรณรงค์ ทำบันทึกความร่วมมือ กับโรงเรียนในการช่วยลดปริมาณและแยกขยะ ทั้งนี้เทศบาลได้เปิดรับพี่น้องที่ประกอบอาชีพเก็บขยะเข้าทำงานเป็นเจ้าหน้าที่เก็บขยะของเทศบาลอีกด้วย รวมทั้งสนับสนุนการท้าววิจัย หาแนวทางร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เพื่อเปลี่ยนผู้เก็บขยะเป็นผู้ซื้อขยะ และผู้ทิ้งขยะเป็นผู้สร้างมูลค่าเพิ่มให้ขยะ

เรื่องที่ 12

การพัฒนาที่ดินที่อยู่อาศัยในมิติดชนบท “โครงการบ้านมั่นคงชนบท”

- 1 -

ดินโคลนถล่ม ที่ บ้านห้วยขาบ จังหวัดน่าน

จากเหตุการณ์ดินโคลนถล่มที่บ้านห้วยขาบ อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2561 โดยมีบ้านถูกดินถล่มจำนวน 6 หลังคาเรือน และมีแนวโน้มจะถล่มเพิ่มขึ้นอีกจำนวน 55 หลังคาเรือน รวมผู้เดือดร้อนทั้งสิ้นจำนวน 61 หลังคาเรือน และมีผู้เสียชีวิตจำนวน 8 ราย จากเหตุการณ์ดังกล่าว จังหวัดน่านได้อพยพผู้เดือดร้อนไปพักอาศัยที่วัดสะว้าเหนือและโบสถ์คริสต์ชั่วคราว เพราะไม่สามารถอาศัยในพื้นที่เดิมได้ เนื่องจากไม่ปลอดภัย ประกอบกับมีความเห็นของหลายฝ่ายจะต้องย้ายหมู่บ้านจากที่ดินเดิมไปอยู่ที่ใหม่ในที่ดินที่ปลอดภัยกว่าในที่ดินปัจจุบัน ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวได้รับความสนใจจากสาธารณะและผู้เกี่ยวข้อง กล่าวคือวันที่ 6 สิงหาคม 2561 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จแทนพระองค์ไปยังศูนย์พักพิงผู้ประสบภัยโรงเรียนบ้านสว้า ตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือเหนือ ทรงเยี่ยม และพระราชทานความช่วยเหลือแก่ราษฎรที่ได้รับความเดือดร้อนจากเหตุการณ์ดินโคลนถล่ม

เพื่อรอกการก่อสร้างหมู่บ้านใหม่ ขบวนการองค์กรชุมชน

จังหวัดน่าน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อบต.บ่อเกลือเหนือ วิทยาลัยการอาชีพปัว วิทยาลัยการอาชีพเวียงสา วิทยาลัยเทคนิคน่าน สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 13 ตชด.32 นพค.31 มทบ.33 กรมทหารพรานที่ 32 และภาคเอกชน ได้ก่อสร้างที่พักพิงชั่วคราวขึ้นบริเวณสนามกีฬาตำบลดงพญาขึ้น เพื่อรองรับชุมชนให้สามารถอยู่อาศัยได้อย่างมีความสุขและมีความปลอดภัยในทรัพย์สิน โดยสถาบันได้อนุมัติงบประมาณโครงการไฟไหม้ไร่ ที่รัฐบาลสนับสนุนผ่านสถาบัน เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนในระหว่างรอกการสร้างบ้านตามโครงการบ้านมั่นคง จำนวนครัวเรือนละ 18,000 บาท สำหรับหมู่บ้านแห่งใหม่ ในการก่อสร้างโครงการบ้านมั่นคงชุมชนได้เลือกพื้นที่บริเวณที่ดินป่าสงวนแห่งชาติดอยภูคา-ป่าผาแดง หมู่ 2 บ้านสะว้า ตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน เนื้อที่จำนวน 43 ไร่ เป็นที่ก่อสร้างบ้านใหม่ สำหรับผู้เดือดร้อน 60 ครัวเรือน และประชาชนคนจนใน

พื้นที่อีกจำนวน 15 ครัวเรือน รวม 75 ครัวเรือน โดยเมื่อคราวการประชุมอนุกรรมการจัดหาที่ดิน ใน คพช. ครั้งที่ 4/2561 เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน 2561 เห็นชอบให้นำพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติดอยภูคา-ป่าผาแดง ไปดำเนินการจัดเป็นที่อยู่อาศัยรองรับผู้ประสบภัยดินถล่มบ้านห้วยขาบด้วย เพื่อเร่งรัดการดำเนินการบรรเทาความเดือดร้อนในที่อยู่อาศัยให้กับประชาชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และสถาบัน ได้กำหนดให้การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยบ้านห้วยขาบอยู่ในแผนงานโครงการ **“ร่วมใจ สร้างไทย สร้างที่อยู่อาศัย ทำความดีถวายพระเจ้าอยู่หัว”** ที่เสนอขอความเห็นชอบจาก รองนายกรัฐมนตรี (พลเอกฉัตรชัย สาริกัลยะ) และได้ประสานขอรับการสนับสนุนการสร้างที่อยู่อาศัยจากภาคเอกชน

การสร้างที่อยู่อาศัยถาวรให้ชุมชน กรมป่าไม้อนุญาตให้ใช้พื้นที่ก่อสร้างบ้านพักและที่ดินทำกิน โดย คณะกรรมการจัดการที่ดินจังหวัดประชุมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการลงพื้นที่เพื่อสำรวจและรังวัดแนวเขตที่ดินเพื่อขอใช้ประโยชน์จากกรมป่าไม้ พื้นที่บริเวณหลุมนาบ้านสว้าเหนือ ตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ ห่างจากหมู่บ้านเดิมประมาณ 3 กิโลเมตร พื้นที่

240 ไร่ โดยจะจัดสรรเป็นที่ดินสร้างบ้านจำนวน 60 ครอบครัวยุติ ได้ครอบครัวยุติละ 2 งานและที่ดินทำกิน 2 ไร่ ส่วนสถาบันสนับสนุนงบประมาณการก่อสร้างบ้านพักและสาธารณูปโภคตามโครงการบ้านมั่นคงชนบท 60 ครัวเรือน งบประมาณ 4,320,000 (โดยไม่รวมงบช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชน) ปัจจุบันก่อสร้างบ้านเฟสแรกดำเนินการสร้างเสร็จแล้ว 31 หลัง และมีการเริ่มก่อสร้างศาลาเอนกประสงค์ ห้องน้ำ 3 ห้อง ส่วนการก่อสร้างบ้านเฟสที่ 2 อีก 29 หลัง

- 2 -

พายุโซนร้อน “ปาบึก” ที่ ภาคใต้

จากเหตุการณ์พายุโซนร้อนปาบึกพัดถล่มพื้นที่ภาคใต้ เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2562 ที่ผ่านมา บริเวณอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ชุมชนบ้านมั่นคงปละชุมชนบริเวณโดยรอบได้รับความเสียหายอย่างรุนแรงบ้านพักทั้งหลายทั้งคาเรือนและมีน้ำท่วมขังเป็นระยะเวลานาน ฝนตกติดต่อกันเป็นระยะเวลาหลายวัน สถาบันภาคีเครือข่าย ท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ร่วมกันให้ความช่วยเหลือและฟื้นฟูหมู่บ้านเพื่อให้พี่น้องที่ประสบภัยได้กลับมามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นดังเดิมด้วยความรวดเร็ว และสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จนกระทั่งสามารถพัฒนาต่อยอดอื่นๆ ต่อไปได้ในอนาคต

ก่อนเกิดเหตุการณ์พายุโซนร้อนปาบึกชาวบ้านได้มีการเตรียมตัวเพื่อรับมือ เนื่องจากได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อและหน่วยงานต่างๆ ใช้ฐานข้อมูลสมาชิกโครงการบ้านมั่นคงมาตั้งต้นการสำรวจข้อมูลความเดือดร้อน/ความเสียหาย และนำประสบการณ์รู้เครื่องมือ ระบบการประสานงาน จากที่เคยทำโครงการบ้านมั่นคง มาหนุนเสริมการให้ความช่วยเหลือให้เป็นไปได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ระดมความร่วมมือจากหน่วยงานภาคีภาคส่วนต่างๆ โดยมีเครือข่ายสภาองค์กรชุมชน เครือข่ายชุมชนบ้านมั่นคง ท้องถิ่น เป็นศูนย์กลางหลักในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ลดความซ้ำซ้อนในการทำหน้าที่ โดยเปิดเผยข้อมูลและงบประมาณอย่างตรงไปตรงมาสามารถตรวจสอบได้ นอกจากนี้ การทำงานยังสามารถนำไปขยายผลในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป ด้วยแนวคิด “งาน เร็ว ถูก และดี” ถือได้ว่าประสบการณ์จากโครงการบ้านมั่นคงสามารถเชื่อมโยงการบริหารจัดการในด้านการก่อสร้างที่มีคุณภาพและราคาถูก สร้างความสัมพันธ์ด้วยการเอาแรงงานร่วมกัน จากภัยพิบัติที่เกิดขึ้น มีการช่วยเหลือฟื้นฟูกัน แต่ในส่วนของการป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายในอนาคต ทางสถาบันจำเป็นต้องศึกษาค้นหาวิธีการ รูปแบบการก่อสร้าง เลือกรูปแบบ และการวางผังชุมชนที่จะเสี่ยงน้อยลง

พาชุมชนร้อน “คากิและโพคูล” ที่ เมืองกาฬสินธุ์

เมืองกาฬสินธุ์ หรือเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ประกอบด้วย 36 ชุมชน ประชากร 34,625 คน 13,334 ครัวเรือน มีเขื่อนลำปาว เขื่อนดินขนาดใหญ่ที่เริ่มก่อสร้างตั้งแต่ 2506 สร้างแล้วเสร็จปี 2511 พาดผ่านเพื่อ บรรเทาอุทกภัยและสำหรับประกอบอาชีพเพาะปลูกทำการเกษตร แต่ในขณะเดียวกันนั้น ส่งผลให้มีผู้ เตือนร้อนด้านที่ดินที่อยู่อาศัยจำนวนไม่น้อยเข้าไปบุกรุกอยู่อาศัยในพื้นที่บริเวณเขื่อนลำปาว เนื่องจากเป็นที่ สาธารณะ ประกอบกับไม่มีที่ดินที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง เพราะมีฐานะยากจน ต้องเช่าที่ดินปลูกสร้างบ้านมา เป็นระยะเวลานานตั้งแต่บรรพบุรุษ จนกระทั่งปี 2548 เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ประกาศนโยบายขุดลอกเขื่อนลำ ปาว เพื่อบำบัดน้ำเสีย ซึ่งกระบวนการขั้นตอนการขุดลอกจะกระทบต่อผู้บุกรุกอยู่อาศัยในบริเวณดังกล่าว แน่นอน จึงมีการสำรวจข้อมูลจำนวนผู้บุกรุกบริเวณเขื่อนลำปาว และลำนํ้าบริเวณพื้นที่ในเมืองทั้งหมด เพื่อ จัดการที่ดินที่อยู่อาศัยให้เป็นระบบระเบียบมากขึ้น จึงได้นำโครงการบ้านมั่นคงมาเป็นเครื่องมือในการ สนับสนุนการทำงานและงบประมาณให้กับชุมชน สร้างความมั่นคงในสิทธิการครอบครองที่ดินที่อยู่อาศัย พัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ คุณภาพชีวิตที่ดี และชุมชนเกิดการบริหารจัดการร่วมกัน สร้าง ชุมชนที่มั่นคงตามนโยบายของรัฐบาลโดยชุมชนเป็น “เจ้าของโครงการ” ปัจจุบันมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ และสหกรณ์ในพื้นที่เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ จำนวน 1 กลุ่มออมทรัพย์ 3 สหกรณ์ ตามแต่ละโซนพื้นที่โครงการ อนุมัติสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยและระบบสาธารณูปโภคของชุมชน จำนวน 4 โครงการ 423 ครัวเรือน ดังนี้

ชื่อโครงการ	ประเภทที่ดิน	กรรมสิทธิ์	ครัวเรือน	อนุมัติงบประมาณสนับสนุน
1. สหกรณ์เคหสถานร่วมใจคุ้มภัย จำกัด	ซื้อที่ดินเอกชน	สหกรณ์	117	7,825,000
2. กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนจารุพัฒนา	ปรับปรุงที่ดินเดิม	รายบุคคล	23	1,177,400
3. สหกรณ์เคหสถานเมืองใหม่กาฬสินธุ์ จำกัด	ซื้อที่ดินเอกชน	สหกรณ์	140	8,108,800
4. สหกรณ์เคหสถานหนองไผ่ร่วมใจ จำกัด	ที่ดินราชพัสดุ	เช่าระยะยาว	143	8,043,750
รวม			423	25,154,950

เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ได้สนับสนุนให้สมาชิกโครงการบ้านมั่นคงเกิดการพัฒนาที่อยู่อาศัยควบคู่กับ พัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ ผู้แทนสหกรณ์เคหสถานหนองไผ่ร่วมใจ จำกัด (อัมรา) “ตอนนี้ภูมิใจมากที่มี บ้าน มีความรู้ มีพื้นที่ในการลงไปทำงาน” กล่าวว่าจากผู้ที่จะการศึกษาเพียง มศ.3 เดินทางไปขอทำสัญญาเช่า ที่ดิน ขอใช้ที่ดิน ประสานกับหน่วยงานจนสามารถเช่าที่ดินได้ ได้รับการยอมรับจากชุมชนให้มีตำแหน่งสถานะ

เป็นคณะทำงานของชุมชน สร้างกลุ่มแกนนำผู้หญิง สร้าง
รูปธรรมในพื้นที่โครงการบ้านมั่นคงของตนเองจนคนภายนอก
เห็นการเปลี่ยนแปลง อยากจะเข้าร่วมโครงการ เข้ามาถามไถ่
อยากที่จะทำตามมากขึ้น คนที่เคยไม่ถูกกันกลับมาเป็นมิตร
ต่อกัน

ปัจจุบันเมืองกาฬสินธุ์ พัฒนาการเรียนรู้ในพื้นที่ของ
ตนเองเพื่อเป็นวิทยาทานให้แก่พื้นที่อื่น โดยใช้ประสบการณ์
ของสมาชิกโครงการบ้านมั่นคง คณะทำงาน หรือบทบาทของ
ท้องถิ่น ที่พบเจอกับปัญหาอุปสรรคต่างๆ มาเป็นบทเรียนให้
พื้นที่อื่นได้ข้ามผ่านปัญหาและพัฒนาพื้นที่ตนเอง บางปัญหา
ถูกทับถมจนยากที่จะแก้ไข แต่ก็ถูกนำมาปรับเพื่อเป็นบทเรียน
ของการทำงานและแก้ไข เช่น เรื่องการดำเนินปิดบัญชีสินเชื่อ
ที่ยืดยาวมาเกือบ 10 ปี กรณีปัญหาจากผู้บุกรุกริมเขื่อนลำปาว
ซ้ำซาก จนกลายเป็นผู้ที่มีที่อยู่อาศัยอย่างมั่นคง โดยศักยภาพ
ของชุมชนและท้องถิ่นรวมกันขับเคลื่อน

ทั้งนี้ ในช่วงสิงหาคมถึงกันยายนที่ผ่านมา จังหวัด
กาฬสินธุ์ได้รับอิทธิพลจากพายุคาจิกิและพายุโพดุล ทำให้เกิด
มวน้ำท่วมขังในหลายพื้นที่ เขื่อนลำปาวและลำน้ำพานระดับ
น้ำเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง มีบ้านเรือนถูกน้ำท่วมประมาณ 450
หลังคาเรือน ซึ่งพบว่าระดับน้ำเริ่มทรงตัวเนื่องจากฝันตกลง
มาน้อย แต่ระดับน้ำยังคงท่วมขังบ้านเรือนของชาวบ้านอยู่ ทางเจ้าหน้าที่ได้เข้าสำรวจและนำถุงยังชีพ อาหาร
น้ำดื่ม เข้าให้ความช่วยเหลือเป็นการเบื้องต้น ถือว่าเป็นภัยพิบัติที่สร้างความเสียหายหนักสุดในรอบ 10 ปี
ชาวบ้านหลายคนที่ไม่สามารถอาศัยอยู่บ้านได้ จำเป็นต้องไปอยู่อาศัยในศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วม เกิด
ความเสียหายต่อทรัพย์สิน บ้านเรือน และสภาพจิตใจของผู้เดือดร้อน

เครือข่ายสหพันธ์องค์กรชุมชนคนจนเมืองแห่งชาติภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงมีการประชุมวางแผนการดำเนินการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม 3 ระยะ ดังนี้

ระยะเผชิญเหตุ	ระยะหลังระดับน้ำลดลง	ฟื้นฟูระยะยาว
1) สนับสนุนให้เกิดการจัดตั้งศูนย์ภาคประชาชน 2) ประสานหน่วยงานภาคีสนับสนุนการช่วยเหลือเบื้องต้น 3) ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลและรวบรวมข้อมูล 4) จัดตั้งโรงครัว ตั้งศูนย์ช่วยเหลือร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่	1) สำรวจความเสียหายหลังจากน้ำลด 2) จัดทำแผนในการช่วยเหลือตามระดับความเสียหายที่เกิดขึ้น 3) จัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือภัยพิบัติ เพื่อสร้างความเข้าใจและจัดกำลังลงพื้นที่ปฏิบัติการ	1) จัดตั้งคณะทำงานทุกระดับ และออกแบบแนวทางการบริหารจัดการ 2) จัดทำแผนฟื้นฟูวิถีชีวิตหลังน้ำลดลงทั้งด้านกายภาพ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิต 3) จัดตั้ง หรือออกแบบการทำงานศูนย์เตือนภัยอย่างเป็นระบบ (ข้อมูล/จุดเสี่ยง/จุดรองรับ/ฯลฯ) 4) จัดตั้งกองทุนในการรับมือกับภัยพิบัติทุกรูปแบบ

- 4 -

แผ่นดินไหว ที่ จังหวัดเชียงราย

เหตุการณ์แผ่นดินไหวที่จังหวัดเชียงรายเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2557 เป็นเหตุการณ์ที่หลายคนยังคงจะจำได้ดี และไม่คิดว่าจะเกิดขึ้นได้ในประเทศไทย ด้วยแรงสั่นสะเทือนขนาด 6.3 ริคเตอร์ นับจากศูนย์กลางของแรงสั่นสะเทือนที่ตำบลทรายขาว อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย จากนั้นเกิด Aftershock ตามมาไม่น้อยกว่า 1,000 ครั้ง สร้างความเสียหายใน 50 ตำบล 609 หมู่บ้าน และที่อยู่อาศัยพังเสียหาย จำนวน 11,173 หลังคาเรือน (ข้อมูล จาก ปภ. จังหวัดเชียงราย ณ วันที่ 13 มิถุนายน 2557) มีทั้งที่เสียหายทั้งหลังและร้าวเล็กน้อย ซึ่งได้สร้างความวิตกกังวลในเรื่องความมั่นคงปลอดภัยของที่พักอาศัย

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เป็นหนึ่งในหน่วยงานที่ได้เข้าไปช่วยเหลือและสนับสนุนงบประมาณจำนวน 7 ล้านบาท เพื่อฟื้นฟูชุมชนจัดการภัยพิบัติแผ่นดินไหว จังหวัดเชียงราย 20 ตำบล เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชุมชนในการจัดการภัยพิบัติ ช่วยเหลือฟื้นฟูซ่อมแซมบ้านและแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคี

การถอดองค์ความรู้ที่มาจากประสบการณ์การแก้ปัญหาภัยพิบัติแผ่นดินไหวจังหวัดเชียงรายพบว่า ข้อมูลเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการ การวางแผน การแก้ปัญหา การสื่อสาร และการประสานงาน ประกอบด้วย จำนวนผู้ที่เดือดร้อน ตำแหน่งหลังคาเรือนที่เดือดร้อน ฯลฯ เกิดการจัดลำดับข้อมูล ระดับความเสียหายโดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับรุนแรง ระดับปานกลาง และระดับน้อย โดยใช้กระบวนการสำรวจข้อมูลเพื่อประเมินความเสียหาย กำหนดเกณฑ์กติกาการช่วยเหลือกลุ่มผู้เดือดร้อนตามระดับความรุนแรงและการรับรองข้อมูลผ่านเวทีประชาคม จัดทำชุดข้อมูลทรัพย์สินที่เสียหาย เพื่อดำเนินการช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ เช่น เงิน ถุงยังชีพ วัสดุ อุปกรณ์ในการซ่อมสร้าง รวมถึงสถานะทางครอบครัวผู้เดือดร้อน เช่น การไม่มีผู้นำครอบครัว ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาส ซึ่งนำไปสู่การวางแผนการป้องกันและการให้การช่วยเหลือได้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง สอดคล้องกับความต้องการของผู้เดือดร้อน และไม่เกิดความซ้ำซ้อนโดยผ่านกระบวนการยอมรับจากคนใน ตำบลป้องกันการเลือกปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม

นอกจากนี้ การแก้ไขปัญหาภัยพิบัติโดยให้ชุมชนลุกขึ้นมาจัดการกับปัญหาของตนเองนั้น ทำให้ชุมชนมีการรับมือกับปัญหาภัยพิบัติแผ่นดินไหวได้อย่างเป็นระบบ ตั้งแต่กระบวนการสร้างความเข้าใจ กระบวนการจัดตั้ง ทีมการบริหารงานด้านต่างๆ ได้แก่ ทีมอำนวยการประสานงาน ทีมทำข้อมูลเพื่อสำรวจผู้เดือดร้อน ทีมซ่อม สร้าง และทีมบริหารจัดการ จนสามารถนำข้อมูลไปสู่กระบวนการซ่อมแซมบ้านเรือนได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งมี กระบวนการสรุปบทเรียนหลังจากทำงาน (After Action Review: AAR) การทำงานในแต่ละครั้งเพื่อวิเคราะห์ จุดอ่อนและกำหนดแผนในการจัดการปัญหาในแต่ละช่วงเวลาการดำเนินงานดังกล่าวนี้ นำไปสู่การช่วยลดความขัดแย้ง และสร้างการยอมรับตามข้อตกลงร่วมกันของชุมชน ทำให้ผู้ที่เดือดร้อนหรือผู้ด้อยโอกาสเข้ามามีส่วนร่วม และเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์มากขึ้น นอกเหนือจากนี้ ยังเป็นกระบวนการแก้ไขปัญหาที่ตรง กับความต้องการ ของชาวบ้าน สะดวกรวดเร็ว และมีต้นทุนต่ำ

กระบวนการสร้างช่างชุมชนยังเป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้ชาวบ้าน มีความรู้ด้านเทคนิคการซ่อมแซม บ้านเรือนด้วยตนเอง ทั้งยังเป็นการช่วยเหลือเยียวยาด้านจิตใจและเติมกำลังใจ ให้แก่กันระหว่างชุมชนผู้เดือดร้อน ทีมช่างอาสา และหน่วยงานภาคีที่เข้าไปสนับสนุน เกิดความรู้สึกเป็น “พวกเดียวกันซึ่งเป็นบทเรียน ดังกล่าวนี้นี้ได้ส่งผลต่อเนื่องต่อกระบวนการแก้ไขปัญหาภัยพิบัติที่ยั่งยืน โดยเฉพาะการ จัดตั้งกองทุนหมุนเวียน ในชุมชนที่จะทำให้ชุมชนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ต่อไปในอนาคต

การนำวัฒนธรรมความเชื่อของท้องถิ่นมาสร้างขวัญกำลังใจให้กับคนที่ประสบผลภัยพิบัติที่ขวัญผวา ไม่อยู่กับเนื้อกับตัว โดยใช้พิธีกรรม เช่น “**การฮ้องขวัญ**” และ “**สืบชะตาหลวง**” ซึ่งมีเจ้าอาวาสวัด ผู้นำ ชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่ อบต. เทศบาล และผู้แทนสภาองค์กรชุมชนระดับตำบล เป็นการเรียกสติ รวมพลัง เพิ่มขวัญ และกำลังใจ ทำให้คนในชุมชนอบอุ่นใจ คลายความวิตก และเริ่มหันมาปรึกษาหารือและแก้ไขปัญหา ร่วมกัน

กลไกภายนอกที่เข้าไปหนุนเสริม อาทิ สภาองค์กรชุมชนระดับจังหวัด พอช. องค์กรพัฒนา เอกชนทั้ง ภายในจังหวัดและระดับภาค สถาบันวิชาการ สื่อมวลชน ฯลฯ เข้ามาช่วยหนุนเสริมให้มี กระบวนการบูรณา การทำงาน คน เงิน และความรู้ เพื่อการทำงานอย่างมีส่วนร่วม เช่น ชุมชนกับช่างอาสา หน่วยงานกับ หน่วยงาน ท้องถิ่นกับท้องที่ระดับตำบล-อำเภอ โดยสร้างให้เกิดความเข้าใจร่วมทั้งกระบวนการ และเป้าหมาย สุดท้ายร่วมกัน เกิดการประสานความร่วมมือกับท้องถิ่นท้องที่และมีระบบความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น เกิด กระบวนการสร้างข้อมูล การสังเคราะห์ทั้งข้อมูลและกลุ่มผู้เดือดร้อน กระบวนการสร้างทีมที่ครอบคลุมทั้ง ระบบ การกำหนดเกณฑ์การช่วยเหลือ เกิดเครือข่าย “**สล่าชุมชน**” ที่มาจากผู้เดือดร้อน ช่างอาสา และการ ยกระดับสู่การจัดตั้งกองทุนแก้ปัญหาภัยพิบัติทุกมิติที่นำไปสู่การจัดการปัญหาในระยะยาวของชุมชน

ชุมชนมีการจัดกลไกภายใน โดยการสร้างทีมประสานงานทำหน้าที่เฝ้าอำนวยความสะดวกให้เกิดเวทีพูดคุย ปรึกษาหารือ ประสานสื่อมวลชนเพื่อทำข่าว และขอรับบริจาค ประสานสถาปนาจาก พอช. ลงไปช่วย กระบวนการซ่อมสร้าง จนเกิดทีมช่างชุมชน-ช่างอาสา มีการวางแผนกระบวนการพัฒนาทีมช่างในระยะยาว การ เชื่อมโยงเครือข่ายช่างอาสา ซึ่งนำไปสู่การสร้างพลังในการทำงาน กระบวนการแก้ปัญหาได้สร้างเครือข่าย ระหว่างชุมชนกับชุมชน เกิดความร่วมมือกันภายใน ความร่วมมือระหว่างท้องถิ่น ท้องที่ กับชุมชน เกิดระบบ ความสัมพันธ์ในการทำงานแนวระนาบ(ถอดหมวกตำแหน่งออก) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างตำบล กับเครือข่ายจังหวัด การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างเครือข่ายจังหวัดกับเครือข่ายภาคีภายนอก รวมไปถึง เกิดการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันที่ต่อเนื่อง มีกระบวนการสรุปงาน เกิดการยกระดับการทำงาน เกิดเครือข่าย การเรียนรู้ร่วมกัน

กระบวนการแก้ปัญหาภัยพิบัติแผ่นดินไหวได้ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนรู้และกำหนดแนวทางในการ จัดการปัญหาภัยพิบัติที่ครอบคลุมทุกประเภท ทั้งด้านการสร้างกองทุนภัยพิบัติ การสร้าง “**เครือข่ายภาค ประชาชนเพื่อการจัดการภัยพิบัติจังหวัดเชียงราย**” (คปภ.ชร.) การจัดระบบความสัมพันธ์กับท้องถิ่นใน รูปแบบ ข้อบัญญัติการจัดการภัยพิบัติระดับตำบล การจัดการภัยพิบัติที่สัมพันธ์กับระบบนิเวศ ดิน น้ำ ป่า ใน ระยะยาว การจัดการศูนย์ภัยพิบัติและการเชื่อมโยงเครือข่ายภัยพิบัติโดยกลไกสภาองค์กรชุมชนเป็นแกนหลัก

การหยิบยกพื้นที่รูปธรรมการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัย
ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
ภายใต้สังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
เพื่อแสดงให้เห็นพลังการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยของขบวนการภาค
ประชาชน และการสร้างความร่วมมือในระดับหน่วยงาน
เพื่อดำเนินการเชิงนโยบายต่อไป

